

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו ורחימו ודחילו ביחודא שלים בשם כל ישראל

מרי"ה ניהדה

קובץ גנוזות ומכתבי רבנים מאמרים וחיידושים ביאורים וקושיות בענינים שונים
לתגובות הערות והארות אפשר לשלוח לכתובת רחוב תאשור 6 ג' - עפולה או לכתובת דוא"ל:
rantorah@gmail.com טלפון: 0527727591

עורך ומחבר רן יוסף חיים מסעוד אביחצירא ס"ט
שותף בחומר התורני הרה"ג מרדכי אלמקייס שליט"א מה"ס "ויכתוב מרדכי" נתיבות

גיליון מס' 889

במדבר-ה'תשפ"ה

תוכן ענינים

פרשת במדבר
מדוע האריות מוציאים לך לשון?

*
הרה"ג דן מחבר שליט"א
ביתר עילית

פרשת במדבר - חג השבועות

*
הרה"ג איתי שמיר שליט"א
עפולה ת"ו

הכנה למתן תורה

*
ריחמ"א ס"ט
עפולה ת"ו

מדור "אוצר הפנקסים"

מרי"ח נחוח

*
ברכת אליהו
לרב אליהו דווין הכהן זצ"ל זיע"א

פרשת במדבר
(נושא חשיבות למחזיק תלמיד חכם ונושא חג שבועות)

*
הרב מנחם מנדל יעקבסון שליט"א
ראש תחום חירום וקבורה ברבנות שירות בתי הסוהר

הכשרת משטחי שיש:

*
ריחמ"א ס"ט
עפולה ת"ו

מחלוקת רש"י ור"ת (תפילין)

*
תפילה בכותל המערבי כשייבנה בית המקדש בב"א

*
התנים הם המוחין של האותיות

*
מכתב על ידיעת התורה

*
מדור מכתבים למערכת

הקדשות של הרה"ג מנחם חכם וצוק"ל
רבה של העיר "אור עקיבא"

להרה"ג אהרן זכאי שליט"א
ראש ישיבת "אור יום טוב" ירושלים

*
פמ"ה ישראל איבא בשוקא

הגרש"ב גוט שליט"א

*
הרה"ג מרדכי יצחק שליט"א
חולון ת"ו

מעלת שלשת ימי הגבלה

*
הרה"ג שרון שמעון סרוסי שליט"א
עפולה ת"ו

ליקוטי הש"ס

ספר יסוד מערבי

*
הרה"ג עמנואל מולקנדוב שליט"א
פתח תקוה

קריעה על אביו ואמו לאחר ל'

*
הרה"ג אברהם דוד ברנד שליט"א
אופקים

המנהג ללמוד בליל שבועות

*
חתני היקר הרה"ג יוסף רביבו שליט"א
עפולה עילית

האוכל מאכל במשך כמה שעות ולא הסיח דעתו מזה יעשה גבי ברכה אחרונה

*
הרה"ג כפיר ברוך מבורך דדון שליט"א
מבשרת ציון

כמה ישראל איכא בשוקא

הגרש"ב גנוט שליט"א

שעת לילה מאחרת, היקום נם את שנתו // והיד
כותבת, אשר פרוי! יתן בעטו.

מערכת חדושים בעמקה של הלכה // עוד מעט
תפציע הזריחה...

כלם עזבו כבר את ההיכל, בדרךכם למעון
ומטפלות // ור' משה נצב על הסטנדר, מנתב
בגמרא לעצמו, מסלות.

ארוחת הצהרים? בסוף תבוא // אך כעת, מה
מתכנן הרשב"א?!

אי לא האי יומא דקא גרים, כמה משה איכא
בשוקא?

חמשה לחמש, השחר טרם הפציע // מה לך קם?
כך היצר מציע.

הכרית כה מזמינה, השמיכה חמימה // אך ראובן
אץ רץ, לתפלת הנץ החמה.

אי לא האי יומא דקא גרים, כמה ראובן איכא
בשוקא?

מיקי עיף וייגע, כעת שב מהבורסה // נרדם אין
אונים, על הפרסה.

"מיקי, השעור!", מזכירה גילה // הוא קם, מתניע
את רכבו, נכנס לשעור, כבר מההתחלה.

אי לא האי יומא דקא גרים, כמה מיקי וגילה
איכא בשוקא?

עכשו רחלי שמעה פצצה מתקתקת, חדשה
מרעישה // איה גוטפרינד הפיל חברת-רכישה

אבל ברגע האחרון, לפני השליחה // "לשון
הרע!"- עצרה רחלי, בולמת פה ומקלדת
בבטחה.

הקדשות של הרה"ג מנחם חכם זצוק"ל
רבה של העיר "אור עקיבא"

להרה"ג אהרן זכאי שליט"א
ראש ישיבת "אור יום טוב" ירושלים

[ישר כח לירידי היקר הרה"ג גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א
ששלח לי אותם]

כה פסח שני תשנ"ב אור עקיבא.

דאזאזא אכדז את ידיו נפלי הקר,
דספרי זה, כשג' גדול דתורה ויהא
שמוע, מיזר חזק/רוב מאוניס בספריים
דשמוע דאזאזא דהר דשמוע, דזו
אזבין זכאי, הגאון והצדיק שליט"א
דאז שזרית, אור יום ט"ז דעזרת
וכו' שליט"א תל"ד.

יבנה כתב, אלא דרכות התורה, יחזק
זמ אף הרעית הרגילה, שאלוהא
שליט"א. אלא יומא ושלום חיים ושלום
לכא, אנא נחת דנא ושלום, מלא יום
אכ"ז עד 120.

בדרכות אלה, אלהים, אלהים
ה', אלהים דעצמ, כל מלא חיים
הימאזר

כה פסח תשנ"ב אור עקיבא

מאז ש לידידי איקירי, כעל כתר של
ט"ז הגאון הח"ץ דהר"ר חנה כשג'
דבי אהרן זכאי הוא שליט"א ושל
ושיבת אור יום ט"ז. כידושלים ציהק

נא לעיין בעמאר ז'. אהרן דב'
הדרכות יחזק דים הרעית הרגילה
אלא זאזאזא דהמאזיק ז', אנא כאלא
לישאלת ה' בדא פסח כשג' (שמוע). כה אלא
המזכרה דשליט"א ה' אלהים דעצמ תאזק
כל מלא חיים תאזק אלהים דעצמ

**אי לא האי יומא דקא גרים, כמה ישי איכא
בשוקא?**

הרב שרגא מחנך בדקדוק, עם הרבה חשיבה//
בעיון ובבקיאות, הלכה, מוסר, קתיבה// לעתים
במתינות, ולפעמים- אש להבה// לכל ענין חנוכי
ולמודי – ישנה עמקות, ישנה תשובה// והכל
הכל, בהתיעצות עם הצות, בהרבה סבלנות
והקשבה.

**אי לא האי יומא דקא גרים, כמה שרגא איכא
בשוקא?**

הבגד נוצץ ומקפד, שיא האפנה// גם מחיר מצין,
כמו בסוף העונה.

אבל יש לאורית מסלול, בקביעות// היא תמיד,
גם כעת, שומרת, על גדרי הצניעות.

**אי לא האי יומא דקא גרים, כמה אורית איכא
בשוקא?**

אהרן מתפוצץ, מתכונץ// חצי עולם רוצה לתלות
על עץ.

ואז הוא נזכר במהרה// 'כל הפועס- כאלו עובד
עבודה זרה'.

כה, עשוי ללא חת// הוא נרגע באחת.

**אי לא האי יומא דקא גרים, כמה אהרן איכא
בשוקא?**

מאז היוותנו בניו, למרגלות ההר// אנוחנו בונים
את עצמנו, העם הנבחר.

ברוך אשר בחר בנו, כלל- ישראל מאשר//
אלוקים קרוב אלינו, מקשר.

כמה טוב, ועוד יותר טוב, שקבלנו תורה// מה
היינו עושים, באמת, ללא הגמרא?

**אי לא האי יומא דקא גרים, כמה רחלי איכא
בשוקא?**

יעקב נוסע, מביט לצדדים// ואז, קובע לעצמו
יעדים.

מסיר עינו מראות// העינים סגורות// שלום ולא
להתראות.

**אי לא האי יומא דקא גרים, כמה יעקב איכא
בשוקא?**

טפלה שושי בבעל ושבעה ילדים// הבית מבלגן,
הסיר מעלה אדים.

עיפה וסחוטה כסמרטוט// אוזרת כוחות, מכינה
ל'עזר מציון' סיר בשר וגלידת תות.

**אי לא האי יומא דקא גרים, כמה שושי איכא
בשוקא?**

רבי יוסף למד כל היום, מסר שעורים// האיר
לארץ ולדורים.

אך כעת מפנה מזמנו שעה יקרה// להתקשר
לשמח יהודי מבגר, ששלשום עבר דירה.

**אי לא האי יומא דקא גרים, כמה יוסף איכא
בשוקא?**

כלם מנמנמים אחרי הטושלנט, הרי שנה תענוג-
בשבת// שלויימי עם המשפחה, הבן והבת.

אזיה, המכשיר מצפצף, הוא כבר לא רגוע// על
אופנוע הצלה עולה, הישר לפגוע.

**אי לא האי יומא דקא גרים, כמה שלויימי איכא
בשוקא?**

השכנים זכו בלוטו, הרויחו מליון// משפחת כהן
עשתה הון.

ישי כה שמח בשבילים, לא מקנא// את מדותיו
הוא בונה.

מעלת שלשת ימי הגבלה

כתב בספר הכתב והקבלה (דברים טז י):

"דבאמת עיקר קבלת התורה היתה בשלשת ימי הגבלה, כמבואר ס"פ משפטים ואל משה אמר וגו' ויספר לעם בד' בסיון את כל דברי ה' ואת כל המשפטים שהם ז' מצות בני נח ושבת וכבוד אב ואם ופרה אדומה ודינין ושמייטין ויובלות וקללות שבת"כ, וכל זה כתב משה בו ביום וקראו לפניו עוד הפעם מן הכתב בחמש' בסיון כמש"ש ויכתוב משה את כל דברי ה', נעשה ונשמע, ובו ביום כרת משה עמו את ברית התורה, ככתוב שם ויקח משה את הדם ויזרוק על העם ויאמר הנה דם הברית אשר כרת ה' עמכם על כל הדברים האלה, ועז"א במכילתא פ' יתרו אמר להם משה הרי אתם קשורים ענבים תפורים מחר בואו וקבלו עליכם המצות כולן. הנה מבואר שכבר קודם יום נתינת התורה על ההר בגלוי שכינה ששמענו בו עשרת הדברים, כבר קבלו עליהם ע"י משה רוב חלקי המצות ונכנסו בברית התורה בשלשת ימי ההגבלה, וגם עליהם חל שם מתן תורה".

וכתב הבית אהרן מקארלין:

כתיב השם גבולך שלום חלב חטים ישיביעך. ונוכל לומר כי כל אדם מישראל צריך לשמור את עצמו שלא יצא מגבולו הן למטה ח"ו והן למעלה ממדרגתו. ובלא זה לא היה באפשרי לקבל התורה. לזאת הזהיר הקב"ה לישראל קודם מתן תורה שיגבילו א"ע כמ"ש והגבלת את העם סביב וגו'. והמה שלשה ימי הגבלה. אחד שלא יפול ממדרגתו. ואחד לילך בדרך הממוצע. ג' שלא לעלות למעלה ממדרגתו. וד"ל. וכמו ששמעתי מא"א אדמו"ר זצוק"ל. בשתיים יכסה פניו שלא להביט מה שלמעלה ובשתיים יכסה רגליו שלא להביט מה שלמטה. ובשתיים יעופף. בתוך הגבול. וזהו פי' הפסוק השם גבולך שלום בכדי שחלב חטים ישיביעך. היינו לקבל את התורה שנקראת חטים".

וכתב המגלה עמוקות (פר' עקב) ששלשת ימי הגבלה נגד שלשה אבות ונתינת התורה ביום השלישי שהוא יעקב (תהלים קמז) מגיד דבריו ליעקב (שמות יט) כה תאמר לבית יעקב.

ומצאתי רמז נחמד לדבריו שכן שלושת ימי הגבלה = 1141

הם נגד שלש אבות = 1141

וכתב בספר אגרא דכלה (שיד) שג' ימי הגבלה היו להכנת המוחין חכמה בינה ודעת לקבלת התורה ואת ב' הימים שכנגד חכמה ובינה ציוה ה' אבל משה הוסיף יום אחד מדעתו כלומר את היום השלישי שהוא כנגד הדעת. וזו הכוונה הוסיף 'מדעתו'.

וידוע שכח הגבול הוא משורש הכלים וע"י הכלים יש כח באורות להתגלות וממילא המנצל את ימי ההגבלה ליצור כלים יזכה לקבלת אור התורה שיתגלה אצלו.

ליקוטי הש"ס

ליקוטים שנכתבו על שיערי הספרים ממה שזכיתי וכתבתי וליקטתי מתוך הספרים בלומדי אותם

ספר יסוד מערבי

המשך

- (א) הגיע לידו ספר חדש והוא ספר סדר היום (עמוד קו, והספר כידוע מיוחס לבא"ח).
- (ב) להרבות בוידויים יום ולילה זהו תקון קרי (קט).
- (ג) יהודי בוכארה¹ לומדים בספר הזוהר בחול ובשבת, ואפילו ילדים קטנים יודעים בע"פ לשונות הזוהר של סעודות שבת ופתיחת אליהו (קיג).
- (ד) כשישראל עוסקים בסודות התורה נקראים בנים, ובנגלה נקראים עבדים (קיד בשם רע"מ).
- (ה) כל ביאה שאינה בהיתר נקראת הוצאת זרע לבטלה (קטו).
- (ו) לומר בתפילת י"ח התפילה לתקון קרי בתקע שופר כל ימי חייו (קיה, מספר שיערי ציון).
- (ז) הנודר ואינו מקיים עונשו שיבוא לידי חטא הוצאת זרע לבטלה (קכ).
- (ח) כל מי שאין לו בנים מזיקים רודפים אחריו (קכא).
- (ט) כל העוסק בצרכי צבור, ומי שיש לו שררה משכח תלמודו² (קכא).
- (י) מתקוני קרי של בני עליה לצוות לבניהם שלא יעשו להם לוי' אחר מיטתם³ (קכז).
- (יא) יש ענין לתת צדקה לעניים כמזין שמו של הנפטר לפני הולכת המטה⁴ (קכט, מצוות זקנו).
- (יב) להדליק נר שמן זית כל השנה של פטירת המת בביתו (שם).
- (יג) טעם רחיצת המת לפי כשהנשמה יוצאה מהגוף פוחדת ופולטת זרע (קלא).
- (יד) מתקוני הקרי לאכול שיעורי פירורי המוציא (שם).
- (טו) כי על ידי התפילין מכניעים כל הקליפות והלילי"ת (קלה).
- (טז) תקון חצות בכל לילה, ובפרט בימי השובבי"ם הם תקון לפגם הברית⁵ (קלח).

¹ הרב זצ"ל היה שד"ר של טבריה והיה בבוכראה ופעל שם רבות לחזוק התורה וקראו לילדיהן על שמו.

² ובדומה מובא בספה"ק לקוטי מוהר"ן (ח"ב א, ז) שע"י התמנות מפסיד השפעת הנבואה ע"ש.

³ והעיד הרב המחבר זצ"ל שכן מנהג העיר טבריה (ובפי כל שגור שזהו מנהג ירושלים בלבד).

⁴ ומעניין שכן יש מנהג לתת צדקה בזמן קריאת שם הנולד כמנין שמו.

- (יז) הבכיה בתפילה ובתקון חצות ולהסתכל בציצית הם מתקוני העינים (שם).
- (יח) לא ידבר עם אשתו נדה וגם לא יסתכל עליה (שם).
- (יט) עוד מתקוני הקרי להיות מעשרה ראשונים לבוא לבית הכנסת (קלב).
- (כ) בתנאי שפריו יתן בעתו, שעונתו תהיה משבת לשבת אז יתקן חטא הקרי (קלט).
- (כא) ישעיה הנביא חשד את חזקיה המלך בהוצאת ז"ל מאחר שלא עסק בפריה ורביה (קמב).
- (כב) ויענג שבת ובפרט סעודת הלילה⁵ שהיא נגד השכינה (קמג).
- (כג) מה שנוהגים בערי אטליה להתענות בשובבי"ם שני וחמישי לא עשו כלום לתקון זה (קמז).
- (כד) תקון למקרה לילה לומר עשרה קאפיטל תהלים והם עשרה מיני נגינה⁷ (קנא).

הרה"ג עמונאל מולקנדוב שליט"א
מח"ס שו"ת תורת הקדמונים ד"ח
פתח תקוה

קריעה על אביו ואמו לאחר ל'

בגמ' במו"ק כ' ע"ב מבואר שאין קריעה בלי שבעה, ולכן מי ששמע שמועה רחוקה שאינו יושב שבעה – אינו קורע. וכן מי שלא היה לו חלוק לקרוע בתוך שבעה ונזדמן לו לאחר שבעה – אינו קורע. וכל זה על שאר קרובים, אבל על אביו ואמו 'קורע והולך' לכבוד אביו ואמו ע"ש. ולא התפרש בגמ' האם יש גבול לקריעה על אביו ואמו, ונחלקו בזה המפרשים לשלש כתות;

הסוברים שקורע עד שלשים

הרמב"ם בפ"ח ה"ו כתב שעל אביו ואמו קורע 'כל שלשים יום'. והעתיקו בספר **עץ חיים** [מלונדריש] כדרכו. וכ"ד ה**רוקח** בסי' ש"ג ז"ל: מי שאין לו חלוק לקרוע ונזדמן לו חלוק בתוך ז' קורע, לאחר ז' אינו קורע. על אביו ועל אמו 'בתוך ל' קורע ע"כ. וכ"ד ה**או"ז** בסי' תי"ח וכפי שסיכם בנו בפסקי או"ז ז"ל שמועה רחוקה וכו' ואינה טעונה קריעה, אבל על אביו ואמו ותלמיד חכם מופלג אם בא לקרוע עליהם ולעשות מילתא יתירתא שפיר עבד ע"ש. וכ"כ שם גבי מי שלא היה לו חלוק לקרוע ע"ש, הרי שמעיקר הדין ס"ל לפטור. וכ"ד ה**מאירי** בדף כ' ע"ב ז"ל שמועה רחוקה אין בה קריעה אפי' על אב ואם. ויש חולקין לומר שיש קריעה בשמועה על אב ואם אבל לא לשאר מותם ע"ש"ב [שהביא את הירושלמי ואת החולקים בענין ואעפ"כ ס"ל כדעת

⁵ דוד המלך היה אומר תקון חצות בכל לילה כדי לתקן חטא פגם הברית של אדם הראשון (קלח).
⁶ קשה הלא עיקר עונג שבת הוא ביום ולא בלילה, וצריך לומר שלענין תיקון החטא הלילה עדיף מהיום.
⁷ וראה בסוף הספר שהרב זצ"ל כתב פירוש על עשרת מזמורי תקון הכללי.

הרמב"ם]. ובהמשך כתב ז"ל מי שאין לו חלוק לקרוע וכו' ובאביו ואמו קורע אף לאחר שבעה כל שלשים. ויש אומרים אף לאחר שלשים ואפי' לעולם כמו שכתבנו ע"כ. ובדף כ"ד ע"א כתב ז"ל ומ"מ אם לא היה לו חלוק לקרוע בשעת חמום ואחר כן נזדמן לו קורע תוך שבעה לשאר מותם ותוך שלשים לאב ואם כמו שביארנו ע"ש, הרי דס"ל למעשה כדעת הרמב"ם. וכ"נ דעת ה**סמ"ק** מעיקר הדין שכתב במצוה צ"ז: שמועה רחוקה לאחר ל' א"צ קריעה, אכן באביו ואמו מצריך ר"ת קריעה כל י"ב חודש. ואין ההלכה מתיישבת לדבריו, והעולם נהגו כדברי ר"ת ע"כ, הרי שהוא ס"ל שגם באביו ואמו ל"צ לאחר ל'.

הסוברים שקורע עד י"ב חודש

הריצ"ג כתב: על אביו ואמו קורע והולך 'כל י"ב חדש' ע"כ. ונראה שגרס כן בגמ', וכפי שהוא באמת ב**כת"י ספרדי של הגמ'** [המובא ב'הכי גרסין'] קורע והולך 'עד שנים עשר חדש'. ונראה שכך גרס גם ה**רשב"ן** בסידורו בפרק י"ד בחילוקים שבין אביו ואמו לשאר הקרובים בחלק י"ב [עמ' ק"ט] שעל אביו ואמו קורע 'עד תשלום' [אלי תמאם', במקור הערבי] שנה' ע"כ. וכ"ד ר"ת המובא בסמ"ק שהעתיקנו לעיל, ושכ"ה מנהג העולם. וכ"ד ר"פ בתוספותיו לפסחים ד' ע"א ז"ל מכאן משמע [מעובדא דר' חייא שחלץ מנעליו בשמועה רחוקה] דקריעה אינה נוהגת בשמועה רחוקה מדלא הזכיר כלל קריעה. ולפי' ר"ח צ"ל דעשה קריעה דמייירי מאביו, ומאביו צריך לעשות קריעה אם שמע תוך שנים עשר ע"ש, הרי שלכל היותר ס"ל דסגי ב"ב חודש ולא יותר. וכ"ד רי"ן [נכ"ח ח"ב דף רל"ג ע"ג]: שמע שמועה רחוקה על אביו ועל אמו חייב לקרוע עד י"ב חדש ע"ש.

הסוברים שקורע לעולם

באוה"ג מו"ק עמ' 32 הובאה תשובת **רב צמח גאון** שעל אביו ואמו קורע לעולם ע"ש. והובא גם בספר **הפרדס** לרש"י עמ' רע"א ע"ש. ותשובה זו נמצאת כהוספה בספר הלכות גדולות בחלק מכתה"י [בה"ג אספמ"א]. והובא בשם בה"ג בספר **האשכול** ח"ב עמ' 188 **ובתורה"א** לרמב"ן, אולם לפי האמור אינה מתורת בה"ג עצמו.

וכדעת הרמב"ן כן הסכימו ה**ריטב"א** ותלמיד ה**רשב"א**. וכ"ד ה**רי"מלניל** שקורע לעולם. וכן מסקנת ה**ראב"ד** בפירושו שהובא בתוס' הרא"ש ובמאורות ובמכתם ע"ש. וכ"ד ה**מאורות** שם [והמכתם לא הכריע שם, ולעיל מיניה הביא את ראיית הראשונים מעובדא דרב בפסחים ד' שאין קורע לאחר ל' ע"ש]. וכ"ד **תשובת מימוני** סי' י"ח ע"ש. וכ"ד ר' **מיוחס** בפרשת וישב [ל"ז ל"ד] ע"ש.

ויש ראשונים שסתמו בזה שאף בשמועה רחוקה קורע על אביו ואמו ולא כתבו זמן ומשמע מדבריהם שקורע לעולם – עי' באוה"ג שם בשם רב כהן צדק, וכן בהלכות שמחות למהר"ם ובפסקי הרי"א ז' ועוד.

וא"כ נמצא שעכ"פ לאחר י"ב חודש נחלקו הראשונים מערכה לקראת מערכה האם יש חובת קריעה באביו ואמו או לא.

המנהג ללמוד בליל שבועות

נוהגים ישראל קדושים שאינם ישנים בליל שבועות, אלא עוסקים בתורה לאורך כל הלילה. ויש שנוהגים להגיד "תיקון ליל שבועות", ואלו ואלו דברי אלוקים חיים. ובס"ד נבוא לבאר שורשי המנהג הזה ויסודותיו.⁸

דברי הוזה"ק

א[הנה], המקור למנהג לעסוק בתורה בכל ליל שבועות, הוא מדברי הוזה"ק פר' אמור (דף צח, א), הנדפסים גם בתיקון ליל שבועות. ודברים אלו אין לי שמץ השגה בהם, והנני מעתיקם כאן בתורת מעשה קוף בעלמא: "תא חזי, כל בר נש דלא מני חושבנא דא, אינון שבע שבתות תמימות, למזכי לדכיותא דא. לא אקרי טהור, ולא בכללא דטהור הוא. ולא הוא כדאי למהוי ליה חולקא באורייתא, ומאן דמטי טהור להאי יומא, וחושבנא לא אתאביד מניה, כד מטי להאי לילא לבעי ליה למלעי באורייתא, ולאתחברא בה ולנטרא דכיו עלאה, דמטו עליה בההוא לילא, ואתדכי" [תרגום על פי הסולם: בוא וראה, כל אדם שלא ספר חשבון הזה, אלו שבע שבתות תמימות, לזכות לטהרה זו, אינו נקרא טהור. ואינו בכלל טהור, ואינו שזה שיהיה לו חלק בתורה. ומי שמגיע טהור לאותו יום, שבועות, והחשבון לא נאבד ממנו, כשמגיע ללילה ההוא, של שבועות, הוא צריך לעסוק בתורה ולהתחבר בה, ולשמור טהרה העליונה שמגיע עליו בלילה ההוא, ונטהר].

"ואוליפנא, דאורייתא דבעי ליה למלעי בהאי לילא, אורייתא דבעי"פ, בגין דיתדכון כחדא, ממבועא דנחלא עמיקא. לבתר, בהאי יומא, ליתי תורה שבכתב, ויתחבר בה, וישתכחון כחדא בזווגא חד לעילא. כדין מכריזי עליה ואמרי, ואני זאת בריתי אותם אמר ד' רוחי אשר עליך ודברי אשר שמתי בפך וגו'" [ולמדנו, התורה שהוא צריך לעסוק בלילה הזה, של שבועות, הוא תורה שבעל פה, ממבוע של נחל העמוק, ולאחר כך ביום הזה, תבא תורה שבכתב ויתחבר בה, וימצאו יחד בזווג אחג, למעלה, אז מכריזים עליו ואומרים, ואני זאת בריתי אותם וגו']

"ועל דא חסידי קדמאי לא הוו ניימי בהאי לילא, והוו לעאן באורייתא, ואמרי ניתי לאחסנא ירותא קדישא, לן, ולבנן, בתרין עלמין. וההוא לילא כנסת ישראל אתעטרא עליהו, ואתייא לאזווגא ביה במלכא, ותרווייהו מתעטרי על רישיהו, דאינון דזכאן להכי" [ועל כן חסידים הראשונים לא היו ישנים בלילה הזה, והיו עוסקים בתורה, ואמרו, נבא לנחול ירושה קדושה לנו ולבננו בב' עולמות. ובלילה ההוא, כנסת ישראל מתעטרת עליהם ובאה להזדווג בהמלך, ושניהם מתעטרים על ראשיהם של אלו שזכו לזה].

⁸ בכתובת מאמר זה הסתייעתי בעיקר בשלושה ספרים יקרים; פרדס אליעזר – שבועות, עמי ע-קעא. שורשי מנהג אשכנז ח"ג עמי' 268-364. ומנהגי מהרי"צ הלוי - מועדים עמי' רא-רה. והוספתי עוד ליקוטים מדילי, מפי ספרים ומפי סופרים, אך הרבה יותר ממה שהנחתי כאן לפניכם כתוב בשלושת הספרים הנ"ל.

⁹ עיין בשער יששכר, מאמר חג הבכורים אות כד, שכי' בזה דברים נפלאים.

הנה בעצם חיוב הקריעה נחלקו הראשונים האם הוא מהתורה או מדרבנן, דבגמ' במו"ק כ"ד ע"א אמרו שאבל שלא פרע ולא פרס חייב מיתה שנאמר ראשיכם אל תפרעו ובגדיכם לא תפרומו ולא תמוותו, הא אחר שלא פרע ולא פרס חייב מיתה ע"ש. וכמו כן בדף כ"ו ע"ב אמרה הגמ' שהלכה כדברי המיקל 'באבל' אמרין, אבל לא 'בקריעה'. ונחלקו הראשונים בזה.

דעת הראב"ד שהביאו הראשונים בדף כ"ד ע"א וכ"ו ע"ב שקריעה דאורייתא ולכן אין הלכה כדברי המיקל בקריעה ע"ש. וכן הביא המאירי שם את דברי הראב"ד ונראה שמסכים לזה. וכן הביאו ההשלמה והמכתם את דבריו. וכ"נ מדברי ר' ידידיה בדף כ"ד ע"א ע"ש.

אולם דעת התוס' בדף כ"ד ע"א שהוא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא ע"ש. וכ"ד הרמב"ן בתוה"א ע"ש. וכן הסכים בחידושי הר"ן לדף כ"ו ע"ב כדעת הרמב"ן ע"ש, וכן הסכים הריטב"א בדף כ"ד ע"א וכ"ו ע"ב ע"ש. וכ"ד חידושי הר"ן לסנהדרין לדף כ"ב ע"ב במסקנתו כדעת הרמב"ן ע"ש, וכ"ד מהר"ם בהלכות שמחות אות ד' ושלא כדעת הראב"ד ע"ש.

והב"י בתחלת סי' ש"מ הביא רק את דברי הרמב"ן בפשיטות. והב"ח שם הוסיף את דברי התוס' הנ"ל. וכך נקטו האחרונים שם בפשיטות.

ונראה, שכל המחלוקת היא בקריעה בתוך שבעה, או עכ"פ בשמועה קרובה שנוהג ג"כ דיני שבעה, אבל בשמועה רחוקה שבשאר הקרובים פטור מלקרוע – גם באביו ואמו אין חיוב הקריעה מהתורה לכל הדעות, משום שהוא רק מטעם כיבוד אב ואם כמפורש בגמ'.

וע"כ במחלוקת כעין זו לכל הדעות דנים אותה כספק דרבנן.

הכרעת ההלכה בזה

הב"י בסי' ש"מ סי"ח הביא בקצרה את דעת הגאונים [דהיינו רי"ג וסיעתו שהרמב"ן כתב כן בשם הגאונים], הרמב"ם והרמב"ן, וסיים: ולענין הלכה כיון שהרמב"ן הכריע כדברי בעל הלכות שדבריהם דברי קבלה ועוד שהירושלמי מסייע להו הכי נקטינן ע"כ. וכ"פ בפשיטות בשו"ע שם שקורע לעולם על אביו ואמו.

ולפי האמור יש לדון בזה, דהא המאירי הביא את דברי הרמב"ן וראיותיו ובה"ג, ואעפ"כ פסק כדעת הרמב"ם שקורע רק תוך ל' יום. ועוד, שהתבאר שאין זה 'בה"ג' שדבריו דברי קבלה, אלא גאון אחר. ועוד, שבצירוף ב' הדעות – רוב הראשונים דעתם שא"צ לקרוע לאחר י"ב חודש.

וע"כ נראה שמעיקר הדין אין חובה לקרוע לאחר י"ב חודש, דספיקא דרבנן לקולא, והמחמיר כדעת הרמב"ן וסיעתו תע"ב.

אבותיהם בידיהם. והענין הזה טוב ונכון, ואשריהם בעולם הזה ובבא, ואשרי העם שלו ככה, ויספו ענוים בהם שמחה... ועל זה מאור הקדוש רשב"י היה מקבץ חברייא לפניו באלו השתי לילות" ע"ש עוד.

עוד מצאנו בס' אגודת אזוב (סדר ספירת העומר), לרבי יצחק האזובי, מחכמי קונסטנטינא הקדמונים, שכ': "ולכן הזהיר בספירת העומר בשלמות כל מ"ט יום, הרי זה טהור, וראוי ליקרא קדוש. וכשיגיע ליל מ"ט תשלום ספירת העומר, צריך שיעסוק בתורה שבעל פה כל ליל שבועות. וביום יבוא קבלת תורה שבכתב ונמצא מוכתר בשתיקה. וכן היו חסידים ראשונים נוהגין שלא היו ישנים בכל הלילה האלו, שהיו עוסקים בתורה והיו אומרים נבוא ונחל ירושה קדושה לנו ולבנינו בשני עולמות".

על כך שלא היה זה מנהג רווח מאוד, בייחוד בארצות אשכנז, ניתן ללמוד מהעובדה שלא מצינו לו זכר בספרי המנהגים של גאוני אשכנז. גם רבי יוסף יוזפא אוסטרייכר, שבספרו "לקט יושר" קיבץ כעמיר גרנה את כל מנהגי רבו הגדול בעל תרומת הדשן, לא הזכיר שהיה נוהג במנהג זה. אדרבא, נראה מדבריו שהיה נוהג לישן בלילה זה כבכל לילי שבתות וי"ט¹⁴. כמו כן נזכר שנהג ללמוד עם בניו בבוקר קודם התפילה, אך לא בלילה.

בתקופת מקובלי צפת

ג] נראה כי לתפוצה נרחבת, זכה המנהג רק בדור גירוש ספרד. אולם גם באותה תקופה, נראה כי היה זה בעיקר מנהג המקובלים יודעי ח"ן.

כן מעיד רבי שלמה אלקבץ באגרתו המפורסמת, אשר בה מעיד על הפעם הראשונה בה נגלה המלאך המגיד למרן הבית יוסף¹⁵. ולהיות שהדברים מפורסמים, לא אעתיק כאן כל לשון האגרת, אלא רק את הנוגע לענייננו: "דעו לכם, כי הסכמנו החסיד נר"ו [רבי יוסף קארן] ואני עבדו, ועבדיכם מהחברים, לעמוד על נפשינו ליל שבועות ולנדד שינה מעינינו. ותהילה לא-ל כן עלה בידינו כי לא הפסקנו רגע, רק אשר תשמעו ותחי נפשכם. וזהו הסדר שתקנתי וסדרתי בלילה ההוא. ראשונה תורה, קרינן מפרשת בראשית עד ויכולו, בנעימה בקול גדול. אחר כך בחודש השלישי עד סוף סדרא. עוד מפרשת משפטים ואל משה אמר עד סוף סדרא. עוד מפרשת ואתחנן ויקרא משה אל כל ישראל עד סוף פרשת שמע ישראל. עוד מפרשת וזאת הברכה ויעל משה עד לעיני כל ישראל. עוד ההפטרות ויהי כשלושים שנה, והפטרות תפילה לחבקוק הנביא. אחר כך מזמור השמים מספרים, ומזמור יקום אלוקים, אחר כך האלפא ביתא בלא השירות. אחר כך כל מגילת שיר השירים, וכל מגילת רות, ואחר כך פסוקים אחרונים של דברי הימים. וכל זה באימה ביראה בניגון ובטעם, לא יאומן כי יסופר. ואחר כך למדנו משנה כל סדר זרעים. ואחר כך למדנו על דרך האמת".

בהמשך האיגרת מספר ר"ש אלקבץ כי כאשר החלו ללמוד המשניות נתגלה אליהם המלאך המגיד שדיבר מגורנו של מרן.

¹⁴ ז"ל שם (הלי שבועות אות לא): "בכל לילה, לבד לילי שבתות, אפילו בליל יו"ט ור"ה, לומד מעט אחר סעודתו... ואח"כ אמר חוקו תהילים... ואח"כ קרא על מיטתו כמו שרגיל לקרות, וקרא ק"ש, והלך לישון".

¹⁵ האגרת נדפסה לראשונה בהקדמה לספר מגיד מישרים, לובלין, ת"ו, ומשם העתיקה השלה"ק בספרו הגדול, מסכת שבועות, נר מצוה, אות ו.

הרי רואים מכאן, שמנהג "חסידים הראשונים" היה לעסוק כל הלילה בתורה. וכן מצינו גם בהקדמת הזוהר (דף ח ע"א): "רבי שמעון הוה יתיב ולעי באורייתא, בליליא דכלה אתחברת בבעלה, דתנינן כל אינון חבריא דבני היכלא דכלה אצטריכו בההיא ליליא דכלה אזדמנת למהוי ליומא אחרא גו חופה בבעלה, למהוי עמה כל ההוא ליליא, ולמחדי עמה בתקונתא דאיהי אתקנת למלעי באורייתא, מתורה לנביאים, ומנביאים לכתובים, ובמדרשות דקראי וברזי דחכמתא בגין דאלין אינון תיקונין דילה ותכשיטהא. ואיהי ועולמתהא עאלת וקיימת על רישיהון, ואתקנת בהו וחדת בהו כל ההוא ליליא. וליומא אחרא לא עאלת לחופה אלא בהדיהו, ואלין אקרון בני חופתא. וכיון דעאלת לחופתא, קב"ה שאיל עליהו ומברך לון ומעטר לו בעטרהא דכלה, זכאה חולקהו" [רבי שמעון היה יושב ועוסק בתורה, בלילה שבו הכלה מתחברת בבעלה, שלמדנו כל החברים שהם בני היכל הכלה, צריכים באותו הלילה, שלמחרתו, הכלה נועדת להיות תחת החופה, להיות עמה כל אותו הלילה, ולשמוח עמה בתקוניה שהיא מתקנת בהם, לעסוק בתורה, ומתורה לנביאים, ומנביאים לכתובים, ובדרשות המקראות, ובסודי החכמה. משום שאלו הם התקונים שלה ותכשיטיה. והיא ועלמותיה באה ועומדת על ראשיהם, ומתקנת בהם, ושמחה בהם כל אותו הלילה. ולמחרת, אינה באה לחופה אלא עמהם. ואלו, נקראים בני החופה. וכיון שבאה לחופה הקב"ה שואל עליהם, ומברך אותם, ומעטר אותם בעטרותיה של הכלה, אשרי חלקם]

בדברי הראשונים

[אמנם, ניתן להבין כי לא היה זה מנהג רווח בקרב כלל העם, אלא מנהג יחידים בלבד¹⁶. סברא זו עשויה להסביר מדוע באלף השנים הבאות, בכל תקופת חז"ל, הגאונים והראשונים, מצינו רק אזכורים בודדים למנהג זה¹⁷. האחד מהם, בכת"י מרבי משה די ליאון, אשר חי בדור תלמידי הרמב"ן, והתפרסם כמי שגילה מחדש לעולם את אורו של הזוה"ק, ואלו דבריו¹⁸: "זמן תינוק יונק משדי אמו ואשה משיחה עם בעלה (ברכות ג, א'¹⁹), נהגו הקדמונים ז"ל עמודי עולם אותם אשר יודעים להמשיך חן ממורומים, שלא לישון בשתי לילות הללו של שבועות, וכל הלילה קורין בתורה ובנביאים ובכתובים, ומשם מדלגים בתלמוד והגדות, וקורין בחכמות בסתרי התורה עד אור הבקר, וקבלת אבותיהן בידיהן אותם היחידים השרידים אשר ה' קורא, והענין הזה הוא טוב ונכון וישר, ואשריהם ואשרי עם שלו ככה".

בנוסף דומה מצינו בספר "אור זרוע" (דף עא ע"א) מרבי דוד ב"ר יהודה החסיד – נכד הרמב"ן, ואלו דבריו: "סוד חג השבועות זמן תינוק יונק משדי אמו ואשה מספרת עם בעלה, נהגו הקדמונים ז"ל משרתי עליון שלא ישן בליל שבועות, ועכשיו בשתי לילות, וכל הלילה קורין בתורה ובנביאים ובכתובים ומדלגין בתלמוד ובהגדות וקורין בחכמות סתרי התורה עד אור הבקר. וקבלת

¹⁶ ראיתי כמה ספרים הכותבים, כי בכתבי פילון האלכסנדרוני, יהודי אשר חי באלכסנדריה בימי בית שני, נזכר כי המנהג שלא לישן בליל שבועות, נוהג בקרב כת האיסיים. לעת עתה לא מצאתי כן בכתבי פילון.

¹⁷ מקור נוסף, שבו ניתן למצוא רמז מסוים למנהג זה בתקופת הראשונים, הוא בספר מנהגים דבי מהר"ם מרוטנבורג (עמ' 30): "בני בי רב נוהגים לחזור בו [בשבועות] תלמודם (מלמעלה) [מתחת] עד סופו מה שלמדו מתחילת הזמן [עד] עתה".

¹⁸ נדפס בקובץ עלי עיין, ירושלים תש"ח.

¹⁹ ועיין זוה"ק פ' בשלח מו, א.

וגאון עוזנו החיד"א בס' לב דוד (פרק לא): "וזה מנהג קבוע ברוב ישראל, יצאו קבוצים פמליות פמליות, ללמוד באהבה תקון המסודר, ויאר את הלילה. ואשר ה"ן לו כס"ף לעשות הדברים כמשפטן, יזהר לקרות הסדר המתוקן מרבינו האר"י זצ"ל, והוא המפורסם בכל תפוצות ישראל מכמה מאות שנים" ועי"ש שהאר"י לא לשנות מסדר זה.

התפשטות המנהג בארצות אשכנז

ד] בעקבות מנהגם של מקובלי צפת, התפשט מנהג זה גם לארצות אשכנז. עם זאת, התפשטות זו אירעה בהדרגה.

כך מצינו ביוסף אומץ (סי' תתנב): "המדקדקין שנוהגין על פי קבלה לעמוד על עומדם כל ליל ראשון דשבועות עד שיאור היום... וההולך לטבול קודם שיאיר היום מה טוב גורלו¹⁸, ואני וכל תלמידי הולכים אחר הלימוד לבית המרחץ לטבול קודם שיאיר היום, ואחריו נהגו שאר עדה קדושה מקהילתנו". הרי שהיה זה רק מנהג המדקדקין שנהגו על פי הזוה"ק.

וכ"כ במנהגים דק"ק וורמיישא (סי' קג): "יש לומדי תורה אינן ישינים בלילה זה, רק לומדין כל הלילה עד הבוקר".

ובשו"ע הרב (תצד, ג) כ': "נוהגין הרבה להיות נעורים כל הלילה לעסוק בתורה". משמע כנ"ל, שלא היה זה מנהג אצל הכלל, אלא רק רבים נהגו כן.

אך ברבות השנים, התפשט מנהג זה בכל ארצות אירופה. וכ"כ במגן אברהם (בהקדמה לסי' תצד): "איתא בזוהר שחסידי הראשונים היו נעורים כל הלילה ועוסקים בתורה, וכבר נהגו רוב הלומדים לעשות כן"¹⁹.

וכן במאמר מרדכי²⁰ (תצד, א): "כתבו האחרונים ז"ל בשם הזוהר דמצוה להיות ניעור כל הלילה ולעסוק בתורה, וכבר נתפשט המנהג ברוב המקומות להתאסף יחד כל המתנדבים בעם ואשר יראת אלקים בלבם".

ובחק יעקב (שם) כ': "וכבר נתפשט המנהג הזה בעיני המון עם ללמוד יחד בעשרה על פי התקון ולומר קדיש וטובלין כשיאיר היום".

ובס' טוב הארץ מהמקובל האלוקי רבי נתן שפירא (דף עד ע"א) הובא: "ולכן המנהג פשוט בישראל להיות עוסק בתורה בליל שבועות ואינם ישינים אפילו רגע אחד". וכלשון זו הובא בשערי ציון (שער ז).

ובקיצור של"ה (מסכת שבועות): "וסדר הלימוד של זו הלילה כבר נתפרסם ונודע לרבים ע"י הקונטרסין שנתפשטו ונדפסו

¹⁸ ועיין פתורא דהבא (סי"ק מא): "ובהגיעך אשמורת הבוקר מעט קודם עלות השחר בעת שמשחירין פני הרקיע במזרח אשר אז נקרא אילת השחר כנודע, אז צריך לטבול במקוה". ובמדרש תלפיות (אות ט ענף טבילה): "אח"כ באשמורת הבוקר מעט קודם עלות השחר בעת שמשחיר פני הרקיע סוד אילת השחר מצוה לטבול כדי לקבל תוספת קדושה מבחינת כתר ועליו נאמר וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם".

¹⁹ והעתיק דבריו במשנה ברורה תצד סי"ק א.

²⁰ על אף שרגילים למנותו בין פוסקי הספרדים, מ"מ היה מתגורר (בעת שחיבר ספרו) בדרום צרפת. ועל כן יש בעדותו כדי ללמד על התפשטות המנהג באירופה.

ובתו"ד אמר: "והנני המשנה האם המיסרת את האדם, באתי לדבר אליכם, ואם הייתם עשרה מתעלים יותר ויותר, אבל עם כל זה נתעליתם ואשריכם ואשרי יולדתכם ידידי אשר נדדתם שינה מעיניכם, ועל ידיכם נתעליתי הלילה הזה, ועל ידי החברים אשר בעיר הגדולה, עיר ואם בישראל, ואין אתם כאותם השוכבים על מיטות שן, שנה שהוא אחד משישים במיתה, וסרוחים על ערסותם. אתם נדבקתם בד', והוא שמח בכם".

ובכתבי מקובלי צפת נזכר מנהג זה רבות. כן מצינו בעץ חיים למהרח"ו (שבועות פ"א): "המנהג פשוט בישראל לעסוק בתורה בליל שבועות, ואינם ישינים אף רגע אחד, כדי להמשיך אותו הכתר עליון דז"א שהיא דיקנא דא"א". וכ"כ בשער הכוונות (חג השבועות דרוש א): "צריך האדם שלא לישון בלילה הזאת כלל ולהיות כל הלילה נעורים ועוסקים בתורה כנזכר באורך בהקדמת הזוהר ובפר' אמור... לכן פשט המנהג הזה בישראל לעסוק בתורה כל ליל חג השבועות". ועיין בשער הגלגולים (הקדמה לח דף נב ע"א) שם: "ויש בליל שבועות כח לקבל ידיעת סודות התורה"¹⁶.

וכן בס' פתורא דאבא (ס"ק לט) כ': "ולא עוד אלא שצריך האדם שלא לישון בלילה הזאת כלל ולהיות כל הלילה נעורים ועוסקים בתורה... ולכן פשט המנהג הזה בישראל לעסוק בתורה כל ליל חג השבועות".

ובס' נגיד ומצוה (שבועות) כ': "שמעתי משם הר"ח ז"ל שהיה אומר, כי בלילות הללו כמו שביעי של פסח וליל שבועות וליל הושענא רבה, מצוה לפרש ולגלות עומק החכמה, לפי שבאלו הימים הזמן גרמא, והוא זמן מוכן לסודות וראוי לפרשם אז... סדר קריאת ליל שבועות, הלא הוא על מזבח הדפוס בספר תיקון שבועות". ועי"ש עוד מעשה שנתקבצו לומר תיקון ליל שבועות בבית מהרח"ו.

ובספר היכל הקודש¹⁷ (סי' פד) כ': "וחייבין כל בעלי תורה בליל שבועות לעסוק בתורה שבעל פה כל הלילה... ולקרות תחלה פסוקים מן התורה והנביאים ומן הכתובים ואחר כך קובעין קריאתם בתורה שבעל פה, משנה ותלמוד והלכות ואגדות וסודות הורה כמו שכתב הזוהר... הנה נתבאר חיוב קריאת התורה ליל שבועות וסדר קריאתה ושכר הקוראים התורה בליל שבועות מפורש הכל בזה המאמר".

ובמנהגי צפת, שהעתיק רבי אברהם הלוי, מגורי האריז"ל (ונדפסו בראשית חכמה מהד' וולדמן, ח"א עמ' 55) הובא: "כל בעלי תורה לומדים ליל שבועות עד אור הבקר". ובמנהגים שהעתיק רבי אברהם גלאנטי (נדפסו שם עמ' 52): "ערב שבועות, ישנים שעה א' או ב' שעות אחר שעשו צרכי מועד לפי שבלילה אחר האכילה מתקבצים בבתי כנסיות כל קהל וקהל בבית הכנסת שלו, ואינם ישינים כל הלילה וקורין תורה נביאים וכתובים ומשניות וזוהר ודרשות בקראי עוד אור הבוקר, ואז כל העם טובלים בבוקר קודם תפלת שחרית".

ועיין בס' כנפי יונה להרמ"ע מפאנו (ח"ב סי' נד) שהביא את סדר התיקון לליל שבועות. ועי"ש בס' טור ברקת (סי' תצד), ובס' סדר היום (סדר שבועות) מה שהאריכו.

¹⁶ והובא בשו"ע האריז"ל (כוונות של שבועות, א).

¹⁷ מרבי משה בן מימון אלבאז, שהיה ראש המקובלים בתרודאנת (דרום מרוקו) בזמן האריז"ל.

והמנהג הזה נתפשט בכל א"י ובכל המלכות אין נקי. כולם כאחד, מגדולים ועד קטנים, וכן קיימו וקבלו עליהם ועל זרעם".

ובס' דרך החיים מבעל נתיבות המשפט (דיני חג השבועות אות ב): "כבר נהגו כל ישראל להיות נעורים בליל שבועות ואומרים הסדר שנדפס בתיקוני שבועות".

ובאמת מצינו כי היו מגדולי ישראל שהתנגדו לכך שמנהג זה הפך לנחלת ההמון. כך למשל כ' באליה רבה (ס"ק ג): "וכל זה אינן אלא ממדות פרישות וזהירות". ועיין בשיירי כנסת הגדולה (תצד, ה) שכ': "וקבלתי שהעיקר להיות נעור באשמורת הבוקר". ועיין בפ' תוספות חיים על החיי אדם (כלל קלא אות כ) שכ': "ופשוט שאין זה אלא להיראים שלא יכשלו ח"ו בעבירה".

ומצינו בס' עולת חודש (מאמרי סיון דרוש י): "חסידי קדמאי לא היו ניימא בהוא לילא כי מורא עליהם אימת היום הקדוש פן יבולע לנפשותם, אולי לא מטוהרה ולא מקושטה בתיקון השלימות ככל הצורך ותתצב מרחוק. והנה באמת כבר נתפשט המנהג הזה בכל המון ישראל, אך לדעתי אין זה רק מנהג ותיקין, ליראים ושרידים אשר ד' קורא ורוחו נססה בם, להם נאה ויאה לנדד שינה מעיניהם בלילה הזאת, כי יעמדו על משמרתם משמרת הקודש לקדש ולטהר הנפש להביאה בהיכל מלך מלכי המלכים, לא כן לדלת העם, מה בצע בנדידת שינה, אם אפס אתם דעת ותבונה". ועי"ש עוד שביאר העניין ע"פ משל²¹.

²¹ וז"ל שם: "ובמקהלות המתקתי העניין עי"פ משל לאומן חייט אחד, אומן מופלא חכם ומובהק, באמנתו מאין כמוהו, אשר כל בגדי הדרי יקרים וחשובים נעשים על ידו, והיה מנהגו בכל חמישה ימי השבוע עבד עבודתו, והשלים כל עבודה אשר ניתן לו בשבוע זו, ובליל ו' היה נעור כל הלילה, הוא ופועליו ומשרתיו מסובים על השלחן ונרות דולקות והמלאכה היתה סדורה לפנייהם לעיין ולחפש אחר כל בדק אולי נמצא איזה תפירה בלתי ישרה, או אם נגרע מה מקרסים ולולאות, אם איזה מהבגדים בלתי הוחלק כמשפטו, על כל אלה שמו עיניהם בלילה הזאת בחיפוש אחר חיפש פעמים ושלש עד אור הבוקר. הבוקר אור והאנשים יצאו להשיב המלאכה לבעליו לאיש איש מלאכתו אשר היו עושים, ושב אל ביתם בהון רב שכר פעולה ובמלאכה דים לשבוע הבא, ואכלו ושתו והתענגו בשבת הם ובניהם וטפם מרב טוב אשר הביאו לביתם, כה היה משפטם כל הימים".

"והיה נמצא בעיר הזאת עוד אומן אחד, אומן פשוט אשר לא היה ממין הראשון ולא מהנהג ולא מקצתו והיה עיקר אומנותו לתקן קרועי בגדים ליתן עליהם מטליות, והיה מתגדר ומתקנא בהנהגת האומן הראשון לעשות גם הוא כמעשהו להיות נעור כל ליל ו', והרבה בנרות גם הוא לחפש אחר בלויי סחבותיו לתקן כל בדק, וכאשר ראתה אשתו מנהג המשוגע הזה פעמים ושלש, כעשתו אותו גם כעס בעבור הרעימה מה לך נרדם ביום וניעור בלילה, הנה הלילה איברי לשינתא והיום למלאכה, ותהי להיפך. ויען ויאמר הלא האומן המופלא הזה מפורסם בחכמה וגם הוא כמוני יעש וכה משפטו כל הימים. ותצחק עליו ותאמר, הלא תכסה כלימה פניך בדבריך אלה, האומן המופלא הזה לאשר מלאכתו רבה ואומנתו היא אומנות יקרה מאין כמוה, ויש שכר הרבה לפעולתו, נכון לבוקר כי יבוא על שכרו, על כן היטיב להשכיל במנהגו הלו בחיפוש ובדיקה כל הלילה הוא ופועליו עמו, לא כן איש כמוך אשר אין אתך רק איזה בלויי סחבות, הלא ברגע אחד ביום תוכל לחפש ולבדוק אותם מראש עד סוף, ולמה זה הבל תנדד שינה מעיניך כל הלילה ותרבה בהוצאת כפלים ממשכורתך, וגם עי"י זה נגרע משכורתך מעבודת היום אשר לא תוכל עשות בו מאומה כי אור עיניך אין אתך מעט שנות מעט תנומות מעט חבור ידיים לשכב נופל וגלוי

אמנם, כבר פסקו והורו רוב ככל גדולי ישראל, הן ממזרח והן ממערב, כי יש למנוע שינה בליל שבועות ולומר את התיקון שישד הארז"ל. כ"כ בסמיכת חכמים (בהקדמה דף ג), ובמקור חיים (קיצור הלכות ס' תצד), ובמטה משה (ס' תרצד), ובסידור היעב"ץ (ח"ב דף סג ע"ב), ובפרי מגדים (א"א ס' תצ ס"ק ה, וס' תצד ס"ק א), ובבאר היטב (תצד ס"ק ז), ובאדני פז (ס' א ס"ק ב), ובשלחן שלמה (תצד, ב), ובעתים לבניה (מאמר טו), ובערוך השלחן (תצד, ג), ובכף החיים (תצד, ס"ק ו-ט). ועוד רבים מגדולי ופוסקי כל העדות, כפי שיובא בהמשך מאמר זה.

ומעניין עד מאוד הדבר, כי אף בקהילות אשכנז (גרמניה), שבדרך כלל פחות קיבלו מנהגים שמקורם בתורת הסוד, קיבלו בהתלהבות את מנהג לימוד תיקון ליל שבועות²², ועד ימינו הנוהגים במנהג אשכנז המובהק מדקדקים בעניין זה.

ובדרכי נועם (רלא, ד): "נוהגים להיות ניעורים בליל ראשון עד עלות השחר וללמוד תיקון ליל שבועות (והן דיבורים דיבורים מכל התורה כולה שבכתב ושבעל פה) דרך מקבלין את התורה". ובמנהגי בית הכנסת דק"ק ברלין (עמ' טו): "בליל א' נוהגין ללמוד תקון ליל שבועות"²³.

ובמנהגי החת"ם סופר (פ"א אות א): "בליל חג השבועות אמר כל התיקון הנדפס עם תלמידיו הסמוכים עליו".

עינים, הלא טוב לך שלא תשנה מנהג הלילה הזה מכל הלילות, ישנת אז ינוח לך".

"כן העם הזה, חסידי קמאי וצדיקי זמננו, הם הם אומנים מופלאים, יודעים לעבוד עבודתו, לתקן קישוטי כלה בבגדי משי ורקמה, וידם רב להם בכל מייט ימי הספירה לגמור עבודת יום ביומו, עיי"כ כאשר יעברו מייט יום ותשלם כל המלאכה, ינדדו שינה מעיניהם הלילה הזו לחפש ולעיין בקישוטי כלה, אולי עוד נגרע מעבודתם דבר, לזאת שטו ולקטו בכ"ד קישוטי, הלא המה כ"ד ספרי מקרא ומשנה והלכה ואגדה לתקן כל בדק לבד יחסר דבר, ותתעטר כלה בבעלה ותבוא אשה בית אישה בבגדי משי שש ורקמה מתוקן בכל תיקונים כדקא יאות, ושכרם נכון לפנייהם שכר רב ועצום להם ולבניהם אחריהם, כמ"ש האלקי הקדוש רשבי", בואו ונחסין ירותא עילאי לן ולבנן בתרן, לא כן דלת העם כמונו היום, מה אתנו מעבודת הימים המקודשים האלה לא יום אחד ולא יומים, עיי"כ למה זה הבל לנדד שינה מעינינו הלילה, אשר תלקטו בלילה לקטו אותו בבוקר בבוקר, ובזה תוכלו עכ"פ להתחזק במעוז עבודת היום הקדוש להתפלל בכוונה ורעותא דללא בעינים פקוחות ודעת צלולה, על כן אני קורא על מנהג הזה מאמר רשבי"ג עי"ה לא כל הרוצה ליטול את השם יבוא ויטול" עיי"ש עוד.

²² ואגב אורחא, אעתיק כאן דברים נפלאים שכתב בעניין זה הגאון רבי יעקב רוזנהיים (כתבים ח"א עמ' שד-שה): "מסביב הלילה והמצוקה, והנה מתנוצצים כוכבים, כוכב כוכב ואורו. ספרון זעיר ושמו 'תיקון' פתוח בידינו, וכמו בפנס קסם עולים אורות מגוונים, מאירים את הלילה עד עלות השחר, עד הבוקר החם ומלא שמש. פרשיות התורה, פרקי נביאים וכתובים, משניות, ממלכת התורה שבעל פה. יש והעין נעצרת על חטיבות מובחרות בתיבה מופלאה זאת של אבנים טובות ומרגליות, אבני חן מן הכתר בו מוכתרת התורה. ויש שאנו משתעשעים בכעין טיול בין ערוגות פרחים. תחינה אחרונה מסיימת את התיקון וכבר נישאים אנחנו כעל כנפיים רכות וזכות של חלום ליל קיץ אל אדון עולם, וקול ה' מדבר אלינו מתוך ערפילי השחר העולה, והוא היה והוא הווה והוא יהיה, והוא א-לי וחי גואלי וצור חבלי בעת צרה, והנה – האיר היום".

²³ ובמנהגי אמשטרדם (פ"ג סעיף ה אות ד) כ': "בליל שבועות לומדים כל הלילה". אמנם לא ביאר מה הוא סד הלימוד.

שעשו כהוגן שישנו, שבמהלך שנתם קיבלו האור והחשק להרגיש מתיקות הד"ת שיקבעו בלב, ועי"ז היו ראויים למחרת היום לקבלת התורה.

וראיתי בשם הרב מפוניבז', טעם נאה נוסף כיצד היו מסוגלים בני"ש לשון בליל קבלת התורה, והוא שום שלא ידעו את מתיקות ועריבות התורה. אך לאחר שניתנה התורה, שוב אין מסוגלים לישון בלילה כזה (הרב מפוניבז' ח"א עמ' רא).

ובס' מטעמים (אות י ס"ק יט) כ': "עוד טעם על פי מאי דאיתא שלא רצו לקבל תורה שבע"פ עד שהיו אנוסים וכפה עליהם ההר כגיגית. וידוע מהיכן ידע משה כשהיה ברקיע אימתי יום ואימתי לילה כשראה אותם עוסקים בתורה שבע"פ ידע שהוא לילה וכו', וע"כ לתקן זה שלא רצו לקבל תורה שבע"פ אנחנו נעורים כל הלילה לדבק עצמנו בעסק התורה שבע"פ".

ובס' דרך פקודיך (הקדמה ג ס"ק ד) הביא עוד טעם: "דמקובל הדבר ביד חכמי ישראל, ביש לאדם איזה מניעה בלימוד איזה ספר לגמרי, ע"כ מצד ההכרח הוא רק מתחיל ומסיים, ויחשב לפני הבורא כאילו למד הכל, ע"כ המנהג הנהוג בכל תפוצות ישראל בליל מתן תורתנו להתחיל ולסיים מכל ספרי התנ"ך ומשייתא סדרי משנה, בכדי שיחשב לפני הקב"ה כאילו למד כל התורה כולה בכתב ובע"פ".

ועיין בס' חיים וחסד (דף ס ע"ב) שכ' טעם אחר, משום שבזמן מת"ת נתווסף כ"כ בהירות עד שאין ניכר שום לילה, וע"כ אין ישנים בליל שבועות. וכע"ז כ' בס' צבי לצדיק (מ"ג אות ט), וביאר עפ"י הטעם דשרי לקרות במקרא בליל שבועות, מה דאסיר בשאר לילות, והוא כנ"ל משום דבלילה זה אין הבדל בין הלילה ליום. ובס' שער המלך (שער נעשה ונשמע פ"ה) כ' דטעם המנהג הוא כדי שלא יקרה מקרה בלתי טהור בלילה זה.

ומצאתי בשו"ת התעוררות תשובה (או"ח סי' רצז) טעם נאה למה שנוהגים לומר בתיקון מעט מכל סדרא, וז"ל: "תקנוהו הגאונים מטעם שבימי רב גזר דיוגור מלך פרס שלא יקראו ישראל ק"ש ותקנו חכמים שבאותו הדור להוסיף בקדושה פ' שמע ישראל לומר תחילת ק"ש וסופו, הגם שאין יוצאים בזה קריאת כל הג' פרשיות מ"מ נחשב להם כאילו קראו כל הג' פרשיות".

עוד יש לציין למש"כ בעל החפץ חיים (הקדמת ליקוטי הלכות מס' כריתות) דלימוד תורה במשך לילה שלם מועיל לתקן עוונות כרת. וכ"כ בשו"ת תורה לשמה (סי' תמט).

יו"ט שני

[ו] עיין בקב הישר (פרק צב) שכ': "על כן ראוי ונכון לכל איש הירא וחרד לדבר ה' שילמוד כל הלילה של חג השבועות כפי התיקון שחבר תלמידי האר"י ז"ל ויעסקו בתורה ובנביאים ובכתובים ובמשניות וקצת מאמרי הזוהר, ויש נוהגים לעשות התיקון בב' לילות של שבועות, ואשרי האיש אשר יעשה כזאת ובהתעוררות דלתתא הוא מעורר קדושת עליון לאתחברא יחוד עליון באורו בשפע גדול ובזכות זה ישפיע הקב"ה ג"כ עלינו אור חדש ונזכה כולנו לאורו אמן".

ומדבריו משמע שאף בליל יו"ט שני של גלויות יש לומר את התיקון. ולעומת זאת, ביסוד ושורש העבודה כ' (שער ט פ"י): "בליל ב' אם נכון לבו בטוח בעצמו שאף אם יהי' נעור בלילה עד

ובספר מנהגי מהרי"צ הלוי (פרק טז אות ה) הובא סדר התיקון שהיו נוהגים לומר בקהילת יוצאי אשכנז שבלונדון; "היו אומרים תיקון ליל שבועות יחד בחבורה אחת בחדר השיעורים הסמוך להיכל בית הכנסת, כאשר בני הקהילה היו יושבים סביב השולחן ורבינו בראשם. את פסוקי התנ"ך היה קורא כל אחד לעצמו. רבינו היה נוהג לקרוא את חלק התורה בניגון טעמי המקרא, את חלק הנביאים בניגון טעמי ההפטרות ואת חלק המגילות בניגון קריאתן, מלבד מגילת איכה שאמרה בלחש בלא ניגון... כשסיימו כולם את התנ"ך גרסו את המשניות יחד, באופן שאחד קרא בקול והשאר אמרו עמו בלחש. רבינו היה פותח במשניות ברכות ואחריו קראו כל שאר המשתתפים כל אחד מסכתא אחת, לפי סדר ישיבתם וחוזר חלילה. בסיום התנ"ך וכל סדר מששה הסדרים, אם היו אבלים או בעלי יא"צ אמרו קדיש. אח"כ היו שלמדו את חלק הזוהר וסדר תרי"ג מצוות כמובא בסדר תיקון ליל שבועות" (אמנם עי"ש שבשנים שלפני שנהיה רבה של לונדון, לא היה אומר תיקון, אלא עוסק בתורה ביגיעה כל הלילה).

טעם המנהג

[ה] הנה, הפשטות מדברי הזה"ק והמקובלים היא שהטעם למנהג הוא על פי הקבלה. אך מפורסם הטעם שכ' במג"א; "ואפשר לתת טעם על הפשוט, לפי שישראל היו ישנים כל הלילה והוצרך הקב"ה להעיר אותם, כדאיתא במדרש (שיה"ש רבה פ"א אות נו, פדר"א פמ"א), לכן אנו צריכים לתקן זה"²⁴.

ובליקוטי מהרי"ח (ח"ג דיני שבועות) הוסיף בזה: "והנה הכל מתמיהין על זה, איך שעם בני ישראל הדור דעה אשר נעשה ונשמע אמרו כאחד, יהיו ישנים כל כך בעת קבלת התורה עד שיצטרכו להעיר אותם, ושמעתי בשם הרב הקדוש מאפטא זצלה"ה כי ישראל בעת שומעם מקבלת התורה היה לבם בוער בקרבם מגודל השתוקקות, ובליל שבועות היה אצלם עד כלות הנפש והוכרחו לישן, כי באם היו נייעורין לא היה יכולת בידם להחזיק נפשם עד זמן קבלת התורה מחמת גודל השתוקקות, עכ"ד הקדושים, ושפתים ישק"²⁵.

ובאמת בסה"ק פרי צדיק (לחג השבועות אותיות א-ב) כ' דטעם המנהג הוא לזכר שישראל ישנו בליל מתן תורה, אולם נקט

²⁴ ובתורת חיים (או"ח סי' צ אות כ) הביא בשם אביו החת"ם סופר בנוסח שונה מעט, והוא שתיקנו ללמוד כל הלילה כדי שיתפללו בעלות השחר, ועי"ז יתקנו מה שאיחרו בני"ש לקבלת התורה.

ועיין בשו"ת שרגא המאיר (ח"ב סי' קב אות לד) שכ' דהטעם הוא להיפך, על פי האבן עזרא (שמות יט, יא) דהיו בני ישראל נעורים כל הלילה כדי לקבל התורה. אמנם, דברי הראב"ע אלו הם כנגד חז"ל, וכנ"ל. ועי"ע בשו"ת לב חיים (ח"ב סי' קפ) ובמועד לכל חי (סי' ח אות טו) וביפה ללב (ח"ב סי' תצד סק"ב) מה שהאריכו בזה.

²⁵ וכע"ז הביא בספה"ק עבודת ישראל (שבועות ד"ה ויוצא): "ואמר הצדיק הג' מוהר"ר לוי יצחק זצ"ל, חלילה לחשוב על עם קודש שנפלו בתרדמת העצלות והשינה ביום הנכבד, שידעו שיתן הקב"ה את תורתו להם. אלא י"ל הכוונתם הי' לשייך שמיום שני בסיון שהתחילו לעשות הכנה לקבלת התורה, ועבדו בכל כוחם ובמחשבותם הקדושים עד שנפל עליהם ליאות ועייפות והיו מתייראים פן לא יוכלו לקבל את התורה במחשבה צלולה כראוי, על כן נתנו שינה לעיניהם ולעפעפם תנומה בכדי שיתחדשו מוחותיהם ויתחזקו עשתונותיהם בהירות לקבלת תורה הקדושה".

וע"ע בילקוט יוסף (שבועות עמ' תריז) שכ' שנשים הרוצות לנצל לילה זה לקדושה, יקראו תהלים או ילמדו הלכות.

תיקון או גמרא

ט] בכל קהילות ישראל המנהג הפשוט היה כי לומדים בליל שבועות דווקא את התיקון, ולא לימוד אחר. ועיין בס' נפש דוד – הנהגות מרן האדר"ת מפיו ומפי כתבו (עמ' רד) שהביא: "היה חביב עלי אמירת התיקון הנדפס עד לאחת, וכאשר ראיתי כן לאבא מארי זצ"ל, שלמד דוקא סדר התיקון ולא לימוד אחר".

אך הנה, בישיבות ליטא, רבים נהגו שלא לומר את התיקון, אלא תחת זאת לעסוק בתורה שבע"פ²⁶. וסמך לדברים מדברי החק יעקב (תצד, א) כ': "ובבית מוח"ז הגאון לא נהגו כך ללמוד בעשרה, רק כל אחד ואחד לומד ביחידות, כי עיקר תקון לא תקנו רק בפני עמי הארץ שאינם יודעים ללמוד על כן אומרים התיקון". ושוב מצאתי בשולחן ערוך הרב (תצד, ג) שכ': "ועיקר העסק יהיה בתורה שבע"פ".

ובשיחות הגר"ש פינקוס (פסח ספירת העומר וחג השבועות עמ' ריג) הובא מעשה נפלא בעניין זה: "העולם מספרים על המגיד מדובנא שהזדמן בליל שבועות לבית כנסת אחד בצוותא עם הגאון מוילנא זצ"ל. הגר"א זצ"ל החל באמירת תיקון ליל שבועות, ואילו המגיד מדובנא התחיל ללמוד גמרא. ואמר המגיד להגר"א; כשם שלבעל בית חרושת ישנן דוגמאות למוצרים המיוצרים במפעלו, כך לך כביכול יש בית חרושת מלא וגדוש בתורה, ולכן די לך בדוגמאות – בשלושה פסוקים ראשונים ושלוש פסוקים אחרונים של פרשת בראשית, ולאחר מכן כנ"ל בפרשת נח, וכן הלאה כל הסדר האמור בתיקון ליל שבועות, אך לי אין כל דוגמאות להראות, ולכן עלי פשוט לשבת וללמוד" ועי"ש עוד מה שהאר"י ליישב תמיהתו של המגיד באופן נפלא. ומקור סיפור זה הוא בס' שיח שרפי קודש (ח"ג ס"ק תמוז), שהביא כן בשם הגר"צ מיכלזון אב"ד פלונסק, שהביא כן בשם הגר"ש אב"ד קלודובה. ועיין עוד בהערה²⁷.

²⁶ בספר היובל להגר"ש שקאפ (עמ' 21) הובא תיאור אשר אירע בעיירה בריינסק, לאחר שקבע בה הגר"ש שקאפ את מושבו: "כשהגיע ליל שבועות, ויהודי בריינסק באו לבית המדרש לומר תיקון שבועות ולשמוח בקבלת התורה, לא מצאו לדאבונם מקום פנוי לשבת. בית המדרש הישן הי' מלא על כל גדותיו. על העמודים הכרסניים שהבעלי בתים היו מביטים עליהם תמיד בהנאה והרחבת הדעת, מונחות להם ברחבות גמרות גדולות, והעמודים שבעי רצון הם כנראה, ומתנאים בזה, שתחת התיקוני שבועות הקטנים של הבע"ב המנמנים מונחות עליהם גמרות חשובות, ונשענים על ידם הלומדים – בחורים רעננים הלוחמים מלחמת התורה במוחותיהם החריפים ובקולם המצלצל, המכים באצבע צרידה ואומרים; כך וכך אמר רבנו ר' שמעון, וחבריהם אף הם מוללים אגודליהם במחוז ולעומתם יאמרו, לא כי אלא כך אמר רבן שמעון... ויהודי בריינסק, שוכחים תרעומותיהם ועומדים מוקסמים מהמלחמה הגדולה ומקול התורה... חג שבועות נהדר כזה לא היה להם מעודם".

²⁷ בספר שיח שדך (עמ' רעח) הביא גירסא אחרת למעשה זה, וז"ל: "אומרים שמהר"י מדובנא לא היה קורא את התיקון בליל שבועות כפי מה שנסדר כבר אלא היה עוסק בתורה כרצונו, ואמרו לו והרי אף הגר"א קורא את התיקון, ואמר משל למה הדבר דומה, אדם בא ליריד וראה אחד ובידו הרבה סמרטוטי בד קטנות ונותן אותם לסוחרים והם נתנו לו ממון, והיה סבור כי זה מו"מ טוב, ולכן קבץ סמרטוטים הרבה

אור הבוקר, יכול להתפלל בהשכמה ולא ינמנם, איז יעשה תיקון הלימוד ממש כיום אתמול כי יעבר, ואם לאו את אשר בכחך עשה תיקון הלימוד קודם השינה ילמד, ואח"כ יישן וקודם שחרית יטבול במקוה, ודי בזה".

וכעין עצה זו הביא בבן איש חי (שנה א, פר' במדבר אות ה): "בליל שני של שבועות בחו"ל, ילמוד התורה נביאים כתובים המסודר בליל ראשון, ואח"כ יישן, וכן מנהגינו בביתינו, ואם יוכל ללמוד תרי"ג מצות ואדרא רבא, ולהיות ניעור כל הלילה, אשריו ואשרי חלקו".

האם לומר משניות

ז] הנה התיקון שהובא בגורי האר"ז^ל, כולל בעיקר תורה שבכתב, ומאמרי זוה"ק ואידרא. אמנם, בקרב יוצאי אשכנז נפוץ התיקון המבוסס על הסדר שתיקן השלה"ק, והוא כולל גם הרבה משניות.

אמנם, החיד"א בס' לב דוד (פרק לא) כ': "ודע, שכתב מהר"א גדליה זלה"ה בפירוש הילקוט ביחזקאל סימן ק', ששמע מהרב החסיד המקובל כמוהו הרב רבי חיים הכהן ז"ל, תלמיד רבינו מורנו הרב רבי חיים וויטאל ז"ל, כי אין נכון בליל שבועות ללמוד משניות בשום אופן, דמשנה בסוד שפחה דמטרוניתא, והלילה הזו צריכין לתקן המטרוניתא. אלא יתעסק ברזי אורייתא. ואי לאו בר הכי הוא, ילמוד מדרש ולא משנה, והלומד משנה בליל זה טועה מדרך השכל, עכ"ל... וכן נתפשט המנהג בעיר הקודש ירושלים תבנה ותכונן, ועיר הקודש חברון תבנה ותכונן, שאינם לומדים משניות באור שבועות, ומסתמא הכי נהוג בעיר הקודש צפת".

ועיין בספר זהר חי (דף לה ע"ב) מהרה"ק מקומרנא, שכ' דרך מרן הבית יוסף יכול היה ללמוד משניות בליל שבועות, אך לנו אין לומר משניות, אלא רק סדר תורה שבכתב, ולאחר מכן גמרא או זוה"ק כל אחד לפי השגתו. והביא שהודה לו דודו הק' העטרת צבי מזידיטשוב.

וכ"כ בבן איש חי (שנה ראשונה, פר' במדבר אות ד): "ואין ללמוד משניות בלילה זו, ומי שיש לו מנהג קבוע ללמוד י"ח פרקי משנה בכל יום, מותר ללמוד הי"ח פרקי משנה ביו"ט זה ביום דוקא ולא בלילה".

ועיין בשו"ת משנת יוסף (ח"ט סי' קכח) שנטה לומר שעדיף התיקון ללא המשניות.

ושוב ראיתי בסדר היום (סדר שבועות) שכ' שיש ללמוד משניות, ובייחוד ללמוד סדר נשים.

נשים באמירת התיקון

ח] בס' סוד ישרים (ח"א סי' ט) כ' שבביתם הנשים לא אומרות הלימוד של ליל חג השבועות, ואילו בליל השוענא רבה הן נעורות ולומדות בתוך הבית משנה תורה ותהלים ותהפילות של כורתי ברית. ועי"ש שהאר"י לבאר החילוק בזה. ועיין בכף החיים (תצד ס"ק ח) שכ' דהנשים הסופרות את העומר יכולות ללמוד התיקון של התנ"ך.

ובספר מועדי הגר"ח (ח"א תשובה קפד) הביא שנשאל הגר"ח ק"א צריכה אשה לומר תיקון ליל שבועות, והשיב "לא נהוג".

ובשו"ת משנה הלכות (חט"ו סי' קסח) האריך לדון בעניין זה, ומסיק דאין לשנות המנהג, והנהיגים לומר תיקון אל להם להפסיק.

ובספר מערכי לב (ח"א עמ' נג) מהגה"צ ר' משה שוואב, ר"מ ומשגיח בשיבת גייסהד, הובא; "משנשאל פעם בשנים האחרונות לחייו, כשראוהו אומר 'תיקון' בליל שבועות, האם לא נאה יותר לעסוק בתורה מלומר 'תיקון', נענה ואמר; כשהייתי צעיר לימים גם אני חשבתי כך, אבל כאשר בגרתי אני מבין שענינים אלה אינם פשוטים כלל ועיקר".

ובשו"ת אור לציון (ח"ג פ"ח אות יא): "שאלה, האם צריך לקרוא בליל חג השבועות דוקא את התיקון שנסדר ללילה זה או אפשר ללמוד אף דברים אחרים. תשובה, יש ללמוד בליל חג השבועות את התיקון לליל שבועות. ואף בני תורה שנפשם חשקה יותר בלימוד גמרא, יש להם ללמוד בלילה זה את התיקון, ואף אם לא מבינים את כל מה שקוראים. וילמדו גמרא ביום, או לאחר שסיימו כל סדר תנ"ך וקטע זוהר. ובחורים הלומדים בישיבה יעשו כהוראת ראש הישיבה".

ובהערות שם הוסיף: "אף שבכל השנה אדם לומד מה שלבו חפץ, מכל מקום בליל שבועות לא ישנה מן הסדר שמסר האריז"ל, שהוא תיקון גדול, והוא עדיף מלימוד גמרא בלילה זה, ואף אם לא מבינים את כל מה שקוראים, וקוראים קריאה בעלמא, עדיף הוא על לימוד גמרא... ועל כן יש לקרוא את סדר התיקון, תנ"ך, תרי"ג מצוות, מדרש, וקבלה דהיינו האדרה רבא. ואף מי שחשקה נפשו יותר בלימוד גמרא ונהנה בזה יותר, מכל מקום לא ימנע מקריאת התיקון בליל שבועות. ויעסוק ביום בגמרא. ואף די לו בקריאת כל התנ"ך וקטע זוהר כדי לצאת את חיוב התיקון, שכן לענין זה לא נאמר בשער הכונות שם כמה שיעור ילמוד... ועל כל פנים, בחורים הלומדים בישיבה, וראשי הישיבה דורשים מהם ללמוד גמרא וכדו' צריכים לעשות כדבריהם, שהרי כפופים הם למרותם"²⁹.

ושמעתי מהגאון ר' אשר וייס שליט"א שהעצה הנכונה היא לומר את התיקון, ובזמן שנותר ללמוד גמרא (והחוש מוכיח, עכ"פ בתיקון המסודר לבני אשכנז, כי ניתן למצוא זמן ללמוד גם וגם).

ולסיום, חשוב לציין כאן לאזהרה החמורה שכ' בס' עתים לבינה (מאמר טו): "מי שיודע בעצמו שיהיה למחר טרוד בתפלתו כשלא יישן כמנהגו בלילה, מוטב שישן כדי שלא יצא שכרו בהפסדו. לא ינהג את עצמו כשאר ההמון הנעורים בלילה שמתפלל תפלת שחרית ומוסף כמבוהלים ודחופים עד אשר אינם יודעים מה שהם מתפללים, אלא כשיעלה עמוד השחר ילך לביתו לנוח מעט ולישן איזה שעות, ואח"כ יקום וילך לביהמ"ד ויתפלל כדת, והכל בכדי שלא יצא שכרו בהפסדו".

²⁹ והעיד לי הגאון ר' ערן כברה שליט"א, ראש הכולל במושב בטחה, כי יודע על אדם א' אשר התייעץ עם הגאון בעל האור לציון האם מותר לו לוותר על אמירת התיקון וללמוד גמרא, מאחר שנפשו חושקת יותר בזה, והשיב לו; שגם עם כל השנה לומד לשם הנאתו, בליל שבועות עליו ללמוד לשם שמים.

ובספר מעשה איש (ח"ה עמ' עח-עט) הובא: "על השאלה אם בליל שבועות צריך ללמוד או לומר תיקון, שמענו מהגר"ח קניבסקי שליט"א [זצוק"ל], אחד נכנס לשאול מה לעשות, והשיבו החזו"א, לך ללמוד. אחר כך נכנס אחר ושאל מה עדיף לעשות והשיבו; תגיד תיקון! [מוסיף הגר"ח שליט"א [זצוק"ל]; נכחתי במקום, שמעתי את שתי ההוראות השונות, והתפלאתי מאוד. אמנם אחר כך תפסתי מה קורה. החזו"א הכיר היטב את השניים, על האחד ידע שבכל שנה הוא אומר תיקון, ועתה שמגיע לשאול כנראה שעלה ספק בלבו אולי אינו נוהג כשורה וכי עדיף ללמוד, וענה לו להגיד תיקון, כלומר יכול אתה להמשיך במנהגך להגיד תיקון. ואמנם אצל השני היה הפוך, מעודו לא אמר תיקון, ועלה החשש בלבו אולי מחוייב הוא לומר תיקון, ולשואל זה ענה; לך ללמוד, כלומר אתה יכול להמשיך במנהגך ואינך מחוייב לומר תיקון]²⁸.

ובספר ארחות רבינו - הקהלות יעקב (ח"ב עמ' צח): "מו"ר היה אומר כל ליל שבועות תיקון ליל שבועות ותרי"ג מצוות, ומתפלל עם הנץ, בשנתו האחרונה אמר לי מו"ר לומר בליל שבועות תקון ליל שבועות ותרי"ג מצוות".

וראיתי בס' כאל תערוג (מועדים עמ' רנד) שנשאל הגרא"ל שטיינמן האם עדיף ללמוד גמרא או לומר התיקון; "אמר אפשר לומר התיקון ואפשר ללמוד, מה שעושים זה טוב. בישיבות התקבל דווקא ללמוד, ובוודאי יותר שייך להישאר ער כשלומדים, דכשואמרים התיקון ולא מבינים מה שאומרים - יותר קשה להישאר ער, אבל מעלת התיקון היא תמציות התורה ויש בה ודאי מעלה גדולה".

ועוד הובא שם על אודות מנהג רבינו; "בשנים עברו היה רבנו מגיע לישיבת פוניבז' הקטנה בליל שבועות באמצע הלילה, והיה יושב בפינה ליד דלת הכניסה.... היה נמצא בישיבה בערך שעה ויותר, והיה עונה לשאלות אם באו לשאול, ואח"כ היה הולך... בהמשך הלילה היה הולך לישיבת גאון יעקב ואומר את סדר התיקון הנהוג בתפוצות ישראל. ובדרך כלל לא הספיק לסיים את הכל בלילה רק את פסוקי התורה שבכתב". ובסוגריים שם הובא: "ומוהר"ש בן רבנו שמענו שבשנים קודמות לא אמר רבנו את התיקון, רק לעת זקנותו התחיל לומר".

ובספר מועדי הגר"ח (ח"א תשובה קפב) הובא שנשאל הגר"ח, מה עדיף בליל שבועות, ללמוד כל הלילה או לומר תיקון, והשיב "כרצונך". ובתשובות הגר"ח (ח"ב סי' תתתשנ) הובא שהשיב: "אצלנו נהגו לומר [תיקון]".

ובשו"ת משנת יוסף (ח"ט סי' קכח) הביא: "אודות שאלתך במי שהי' רגיל מבית אבותיו לומר תיקון ליל שבועות, אם רשאי לשנות מנהגו וללמוד גמרא בליל שבועות... בענין זה שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמן, שגם אבותינו היו בעלי תורה ובכל זאת אמרו התיקון".

והציעם לפני קונים אבל לא רצו לקנות, והיה תמה והרי ראיתי שאדם פלוני קבל ממון מרובה עבור סמרטוטיו, וצחקו מדבריו אמרו לו שוטה שבעולם הרי זה סוחר גדול הוא ויש לו בביטו בדים לרוב ואין הסמרטוטים שלו אלא לדוגמא בעלמא על הבדים שבביתו, ואותו הממון שנתנו לו לא נתנו עבור סמרטוטיו אלא עבור הבדים שבביתו, אבל אתה שוטה שיתנו לך ממון עבור הסמרטוטים בשעה שאין לך בביתך בדים".

²⁸ גירסא מקוצרת יותר של מעשה זה, מופיעה בארחות רבינו ח"ב עמ' צה.

חתני היקר הרה"ג יוסף רביבו שליט"א
מח"ס תבואתה לראש יוסף ומבוא התלמוד ועוש"ס
עפולה עילית

בס"ד

האוכל מאכל במשך כמה שעות ולא הסיח דעתו מה יעשה גבי ברכה
אחרונה

הנה בליל שבועות מנהג ישראל תורה להיות נעורים במשך כל הלילה ולעסוק בתורה הקדושה, אלא שמכיון שקשה הדבר לעסוק בתורה במשך כל הלילה בלא איזה הפסקה פורתא, על כן נהגו בזמנינו הרבה בתי כנסיות של יראים ושלמים להגיש לפני הלומדים דברי מאכל ומשקה, ובכך להמשיך לב הלומדים לתלמודם, ונמצא שמידי פעם מפסיקים אלו הלומדים מלימודם ואוכלים מעט, ושוב חוזרים ללימודם ביתר שאת וביתר עוז, אלא שנסתפקתי לענין ברכה אחרונה האין יהיה הדין, שהרי במשך כל הלילה בודאי שעובר זמן עיכול, ונמצא שפקע חיוב ברכה אחרונה, מן הזמן שאכלו הם לראשונה, ולומר להם שיברכו בכל פעם אחר אכילתם ברכה אחרונה, עדיין לא הועלנו מידי שהרי אינם מסיחים דעתם מן האוכל, ודעתם לאכול שוב בעוד כמה שעות, ואם כן יש לעי' מהי העצה הנכונה לנהוג בליל קדוש זה, ונתתי דעתי וליבי לברר דבר זה לאשורו, וזה החלי'.

הנה ברמב"ם (פ"ד מהל' ברכות, ה"ז) כתב, "גמר בליבו שלא לאכול ולשתות עוד, ואחר כך נמלך לאכול או לשתות, אף על פי שלא שינה מקומו חוזר ומברך, ואם לא גמר בליבו אלא דעתו לחזור לאכול ולשתות, אפילו לא פסק כל היום כולו אינו צריך לברך שנית", ומבואר פשוטו שאדם יכול לפטור בברכה אחת כל דבר מאכל או משקה שיביאו לפניו במשך כל הלילה.

אלא שבמג"א (סי' קפ"ד, סק"ט, ואזיל לשיטתיה בסי' ק"צ סק"ג) כ', 'נראה לי מי שנתכוון לפטור ב' אכילות או ב' שתיות בברכה אחת, ושהה בינתים כדי עיכול צריך לחזור ולברך ברכה ראשונה, המורם מדבריו דכל שעובר שיעור עיכול מברכה ראשונה אזיל ליה ברכה ראשונה, ומש"ה אם שהה כדי עיכול בנתים צריך לחזור ולברך, ואזיל לשיטתיה במקו"א (בסי' ק"צ שם) שכתב אהא דכתב השו"ע שם, דאחר ששתה כוס של ברכת המזון יש למברך לברך ברכה מעין ג', דאם דעתו לשתות עוד לא יברך אלא לבסוף, אולם אם רואה שיעבור שיעור עיכול יברך, דאל"כ אזלא ליה ברכה ראשונה, ומב' כנ"ל דהמג"א סבירא ליה דברכה ראשונה תליא בשיעור עיכול, ולפיכך יש לו להזהר שלא יעבור שיעור עיכול, דבכה"ג אזלא לה ברכה ראשונה.

אולם בבית"ל (שם ד"ה אמר) כ' דהרבה אחרונים השיגוהו למג"א, ולדידהו ס"ל דכל שלא סילק דעתו מאכילה ראשונה לא נתבטלה ברכה ראשונה אפי' שהה כל היום, ויעוי' עוד בשו"ת יחווה דעת (ח"ו סי' י"א) שהאריך להביא הרבה אחרונים שחלקו ע"ד המג"א הנ"ל, ואף מהר"מ הנ"ל שהבאתי בריש דברי מב' לכא' דלא כהמג"א, שהרי משמעות דבריו שאפי' אכל כל היום כולו לא נתבטלה לה ברכה ראשונה, וסיים שם דמש"ה הדין להכלל דסב"ל והעיקר להלכה שבכה"ג שרוצה לאכול או לשתות ויודע שיעבור זמן עיכול, יברך על כוס ראשונה לבדה (או על המאכל הראשון שיביאו לפניו), ושוב אינו מברך על מה שאוכל

אח"כ, ומש"ה בליל שבועות לשיטתיה יש לברך בתחילת הלילה ברכה ראשונה, והיא תהיה על כל האכילות שיגישו לפניו במשך כל הלילה.

אלא שהמעין בבית"ל (שם) יראה שהקשה הוא ע"ד המג"א קו' אחריתי, והיא, 'דנהי דאם שהה הרבה לא נתבטלה ברכה ראשונה כיון שלא הסיח על כל פנים דעתו, מכל מקום מאן יאמר לן דרשאי לעשות כן, דהרי על כל פנים מפסיד ברכה אחרונה של אכילה ושתיה זו, ומה שיברך לבסוף לאחר אכילה ושתיה לא מהני כלל לזה, כיון שכבר נתעכל והוי כמי שאינו, ומבואר דבין אי נימא כהמג"א ובין אי לא נקבל דבריו, אכתי מידי ספיקא עדיין לא יצאנו, שהרי גבי ברכה אחרונה מאן יימר לן דשרי לעשות כן.

ובשו"ת יחווה דעת (שם) הרגיש בספק זה, והביא דברי בעל המאורי אור (חלק בן נון דף קמ"ח ע"ב) שכתב, שהאוכל פירות כשיעור ואינו רוצה לאכול כל הפירות שלפניו בפעם אחת ודעתו שבעוד חצי שעה יחזור לאכול מהם אלא שירא פן ישכח מלאכול עוד וישכח גם כן לברך ברכה אחרונה, נראה שיברך ברכה אחרונה על אכילתו עתה, ואחר כך אין צריך לברך על הפירות שאכל, כיון שהיה דעתו לאכול עוד מהם, ורק אם יאכל עוד כשיעור יברך ברכה אחרונה, ונמצא דלשיטת החו"ד כדי לצאת מידי ספיקא יש לעשות כשיטת המאורי אור הנ"ל דיש לברך ברכה ראשונה בתחילת אכילתו, ובכל פעם לברך אחר השתייה או האכילה ברכה אחרונה, וכשרוצה לאכול מחדש אי"צ לברך ברכה ראשונה, אלא רק בסיום האכילה לברך ברכה אחרונה. [והיינו דקימ"ל דלא כהמג"א דגבי ברכה ראשונה ל"א שיעור עיכול, ורק גבי ברכה אחרונה יש לברך בכל פעם משום שיעור עיכול].

אלא שגם דבר זה לכא' תליא בפלוגתא דהנה במג"א (סי' ק"צ, סק"ג) כתב אהא דפסק השו"ע (שם) דאחר ששתה כוס של ברכת המזון יברך ברכה אחת מעין ג', דבטור הוסיף דמש"ה אם דעתו לשתות עוד יין לא יברך אלא לבסוף בגמר שתייתו, והעיר ע"כ המג"א דמ"מ אם טעה [והיה בדעתו לשתות עוד] ובירך אחריו [מעין ג'] אי"צ שוב לברך ברכה ראשונה, כיון שהיה בדעתו לשתות עוד ולא נסתלק מברכה זו, והביאו דבריו להלכה, הגר"ז (קפ"ד סעי' ג'), והחיי אדם (הל' קריאת התורה, כלל נ', או י"ג).

אלא שבהגהות רע"א (שם סק"א) הביא בשם תשובת מלך רב (ח"א סי' ט') שכל דין זה שכתב המג"א דברכה אחרונה אינו סילוק גבי ברכה ראשונה, אינו דוקא אלא בטעה בדין, [והיינו כגון שסבר שצריך מן הדין לברך ברכה אחרונה אע"פ שרצונו לשתות עוד], אולם בשכח וכדו' ברכה אחרונה חשיב סילוק לגבי ברכה ראשונה וצריך לברך שוב מן הדין, ויש לדון לפי"ד בנידון דידן, שהרי הכא אי"ז כטעה בדין, דהכא משורת הדין הוא מברך בכדי שלא יעבור לו שיעור עיכול, אולם גם לאידך גיסא אי"ז ממש דומה לשוכח, דהתם בשוכח הרי בשעה ששכח בפשטות מיירי שאינו מתכוון לשתות עוד, ורק לאחמ"כ נזכר ששכח שרוצה לשתות עוד, ואילו הכא מיירי בשעת ברכה שבדעתו לשתות

עוד, ונמצא שיש לדון אי המג"א מודה בדכה"ג חשיב סילוק או לא³⁰.

וכ"ז לא מבעי לשיטת המגן גיבורים (סי' קפ"ד, אלף המגן סק"ז) והאבן העזר (שם) ודרך החיים (דין לקבוע ברכה ס"ד) שכתבו לחלוק ע"ד המג"א הנ"ל, [ואסף וקיבץ כעמיר גרנה שיטות אלו בבית"ל (סי' ק"צ ד"ה יברך) ובמשנ"ב (סי' קפ"ד, סק"ז), ובשעה"צ שם י"ח] עיי"ש³¹, ולשיטתם ברכה אחרונה בכל גווני הוי סילוק, וממילא בכה"ג ודאי שאף יברך ברכה אחרונה חשיב סילוק מן הברכה הראשונה, ויצטרך לברך שוב, ונמצא מבואר דעצה זו לברך ברכה אחרונה לכל הפחות בפלוגתא תליא, [ואפשר דאף המג"א מו"ד בה], ועדיין מידי ספיקא לא נפקא.

וחדשות אני מגיד דלכא' אף שהביאור הלכה הקשה ע"ד המג"א דס"ל דברכה ראשונה תליא בשיעור עיכול, וקושייתו היא דמה נעביד גבי ברכה אחרונה הא בזה ודאי איכא שיעור עיכול, [וכמו שהבאתי לעיל בריש דבריו], מ"מ ראיא אלימתא לדבריו של המג"א היא מדברי הר"מ שזכרתי בריש דבריו, דהא בר"מ כתב, 'אם לא גמר בליבו אלא דעתו לחזור לאכול ולשתות, אפילו לא פסק כל היום כולו אינו צריך לברך שנית', ומבואר מדבריו הנ"ל דהאכל במשך כל היום ולא הסיח דעתו אינו צריך לברך [אפי' אחר שיעול עיכול] לא ברכה ראשונה, ולא אזלה לה ברכה אחרונה, והן אמת שמברכה ראשונה היא קו' אלימתא ע"ד המג"א, אולם מברכה אחרונה יש להביא סיוע לדבריו, דהא בהכרח צ"ל דלשיטת הר"מ בכה"ג שלא הסיח דעתו מלאכול שוב לא איכפת לן אף אם עבר שיעור עיכול, וה"ט משום שלא

³⁰ שוב עיינתי בדברי הקרית מלך רב (שם) ונתעוררתי דלפ"י שם, לכא' בענינו דמי לטעה בדין, וכה דבריו אחר שהאריך לדון בכל זה, 'איך שיהיה, העולה מהאמור לע"ד כעת הוא, דבשכח דהיינו שכונתו מתוך שכחתו שלא לאכול ושלא לשתות עוד, דשכח ממה שהיה דעתו מתחילה, כה"ג אם בירך ברכה אחרונה על מה שאכל ושתה תחילה, כשרוצה לשתות עוד צריך ברכה ראשונה כנ"ל, אמנם אם טעה וברך ברכה אחרונה, אבל דעתו הוא אף בהיותו טועה ומברך לשתות עוד אחר כך, כאשר חשב בתחילה כשברך ברכה ראשונה, אז א"צ לחזור ולברך כיון שלא הסיח דעתו ממה שהיה תחלה כלל, ואם שכח וברך ברכה אחרונה ולא חשב מידי, לא הפך דעתו ראשונה ולא כדעתו ראשונה אלא כזרק ברכה מפיו, בזה יש להסתפק קצת', עכ"ל, ומבואר מדבריו לכא' דהעיקר תלוי בהסיח הדעת, והכא אע"ג שבירך ברכה אחרונה מכיון שלא הסיח דעתו, לא חשיב סילוק, וצ"ע.

³¹ שוב מצאתי בשו"ת קרית חנה דוד (ח"ב, סי' כ"ח) שהביא דברי הרב שדה הארץ (ח"ג, סי' י"ד) שכתב דמי שבירך שהכל על המים והיה בדעתו גם לשתות קפה, ושכח ובירך בורא נפשות על המים, דצריך לחזור ולברך שוב על הקפה, וכתב להקי' ע"ד מדברי השו"ע (יו"ד, סי' י"ט, סעי' ה') שכתב, דאם היה שוחט חיה או עוף ודעתו לשחוט עוד, ושכח וכסה ובירך, כשחזר לשחוט אין צריך לחזור ולברך על השחיטה, וכו', ולכא' הוא שלא כפסק השדה הארץ, וכתב לחלק בין המקרים, ד"ל דהכא כשבירך ברכה אחרונה (ברכת ברי"ט) הוי סילוק טפי מאם בירך על כיסוי הדם, ובסו' תשובתו ציין לדברי המג"א והמאמ"ר דפליג עליו, וכתב דלפי החילוק הנ"ל יתורצו שפיר דברי המג"א הנ"ל, ומ"מ נראה מדבריו דלא פליג אשדה הארץ, ואדרבה האריך ליישב דבריו, ונראה שאף הוא אזיל בשיטת האחרונים הנ"ל דפליג אמג"א. [וראה עוד בענין זה בסו' נוח שלום (שולאל, דף קל"א ע"ב והלאה) שהאריך בענין זה מאוד, ובשו"ת שער שלמה, (סי' קנ"ה) שפסק כדברי המג"א ושלא כהחולקים עליו עיי"ש].

הסיח דעתו, ואמנם לחדש דין שלא כדברי כל האחרונים [ולומר דגבי ברכה אחרונה כל שלא הסיח דעתו לא איכפת לן בשיעור עיכול] מדברי הר"מ הנ"ל אין בי כח, מ"מ לכא' יש בהוכחה זו כח לומר דלא נימא דכה"ג הנ"ל יעשה כשיטת המאורי הנ"ל, משום דקיימ"ל ספק ברכות להקל. [וראה עוד בקיצור שו"ע, (טולידנו, סי' ע"ד, כ') שכתב, 'חבורות שנעורים בלילה ועושים תה וקפה בין שעה או שעתים חולקים הפוסקים בזה, יש סוברים לברך בכל פעם, ויש חולקים עליהם וספק ברכות להקל, ודי בברכה אחת לכל הלילה, ובלבד שיכוננו מתחילה לפטור הכל וגם לא שינה מקומו, ולא הסיח דעתו מלשתות עוד ולא ישן בנתיים, וטוב לכוין בברכתו הא' לצאת בברכה זו אם לא ישן, ואם ישן יברך פעם אחרת'³²].

אמנם לומר שיברך ברכה אחרונה ולאחמ"כ שיברך גם ברכה ראשונה שוב פגענו בדין ספק ברכות, [מחמת הפלוגתא הנ"ל], ובכה"ג לכא' יש להעדיף לאכול בלא ברכה, מאשר להיכנס לספק ברכות, כמבואר כ"ז באורך בסו' חזו"ע (ברכות, עמ' רט"ו - רי"ז) עיי"ש. [אולם גם שם מבואר דהוא פלוגתא בפוסקים אי לכתחילה הותר בכה"ג לאכול בלא ברכה, או לא³³].

³² וכעיי' מבואר ג"כ בשו"ת מים חיים, (ח"א, סי' ל"ו) שנשאל בענין הקפה והטי שעושים בהסגרות ובמשמרות פעמים שלש אם צריך לברך בכל פעם או"ד דברכה קמא סגי, וכתב דברכה ראשונה פוטרת כולם, ואין הלימוד הפסק, מאחר דדעתם לחזור ולשתות פעמים הרבה בנדבת בעל הבית, והביא דברי הר"מ הנ"ל, וכתב עלה, 'ולמדנו משם שגם שנית עראי לא הוי היסח הדעת, וכן אם יצא אחד לשוק על דעת לחזור, או נצרך לנקביו, וכו', ואך יען אח"כ בא לידי ספר נוח שלום וראיתי לו בדף קל"א ע"ב שהאריך הרחיב כיד חכמתו הטובה בתשובתו על זה והעלה כמ"ש אגן עניותין, ובכלל דבריו מצאתי רוב דברי, לכן דלגתי מה שהארכתי, וחפשתי דבריו הנ"ל בספר דברי שלום, ומצאתי שכן הוא בסו' דברי שלום, לרבי שלום הכהן שולאל, (שם), ובאמת ששם האריך בכ"ז מאוד ונשא ונתן בארוכה ממש, ובעמ' קל"ד ע"א שם הביא דברי המג"א דס"ל דשיעור עיכול קאי גם אברכה ראשונה, והאריך לסתור דבריו, ובתו"ד הוסיף דשיעור עיכול ל"ש אלא בבכה אחרונה שהיא על מה שנהנה, אבל בברכה ראשונה הברכה היא על מה שעתיד להינות ולא על מה שכבה נהנה, ומש"ה אפי' נתעכל כוס ראשון הברכה קיימא על הכוס הב', והוסיף דכ"ז הוא דוקא אי נימא דשיעור עיכול בשתייה אינו שוה לשיעור עיכול דאכילה, אבל לדעת כמה פוסקים אף שיעור עיכול דשתייה הוי כשיעור עיכול דאכילה, ולפ"ד הוא ו' שעות, [והוסיף שם שכן נראה פשוט], ולפ"י בודאי אף לדברי המג"א בסו' הלילה אפשר שעדיין לא עבר זמן שיעור עיכול, עכתי"ד, והנה שניהם לא עסקו כלל לגבי ברכה אחרונה אם צריך לברך על כל כוס וכוס או לא, ובזה ודאי דיש שיעור עיכול, ואעפ"כ ב' הגדולים הנ"ל לא העירו בזה כלל, ולכא' מסתיימת דבריהם ילפי' דס"ל דלא אכפת לן אם יעבור שיעור עיכול לדבי ברכה אחרונה, והוא כדברי הר"מ הנ"ל, וצ"ע. [וראה עוד באוצר המכתבים (ח"ב אלף רע"ד), שהביא מש"כ בשו"ת שער שלמה, (זוראפה, סי' צ"ט) שכתב דנקטינן כדברי המג"א הנ"ל, ולפיכך יש לברך על כל כוס וכוס ברכה ראשונה, והשיב ע"כ באוצר המכתבים (שם) דיש לומר בכה"ג סב"ל ומש"ה יש לברך רק על הכוס הא' ולא על כל כוס וכוס].

³³ וראה בענין זה במש"כ בסו' ליצחק ריח (דאגן, ח"ב, ליקוטים שבסו' הספר, או' ב' ברכה) זו"ל, ספק ברכות להקל הוא אפי' במקום אכילה, וכן מוכח בטור סי' קס"ז, ולכתחילה יכול לאכול ולא יברך, ה' מטה אהרן ד' רכ"א, ה' זל"א ח"א דייט עיי"א, עכ"ל.

הרה"ג כפיר ברוך מבורך דדון שליט"א מבשרת ציון

פרשת במדבר מדוע האריות מוציאים לך לשון?

בקהילות ישראל לדורותיהם נהגו לתלות פרוכת רקומה על גבי ארון הקודש, עם שלל ציורי נוי מעשה מחט ותחרה ולקיים "זה אלי ואנוהו" בהידור רב.

וידועה המחלוקת בין הפוסקים, האם מותר לתלות פרוכת שרקומים על גביה צורת אריות, היו פוסקים שאסרו בתכלית האיסור, והורו להורידה, והיו שהתירו (ראה שו"ת אבקת רוכל סימן ס"ו, ושו"ת יחזק דעת ח"ג סימן ס"ב, ומענה לשון ח"ב חיו"ד סימן ה').

ובילדותי הכרתי חייט ורוקם, וזו היתה מלאכתו ואומנותו לרקום פרוכות לבית הכנסת, באומנות וביראת שמיים מיוחדת. ופעם הגיעה אליו משפחה, והזמינה ממנו פרוכת לעילוי נשמת קרוביהם, וילדי המשפחה שבאו לצפות במלאכה שאלו אותו: מדוע האריות שאתה רוקם על גבי הפרוכת כולם מוציאים לשון, ואצלך כל האריות רקומים חרוצי לשון?

והוא השיב להם בהלצה: אנשים באים לבית הכנסת, ולפעמים משוחחים ומדברים, ולעיתים מרגישים כמו אריות ומרשים לעצמם לריב ולהתקוטט. והאריות שרקומות על הפרוכת, מסתכלים במבט חד על כל מי שמדבר בשעת התפילה, ומי שמרגיש כמו אריה לבוא להרים את הקול ולשאוג, או חלילה להתקוטט, האריות מוציאים לו לשון בזלזול... ולכן אני רוקם אריות חרוצי לשון... כדי להזכיר זאת לציבור המתפללים...

והילדים ששמעו את הדברים, נבהלו מאוד, ובכל פעם שמשוהו דיבר בבית הכנסת, או ניסה להרגיש כמו אריה ולהרים את הקול בבית הכנסת, היו הילדים מצביעים על האריות ואומרים לו: האריות מוציאים לך לשון... ותשקוט הארץ....

ובענין זה, בפרשת השבוע אנו קוראים על דגלי עם ישראל, "איש על דגלו באותות, יחנו בני ישראל" (במדבר פרק ב' פסוק ב'), ומבארים רבותינו (מדרש במדבר רבה פרשה ב' סימן ז', ורבינו בחיי שם), שלכל שבט ושבת היה דגל בצבע האבן שעל גבי החושן, ולשבט יהודה היה דגלו בצבע תכלת כדמות השמים ומצויר על גביו אריה. יעו"ש.

ויש לומר בס"ד, בדרך רמז, שעל גבי דגלו של שבט יהודה היתה מצויירת דמות אריה כי שבט יהודה היו לוחמים, ועמדו בראש החזית של המלחמה, ולכן בכדי שיזכרו שהכח והגבורה באים רק מהקב"ה, משום כך היה צבע הדגל בצבע תכלת, כדמות השמים, וכן לאות וזכרון למען ישאו עיניהם בתפילה בעת המלחמה לשמים אל הקב"ה, ובאלוקים נעשה חיל.

וה' ישמור עמו ישראל בישועה וברחמים.

אמור מעתה מאחר שכבר נתבאר שעדיין מידי פלוגתא לא יצאנו לפי"ד הרמב"ם הנ"ל, לכן נראה לע"ד דיש לפסוק דבכה"ג בעת הברכה יכוין שלא לברך אלא על מה שאוכל עתה ולא על מה שיאכל אח"ך, ואחר אכילתו יברך ברכה אחרונה ושוב כשירצה לאכול שוב, שוב יעשה כנ"ל דיכוין לברך אלא על מה שאוכל עתה, ולא על כל שאר האכילות, ובזה יצא מידי ספיקא. [וכן כתב להלכה בשו"ת מנחת יצחק, (ח"ה, סי' ק"ב) דיש לברך על כל כוס וכוס ברכה ראשונה ואחרונה, עיי"ש].

והיינו טעמא דהיכא דאיכא מחלוקת הפוסקים קיימ"ל דשרי לכוין שלא לפטור אלא מה שאוכל עתה, וכשיאכל שוב יברך שוב, ואין בזה גורם ברכה שאינה צריכה כמבואר באורך בס' חזו"ע, (ברכות, עמ' רפ"ג - רפ"ד) עיי"ש. [וכע"ז מבואר ג"כ במשנ"ב (סי' כ"ה בביה"ל וטוב) שכתב בשם רבי עקיבא איגר, "שיכוין בעת ברכת להניח, אם הלכה כשיטת רש"י אני מכון שלא לצאת בברכת להניח על השל ראש, והוי זה כסח ויוכל לברך על של ראש, ואין זה בכלל גורם ברכה שאינה צריכה דהא מוכרח לעשות כן מפני ספיקא דדינא", עכ"ל].

וממילא בכה"ג הנ"ל העצה שנראה לפענ"ד הוא דיברך בתחילה על מה שרוצה לאכול עתה, ויכוין בפירוש שלא לפטור שאר אכילותיו, ושוב יברך ברכה ראשונה כשרוצה לאכול שוב, ובזה יצא מידי כל הספיקות, זהו הנראה לענ"ד והשי"ת יצילנו משגיאות אמן.³⁴

³⁴ והנה עתה שמעתי מא' מידידי להעיר בזה, דלכאוי יש לומר סברא נוספת דיש לברך על כל כוס וכוס ברכה ראשונה ואחרונה, והוא, משום דהוי דבר שלא בא לעולם, שהרי בשתייתו בתחילת הלילה עדיין לא הכין את הקפה שירצה לשתות לאחמ"כ, וממילא אינו יכול לכוין לפטור זאת, משום דהוי דבר שלא בא לעולם, ובאמת שסברא זו היתה קצת מחודשת בעיני, ולע"ע לא ראיתי מי מהפוסקים שהביא כעין סברא זו, ודעתי נוטה יותר דיש לחלק ב' חילוקים בזה, חדא די"ל דכל הך דינא דבעי' שיהיה הדבר בעולם הוי רק דין בקנינים ולא בשאר מילי, ובברכות וכדו' לא בעי' דין שיהיה הדבר בעת ברכתו, וממילא שפיר יש לומר דמועיל לכוין לפטור מה שיבוא אליו לאחמ"כ, ותרי דהכא בענינו י"ל מילתא דעדיפא מינה, דהן אמת שהמשקה עדיין לא מוכן, מ"מ המרכיבים שלו (הסוכר והקפה והמים) כבר באו לעולם, ובכה"ג שפיר י"ל דחלה עליה הברכה, וצ"ע.

פרשת במדבר - הג השבועות

רגילים העולם לחשוב שדברים גדולים באים ממקומות גדולים. הרים גבוהים, מעשים עצומים, מהפכות. אבל תראו דבר פלא: דווקא הר סיני הר קטן, נמוך, שאפילו לא שמים לב אליו בין כל שאר ההרים הוא זה שזכה לשם ולתהילת עולם. כל המדבר כולו נקרא על שמו: מדבר סיני. לא "הר של המדבר", אלא "מדבר של ההר". למה? כדי ללמד אותנו: לפעמים דווקא מעשה קטן, רגש אחד, חיוזק קטן של יהודי פשוט, ביכולתו להשפיע על כל הסביבה אתה חושב שזה לא חשוב, שזה רק שינוי קטן! אבל הקב"ה מסתכל אחרת. בעיניו, זה מהפכה.

זה כמו הר שצומחים ממנו פרחים, כמו שממה שנהפכת לגן פורח. זה מה שעשתה התורה הקדושה שניתנה בהר כה נמוך והטביעה חותמת נפלאה על כל הסביבה ומאז ועד היום המקום נקרא על שמה - מדבר סיני.

ועוד דבר המאלפנו לקח גדול: התורה גם לא ניתנה במישור אלא על הר. למה? כדי לומר לך: אם אתה רוצה לקנות תורה אתה צריך לעלות. לטפס. זה לא קל, אבל זה שווה. להתאמץ, להתגבר, לנצח את היצר הרע! ורק אז זוכים לאור התורה.

אומר המדרש רבה: התורה ניתנה בשלושה דברים: באש, במים ובמדבר. מה הכוונה? מסביר רבי מאיר שפירא מלובלין: התורה ניתנה כדי שנוכל לשמור אותה בכל מצב.

בין אם אתה יחיד או בציבור, בזמן נוח או במצב קשה, בעוני או בעושר יש לך יכולת לשמור על התורה. וההיסטוריה של עם ישראל מוכיחה את זה:

אש: אברהם אבינו - קפץ לתוך כבשן האש.

מים: נחשון בן עמינדב - קפץ לתוך ים סוף.

מדבר: עם ישראל הולך 40 שנה במדבר, עם נחשים ועקרבים, ובכל זאת לא עזב את התורה.

והנביא ירמיהו מזכיר את זה: "זכרתי לך חסד נעורייך... לכתך אחרי במדבר". בזכות שלושת המסירות נפש האלה, קיבלנו את התורה. בזכותן, עם ישראל תמיד מנצח. וסוד גדול טמון בשם "סיני" ראשי תיבות: סוף יהיה ניצחון ישראל.

עכשיו הבה נשים לב לדבר נפלא שמביא המהר"ל מפראג: למה דווקא אש, מים ומדבר? כי אלה שלושת הטענות שיכול אדם לטעון ביום הדין: כמובא בגמרא (יוצא ל"ה) שלושה באים לדין בשמים. עני עשיר והטרוד ביצרו. וכל אחד בטענתו הוא מדוע לא יכל לעסוק בתורה

אבל הקב"ה יענה להם: הלל היה עני ובכל זאת למד. יוסף הצדיק היה יפה תואר וניצח את יצרו.

אלעזר בן חרסום היה עשיר גדול ולא עזב את התורה. ולכן שלושת הדברים שבהם ניתנה התורה רומזים לשלושת המצבים, מדבר - מרמז על העני שאין לו כלום כמדבר הזה. מים מרמז על העשיר כמו המים המרמז על השפע. אש - מרמז על הטרוד

ביצרו באש התאוה. לכן גם בשלושת המצבים הללו ניתנה התורה לעסוק בה בכל מצב.

וזה מה שאומר הפסוק: (משלי יט כא) "רבות מחשבות בלב איש, ועצת ה' היא תקום" כל מחשבות האדם, כל התירוצים, נופלים ברגע שמביאים את "היא" שהם ראשי תיבות: הלל, יוסף אלעזר.

גם הפסוק (קהלת ז כג) "אמרתי אחכמה, והיא רחוקה ממני" אומר האדם אני חכם, ואני יודע להסביר למה לא יכולתי. אבל בסוף מביאים לו את "היא" הלל, יוסף, אלעזר. והם גורמים כי "רחוקה ממני". מרחיק ממנו התירוצים..ועל זה גם אמרו בהגדה: "היא שעמדה לאבותינו ולנו" "היא" - הלל, יוסף, אלעזר. בזכותם, בזכות הדוגמה שלהם, אפשר להחזיק בתורה בכל מצב כמו שעמדה לאבותינו ובכל מה שעבר עליהם תמיד עסקו בתורה.

ויש עוד רמז נוסף: הפסוק אומר (תהלים קיח) "מאת ה' היתה זאת, היא נפלאות בעינינו". מה זה "זאת"? אומר בספר "עונג לשבת" רמז לשלושה דברים: ז' - זהב, כלומר עשיר. א' - אביון, עני. ת' - תואר, יפה תואר. ואם יבוא האדם ויגיד לקב"ה: "ריבוננו של עולם, מאת ה' היתה -"זאת" אתה עשית אותי עשיר, עני, או יפה תואר, מה יכולתי לעשות? התשובה תהיה: "היא נפלאות בעינינו" אותה "היא" - של הלל, יוסף, אלעזר - מוכיחה שאפשר להתגבר וכמובן אז הטענות הם "נפלאות בעינינו"

ורמזו הדבר יפה גם בפסוק (במדבר יד מא) "ויאמר משה למה זה אתם עוברים את פי ה' והיא לא תצלח" משה רבינו שהוא נותן התורה אומר לאלו העוברים את פי ה' - בטענה שלא יכולים לעסוק בתורה כל אחד לפי טענתו הוא אבל אומר להם למעלה לא יעזרו כל הטענות הייתי עני. עשיר. טרוד ביצרי שהלא "והיא" - הלל, יוסף, אלעזר. מהם יוכיחו להם שבכל זאת עסקו בתורה אז "לא תצלח" כל טענה שלהם בשמים.

ונראה לענ"ד להוסיף בזה עוד רעיון על פי המובא בספר היצירה: האדם נברא מארבע היסודות והם אש רוח מים עפר. התורה ניתנה במדבר באש והמים. רמז לשלושה מהיסודות מדבר - העפר. אש - יסוד האש. מים - יסוד המים. וכאשר קיבלנו התורה נאמר "וכל העם רואים את הקולות" - הקול זה יסוד הרוח וכמ"ש "ויהי האדם לנפש חיה" - אומר התרגום "לרוח ממללא". וגם על קולו של השם יתברך בקבלת התורה נאמר: "קול ה' על המים", "קול ה' חוצב להבות אש", "קול ה' יחיל מדבר". ומה גם שכותב רבי חיים ויטאל שארבעת היסודות כנגד התאוות כידוע הרי שהיינו במעמד הר סיני משם ובזכותו התורה אנו יכולים להתגבר על המידות הרעות. ובזה יובן מה שמובא בליקוטי מוהר"ן כי הפסוק (ישעיה ל כ) " והיו עיניך ר'ואות א'ת מ'וריד" - ר"ת ארמ"ע - אש רוח מים עפר. המראות אלקים שראינו במעמד הר סיני.

אנחנו קיבלנו את התורה בחודש סיוון, וגם בזה יש רמז יפה, רמז על המעמד, על המהות, ועל הזמן. שימו לב: סיוון כל אות בו מרמזת על משהו שקשור למתן תורה.

ס' - רומזת לסיני, המקום שבו ניתנה התורה.

י' - אלו עשרת הדיברות שקיבלנו שם.

ו' - זה החודש השישי, חודש סיוון, שבו זכינו למתן תורה.

נ' - חמישים יום כי אחרי חמישים יום מיציאת מצרים קיבלנו את התורה.

הגמרא במסכת פסחים (דף סח) אומרת, רב יוסף ביום העצרת חג השבועות היה אומר: תכינו לי עגל משולש שכידיע הוא משובח. ואמר: "אי לא האי יומא דקא גרים כמה יוסף איכא בשוקא" כלומר, אם לא היה היום חג השבועות שבו ניתנה התורה, הייתי עוד יוסף אחד מהשוק. מה עשה אותי לרב יוסף, מה הרים אותי? התורה! בזכות התורה בזכותה נהייתי מה שנהייתי וזכיתי למה שזכיתי ולכן הוא מבקש עגל משולש לא בשביל להתפנק, אלא בשביל להודות. להכיר תודה. להגיד: תראו מה התורה עשתה לי. זה לא רק סעודת בשר - זאת סעודת הודאה נפלאה לבורא עולם.

ומדוע דווקא ביקש עגל משולש? נראה שכוונת רב יוסף היתה כמו שמוכר במסכת שבת (דף פח) בריך רחמנא דיהיב אורייתא לעם תליתאי, ביום תליתאי, בחודש תליתאי. התורה ניתנה לעם שלישי עם ישראל (אחרי אברהם ויצחק), בחודש השלישי - סיוון, וביום השלישי להכנות. ואכן ראיתי במהרש"א שפירש כן

וגם בא רב יוסף ללמדנו שיעור מאלף בסוד הגלגול לפעמים שואלים: למה אדם צריך לחזור בגלגול, מה קורה אם לא הספיק לקיים את כל המצוות, לא למד כל התורה לא השלים את שליחותו? אז מה יעשה האדם ולא יחזור שוב בגלגול אלא מסבירים המקובלים שיש שלושה דרכים שבהן אפשר לתקן:

הדרך הראשונה כדי לקיים את המצוות היא ללמוד את המצווה ולקיימה כי הלומד על מצווה נחשב כאילו קיים אותה. ואם לא זכה לא בזה אבל יש דבר גדול עוד יותר והוא הערבות והאחדות שבין ישראל. כאשר יהודי מחובר לערבות, כלומר מרגיש אחריות הדדית על כלל ישראל, אז אם הוא לא הספיק לקיים איזו מצווה, וחברו כן קיים הוא שותף בזה. ואם הוא לומד תורה ומרגיש מחובר לשאר הלומדים הוא משלים דרכם את חסרונו. ואם גם לא שני הדברים האלו, יש את הדרך לתקן בכך שהצטרך לבא בגלגול שוב בעולם הזה כדי לקיים את המצווה. ואם קיים ולמד המצווה או בסיבת הערבות לא יצטרך לבא שוב בגלגול כדי לקיים המצווה.

ולרמוז כל זאת זה מה שאומר רב יוסף: אילולי האי יומא, כמה יוסף איכא בשוקא. אם לא היום הזה, שבו יש אחדות, שבו עם ישראל כולו חונה כאיש אחד בלב אחד לא היה תיקון. אבל ביום הזה מתקנים. כי אז אפשר ללמוד תורה וגם בגלל האחדות, מתוך ערבות, ומתוך חיבור נשמות עם כלל ישראל. שזה מתקן ולולא אלו הדברים אז "כמה יוסף איכא בשוקא" חוזרים שוב ושוב כמה פעמים בגלגול לשוק הזה שנקרא - העולם הזה. ובזה מובא בשם רבי נחמן מברסלב על דברי הגמרא במסכת חגיגה: שאומרת איזהו שוטה? זה שמאבד מה שנותנים לו. הקב"ה נותן לך נשמה יקרה, נשמה גבוהה ואתה מאבד אותה. לא משתמש בה. לא מממש את הכוחות שלך. ויש עוד סוג של שוטה, אומרת הגמרא "זה הלך בבית הקברות." כלומר, מי שצריך לחזור שוב ושוב לעולם הזה, לחיות ולמות ונמצא כמה פעמים שהוא בבית הקברות ולא למד לקח... אל תאבד את מה שקיבלת. אל תישן בתוך החיים. תלמד. תתחבר. תאהב את עם ישראל. תאמין שאתה חלק ממשוה גדול. ובזכות זה תזכה לתקן הכול, אפילו בלי לעבור דרך ייסורים וגלגולים.

וכאן טמון גם עוד רעיון עמוק ונפלא. למה דווקא רב יוסף אמר כן, ומדוע הוא מדגיש את חג השבועות? אלא מסבירים כך: רב יוסף היה כידיע סגי נהור - עיוור ועם כל זה הוא למד תורה. וידוע

מה שאמרו חז"ל: הלוחות והשברי לוחות מונחים בארון. מה פירוש? הלוחות הראשונות ניתנו בשבועות אבל נשברו. הלוחות השניות, השלמות, ניתנו ביום כיפור. אז למה אנחנו חוגגים דווקא את השבועות? בא רב יוסף ואומר: גם שברי לוחות יש להם ערך. גם יהודי שהוא שבור, שנדמה לו שהוא לא יכול, שהוא מוגבל, שהוא חלש גם הוא יכול להיות מונח בתוך הארון. גם הוא חלק מהקדושה. גם הוא שייך לתורה. ודווקא מהמקום הזה יכול הוא לצמוח ולעלות מעלה מעלה. ורב יוסף אכן חי את זה. הוא לא רק אמר את זה. היה לו קושי כן. היה לו משבר? כן. אבל הוא לא התייאש. הוא הראה לנו שאפשר ללמוד גם מתוך חושך, גם בלי ראייה אם יש אור של תורה בלב. נר לרגלי דברך ואור לנתיבתי וכן נאמר "כי נר מצוה ותורה אור" שמאירה לעולם כולו. וזה גם עומק הביטוי כמה יוסף יש בשוק יש הרבה יוספים פשוטים שמסתובבים. מה ההבדל בין יוסף לרב יוסף? התורה. וזה גם מוסר עצום עבורנו אל תתייאש. גם אם אתה מרגיש שבר כלי אתה שייך לארון. שייך לקדושה. שייך לתורה.

וזה גם מה שראינו אצל רות המואביה. גם היא באה מרקע קשה. לא שייכת, לא מהמשפחה, לא מעם ישראל. אבל היא לא התייאשה. ואמרה: "עמך עמי ואלוקיך אלוהי" ובסוף זכתה וממנה יצאה המלוכה ומזרעה דוד המלך ע"ה. הבה נתבונן מה קרא שם אצל רות. שתי אחיות: רות וערפה - בנותיו של עגלון מלך מואב. שתיהן איבדו את בעליהן, את רכושן, את הביטחון שלהן. ובכל זאת הן הולכות אחרי נעמי, אמם החורגת, כשהיא שותקת, שכולה, ענייה, מנותקת לארץ ישראל. נעמי מנסה להחזיר אותן: מה יש לכן לחפש איתי, אין לי כסף, אין לי בנים, אין לי עתיד להציע לכן. והן בוכות. הגמרא אומרת: "ותשנה קולן ותבכינה עוד" - בלי האות א'. למה? אומרים חז"ל: תש כוחן מרוב בכי. הן הולכות ובוכות, הולכות ובוכות בכי של קושי, של התלבטות, של מאבק פנימי. ואז, אחרי ארבעים פסיעות נעמי לוחצת עוד. ערפה נשברת. חוזרת אחורה. ומה קורה? היא מיידרדרת. עד שהיא יולדת את גלית הפלשתי, זה שיצא להילחם בדוד - מזרע רות דווקא. ורות, רות דבקה בה. לא מוכנה לזוז מנעמי. ונעמי מנסה שוב: "הנה שבה יבמתך אל עמה ואל אלוהיה שובי אחריה" ואז רות אומרת משפט שכולו קודש: "אל תפגעי בי לעזובך" אל תרחיקי אותי. חז"ל מסבירים: "אל תפגעי בי" כמו "ויפגע בו וימות" את הורגת אותי. אם את לא נותנת לי ללכת איתך, לחיות כיהודייה אני מתה. בלי יהדות אין לי חיים. וכשהיא אומרת את הפסוקים המפורסמים "אשר תלכי אלך ואשר תליני אלך" עמך עמי ואלוהיך אלוהי - היא מוסרת נפש. לא רק באמירה אלא במעשים. וכתוב שם: "ותרא כי מתאמצת היא ללכת איתה ותחדל לדבר אליה." מה שבר את נעמי? ההתאמצות. המאמץ הכנה של רות. הרצינות.

וזה היסוד של קבלת תורה. מי שמתאמץ מקבל. גם כשקשה, גם כשמר. מי שמתאמץ זוכה לגדולה. וכמו שלמדנו מרב יוסף, הלוחות ושברי לוחות מונחים בארון. גם שבר יש לו מקום. גם אדם שבור אם הוא מתאמץ, אם הוא דבק, הוא ימצא את מקומו בארון הקודש. לא להתייאש. לא לוותר. גם אם אני שבר כלי אני שייך.

ואת אותו רעיון מוסיף החתם סופר. על המנהג שנוהגים לשים בבית הכנסת בשבועות ענפים או עשבים. למה? אומר החתם סופר: אפילו אילן שרק - אילן שהתייבש, שכבר אין תקווה ממנו אסור להתייאש ממנו. גם ממנו עוד יכול לצמוח משהו. ומי שגידל עצץ בבית, מכיר את זה. בהתחלה הוא פורח, מוציא עלים ירוקים. פתאום עלה אחד נובל. אחריו עוד אחד, ועוד אחד. והעצץ נראה מת. רוב האנשים בשלב הזה זורקים אותו. אבל אם

את הטמא, כך הקב"ה מטהר את עם ישראל. וכאן הוא שואל: לפני מי אתם מטהרים ומי מטהר אתכם אביכם שבשמים.

וזה קשור ממש ליום החמישי, היום שבו אנחנו עומדים לקבל את התורה. אחרי כל ימי ספירת העומר ארבעים ותשעה ימים של הכנה, של עבודה פנימית, של תיקון המידות, של עלייה מתמדת מגיע היום החמישי.

וזה מה שחשבתי לפרש לענ"ד: לפני מי אתם מטהרים, המילה "מי" בגימטריה חמישים. כלומר, לפני היום החמישי אתם מטהרים את עצמכם, מכינים את הלב. ואז, ביום החמישי שהוא בגימטריה - "מי". מטהר אתכם אביכם שבשמים שמשפיע עליכם שפע גדול של טהרה מלמעלה ביום הקדוש הזה

וזה גם סוד התורה. היא מטהרת את הלב. מחברת אותנו לבורא עולם. אז ביום הזה, יום מתן תורה, אל תתיימש. אל תגיד "אני לא ראוי", "אני לא שייך". רבי עקיבא, רב יוסף, רות המואביה כולם התחילו מהשבר, מהחושך, מה"אני לא". והפכו לגדולי עולם. ואם הם אז גם אתה. וזה הכוח של מתן תורה. לא רק ללמוד. אלא להתחבר דרך הלב. וכשיש אחדות כולנו מתוקנים. ביחד.

טעם שטיחת העשבים בחג השבועות

הרבה טעמים נאמרו על שטיחת העשבים ובבתי כנסת בחג השבועות מובא בספר מדרש תלפיות בשם האלשיך הקדוש. הוא שואל: מה הקשר בין שבועות לבין עשבים? והוא מביא מדרש מעניין. כתוב שבים שבו נולד יששכר, מה קרה לפני כן הפסוק מספר: "וילך ראובן בימי קציר חטים וימצא דודאים בשדה, ויביא אותם אל אבותם לאה אמו". הדודאים אומרים חז"ל היו סגולה לפריון. ולאה, באותו ערב שקיבלה אותם, התייחדה עם יעקב, ומהזיווג הזה נולד יששכר.. והנה, ממשיך האלשיך ואומר חידוש נפלא: זה היה בערב חג השבועות. כלומר, יששכר שהוא סמל מובהק של תורה ולימוד נולד דווקא בליל שבועות. וזה פלא גדול. חג שבו ניתנה התורה זה גם החג שבו נולד השבט שמסמל את העמלה בתורה. והוא לא במקרה החמישי בבני יעקב כנגד חמשה חומשי תורה. ועל פי זה מסביר מדרש תלפיות: למה אנחנו שוטחים עשבים בבית הכנסת בשבועות? יש מדרש שאומר שבמעמד הר סיני כל ההר התמלא בפריחה. והדודאים יש אומרים שהם צמח היאסמין שהם השושנים. והר סיני כולו היה ריח נפלא, קדוש, אלוהי ממש ריח גן עדן. ולכן, כדי להרגיש קצת מהאור הזה, מהתחושה הזו אנחנו שוטחים עשבים ופרחים בבית הכנסת ויששכר העמל בתורה שנולד על ידם כנ"ל. ולכן רוצים לזכור ולהרגיש את הרגע ההוא כשכל העולם נתמלא בניחוח של תורה.

ומצאתי עוד טעם נפלא בשם הרב הקדוש רבי אשר זאב מאוסטרהא שמביא הגמרא במסכת עירובין (דף כא) שם מסופר על חכם בשם רב אדא בר מתנא, שיצא ללמוד תורה לא לשבוע, לא לחודש, אלא לשנים עשרה שנה. ואשתו שואלת אותו: "ינוקי דידך מאי אעביד להו" הילדים שלך ממה יחיו. מה יאכלו? והוא עונה לה תשובה מופלאה: "מי שלימו קורמי באגמא" וכי נגמרו העשבים שנמצאים באגם.

ומכאן יוצאת מחשבה נפלאה. עשבים זה דבר פשוט, נמוך, זול. אבל כשאדם לומד תורה במסירות גם עשב פשוט הופך לסמל של אמונה, של חיים, של תורה.

מחכים, אם יש סבלנות, יום אחד יוצא עלה קטן. ואחריו עוד אחד. ועוד אחד. ופתאום העציץ מתמלא חיים. מה קרה?

מסבירים החקלאים: השורשים התעייפו. ניסו, ניסו, ניסו ונפלו מרוב מאמץ. אבל אחרי מנוחה חוזרים לצמות. אז גם האדם הוא כמו עץ השדה. לפעמים נדמה שאין לו כוח. שהוא יבש. שהוא סיים. אבל אם הוא לא מתיימש פתאום פורץ בו ניצן חדש. פתאום חוזרת נשימה. חוזר אור. ועל זה נאמר: "והיה כעץ שתול על פלגי מים אשר פרו יתן בעתו ועלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח". וזה המסר הנפלא שמביא איתו חג השבועות. לא משנה כמה נבול אתה מרגיש, כמה אתה יבש אם אתה ממשיך לנסות, ממשיך להאמין, ממשיך להתאמץ בסוף תפרח.

ולכן שמים ענפים בבית הכנסת לרמוז לנו: גם אם הענף נראה יבש תאמין בו, הוא עוד ייתן פירות. ועד כמה צריך כל אחד ואחד מאיתנו לעשות מה שהוא יכול יכול שביכולתו לא לוותר, לא ליפול לייאוש.

וזה גם מה שלימד אותנו רבי עקיבא הגמרא מספרת במסכת יבמות (דף סב) לרבי עקיבא היו שנים עשר אלף זוגות תלמידים, כלומר עשרים וארבעה אלף תלמידים, כולם מתו בין פסח לעצרת. למה? כי לא נהגו כבוד זה בזה. תארו לעצמכם את השבר הנורא. את הצער. את ההרגשה הנוראה. אותו רבי עקיבא, שהתחיל ללמוד בגיל ארבעים, ללא כל ידע מתוך עוני, מתוך קשיים, אחרי עשרים וארבע שנות מסירות נפש, פרידה מהבית ומהמשפחה בנה ישיבה של עשרים וארבעה אלף תלמידים. השקיע בכל אחד. גידל אותם. ופתאום בפרק זמן קצר כולם מתים על פניו. האם אפשר או ניתן להבין איזה שבר לב זה היה. איזה

תקווה הכי יקרה ויפה שלפתע נגזזה עולם חרב בעדו כל תלמיד מדרגת תנא אלקי... אבל רבי עקיבא לא נשבר. הגמרא מספרת: "והיה העולם שמם" תארו לעצמכם, אין תורה, אין תלמידים, אין ממשיכים.. נחשוב רגע: אם רבי עקיבא היה מתיימש, אם היה אומר "עשיתי הכול, לא הצליח, אין לי כוח להמשיך" מה היה קורה? עולם התורה היה נשאר שמם. אבל רבי עקיבא לא עצר. הוא הלך אל רבותינו שבדרום, ושם לימד חמישה תלמידים בלבד: רבי מאיר, רבי יהודה, רבי יוסי, רבי שמעון בר יוחאי, ורבי אלעזר בן שמוע. ומאותם חמישה יצאה כל התורה שיש לנו היום. ואלמלא רבי עקיבא עם תלמידיו הללו נשתכחה תורה מעם ישראל אכן רבי עקיבא ידע: גם כשנראה שאין תקווה אסור לעצור. גם כשנראה שהכול חרב תתחיל שוב. גם אם זה רק עם חמישה תלמידים.

גם אם זה נראה קטן זרע קטן של תורה יכול להצמיח שדות אינסופיים. וזה הלימוד האדיר שאנחנו לומדים ממנו. אל תיפול לרוחך. תתחיל מחדש. אפילו מעט. אפילו שבור. אל תוותר. והנה בא הרמ"ע מפאנו ומגלה לנו סוד עצום האמנם תלמידיו פסקו מלמות אבל מה מקום לשמחה בל"ג בעומר מלבד הענין של התגלות תורת הרשב"י מגלה לנו הרמ"ע שלא רק נגזר מיתה על תלמיד רבי עקיבא אלא אף על רבי עקיבא בעצמו נגזרה המיתה וניצול ממנה בחסד השם עליו, וזה הכוח של אדם שלא נשבר המביא שלא תשתכח מאיתנו התורה.

אכן, חיוו של רבי עקיבא חיים שמעוררים השראה לכל יהודי שלא מרים ידיים, שלא נשבר, שמתחיל מהתחלה ומגיע עד ראש הפסגה. והוא.. שאמר בסוף מסכת יומא: אשריכם ישראל, לפני מי אתם מטהרים, ומי מטהר אתכם? אביכם שבשמים. רבי עקיבא מביא את הפסוק: מקווה ישראל ה'. כמו שמקווה מטהר

להעביר את האור צריך שהאדם יבער מבפנים, יישרף במסירות נפש, שייטן את כל כולו. בלי מסירות אין מסירה.

ותראו איזה פלא אפילו עגלון מלך מואב שממנו יצאה רות אמה של המלכות, אותו גוי, אותו רשע כשהגיע אליו אהוד בן גרא בשם ה', הוא אמר לו: "דבר אלוקים לי אליך". ואז כתוב: "ויקם מעל הכיסא". עגלון מלך, שמן, גאה קם לכבוד דבר ה'. וכשקם, ויותר על כבודו, הניח את עצמו בצד לכבוד הקב"ה אמר ה' יתברך: על שאתה קם לכבודי אני אקים ממך את שלמה המלך. וכך היה. רות, הנכדה של עגלון זכתה ויצא ממנה דוד המלך. ובסופו של דבר שלמה המלך. ועל שלמה כתוב פסוק מפעים בדברי הימים: "וישב שלמה על כיסא ה'". תבינו זה לא נאמר על אף אחד. לא על משה. לא על דוד. רק על שלמה. לא כתוב "כיסא שלמה", אלא כיסא ה'. שלמה ישב במדרגה כזו של קדושה, של בואה, של חיבור לקב"ה עד שנאמר שהוא יושב כביכול על כיסא ה' ממש. מאיפה זה התחיל. ממעשה קטן לכאורה של עגלון. קם מהכיסא. אז אם עגלון, גוי, מלך מואב, שעמד לרגע זכה לשושלת מלכות עליונה - מה נאמר אנחנו, אם נקום מעט מעצמנו, מהכבוד שלנו, מהעצלות, מהשגרה ונקום לכבוד שמיים? מי יודע לאן נגיע... ולכן עכשיו מובן למה, כשברכו את רות, אמרו לה: "שלם ה' פעלך, ותהי משכורתך שלמה מעם ה' אלוקי ישראל אשר באת לחסות תחת כנפיו". מה פירוש "משכורתך שלמה"? הכוונה - שלמה המלך. כלומר לא רק שמשלמים לך שכר על כל מה שעשית אלא שאת עוד תזכי שמישהו יגיע בזכותך לשלמות עוד יותר גדולה. ואת זוכה להיות הסבתא של שלמה המלך עליו השלום.

ולמה דווקא "שלמה"? כי את, במסירותך, בשלמות אמונתך זכית להביא שלמות לעם ישראל. לא מספיק דוד המלך הגיבור, נעים זמירות ישראל, לוחם ה'. היה צריך גם את שלמה, הבונה, המחבר, המביא שלום. שלמה זה שיבנה את בית המקדש הראשון. ואת רות את הנחת את אבן הפינה לבית הזה. היסוד של כל בניין המלכות של ישראל זה את. וממך יצא דוד, ומדוד יצא משיח, וממך נגיע עד הבית השלישי. ועל כך אומרים חז"ל? שלמה המלך שם כיסא לאם המלך, כפי שכתוב במלכים א': "ותבוא בת שבע אל המלך שלמה... ויקם המלך לקראתה, וישתחו לה, וישב על כסאו, וישם כיסא לאם המלך ותשב לימינו". ומי זו אם המלך? רות המואביה. כותב רש"י: אם המלך זו רות. שזכתה שישבו אותה על כיסא המלכות. אתם מבינים איזה גודל זה? איזו מעלה? רות, גיורת מואביה, שעזבה את עמה, את מולדתה, את בית אביה ישבה על כיסא המלכה האם, בבית המקדש. ולכן נראה כי זאת כוונת שלמה המלך שאמר בשיר השירים (פרק ב') "עת הזמיר הגיע, וקול התור נשמע בארצנו". "עת הזמיר" מי זה הזמיר? זה דוד המלך, נעים זמירות ישראל. האבא שלו שיצא מאמא של מלכות "קול התור נשמע בארצנו" התור - אותיות "רות". וגם עוד רמז "קול התור" אותיות קול תורה, הוא בזכות התור שהוא אותיות רות. כי בזכותה יצא דוד, ובזכות דוד יצא שלמה, ובזכות שלמה נבנה בית המקדש. וכל זה התחיל מאישה אחת עם רצון עז, מסירות, והקרבה שאין כדוגמתה.

וכאן שואלת הגמרא במסכת ברכות: מהי רות? מה פירוש השאלה. אלא מבהיר החיד"א" הרי היא גיורת, למה לא קראו לה "שרה" כמו ששרה אמנו הייתה מגיירת נשים? על כך מתרצת הגמרא כי קראו לה רות כי ריוותה את הקב"ה בשירות ותשבחות. אבל עדיין קשה מה פירוש מאי רות אם היא גוייה כך קראו לה הלא היא לא היתה יהודיה קודם? אלא על כרחך היה לה בוודאי שם אחר ואז שינו לרות. אבל באמת מהו השם הקודם שהיה לה, מצאתי בזהר חדש על רות ששמה היה קודם

ולכן שוטחים עשבים בבית הכנסת לזכור את השדה של ראובן, את הלילה שבו נולד יששכר, את ההר הפורת, את הניחוח הרחוק, ואת התשובה הפשוטה של תלמיד חכם שמאמין שהקב"ה זן ומפרנס.

ואכן גם חג השבועות רמוז כולו במילה אחת פשוטה העשב"ים. אותם עשבים שאנחנו שוטחים בבית הכנסת, שמפזרים על הרצפה, שלא נראים כל כך חשובים הם בעצמם ראשי תיבות של כל השמות של חג השבועות.

ה' הקציר. ע' עצרת, ש' שבועות. ב' ביכורים. י' מ' יום מתן תורה.

בזכות מנהג קישוט הירק

מסופר שבערב שבועות אחד, בעיצומה של מלחמת העולם השנייה, קישט ר' פייבל השמש את בית הכנסת בפרחים צבעוניים ורק ריחני כדרכו בכל שנה. לפתע הגיע שמועה לעיירה הקטנה, שהגרמנים הארורים מתקרבים במהירות אל עיירה זו. פחד ואימה נפלו על כל תושבי העיירה. כולם החלו לסגור את בתיהם על מנעול ובריה, הטמינו את כספם ושאר חפצי הערך במקום מסתור, וכמעט שלא נראה איש יוצא מפתח ביתו.

רק פייבל השמש לא הסתגר בביתו, וכי מה יש לו להסתיר מהגרמנים? רכושו הדל ודאי לא יעניין את הגרמנים. כל דאגתו וחרדתו היתה מופנית לעבר בית הכנסת. חשב בלבו "מה יהא על תשמישי הקדושה היקרים? מי יגן עליהם?" רעדה איומה אחזה בגופו על האפשרות שהגרמנים יעברו ליד פתח בית הכנסת, אולם עד מהרה אזור אומץ והחליט לסכן את עצמו

ולהתייצב בפתח בית הכנסת כשהוא כולו מוכן ומזומן למסור את נפשו ולהגן בכל כוחותיו על העיר. דממה שררה בחוץ והיה זה שקט מתוח וכל רשרוש קל הקפיצו את רגליו.

פתאום הגיחו מן החצר במפתיע גדוד חיילים גרמנים. הם עמדו מוכנים להתקפה והמתינו לפקודת הקצין המפקד. הקצין התקרב לבית הכנסת ועמד נדהם למראה יופיו והדרו, עיניו סקרו כל פינה ופינה והתפעלותו גברה מרגע לרגע, ריח הפרחים נעם לו מאוד, ובקול רגוע שאל את השמש: "לכבוד מי קשטתם כל כך יפה את בית הכנסת?" כהרף עין חלף רעיון במוחו של השמש והוא השיב בבתחה: "לכבוד הקצין הנכבד וחייליו".

לא היה קץ לשמחתו ולשביעות רצונו של הקצין, מיד הוציא פקודה לחייליו שלא יגעו לרעה ביהודים של אותה העיירה, ואפילו העמיד משמר כבוד סביב בית הכנסת.

וכך הציל ר' פייבל, השמש המסור, את כל תושבי העיירה מכליון ואבדון.

אמה של מלכות - רות ונשות החיל

ובכן, הכול נעשה על ידי מסירות נפש. זאת הדרך. כך רות זכתה כשנתנה את ליבה, גופה ונשמתה ללכת עם נעמי, להידיבק באמונה, לעזוב את כל הנוח, את כל העבר, בשביל ללכת אחרי ה'. ובכך, היא הטביעה חותמת נצח על כל שושלת המלכות שיצאה ממנה. היא לא רק זכתה להקים בית בישראל היא זכתה להיקרא אם המלכות. אם של מלכות ישראל. ולכן חז"ל אומרים במסכת אבות: "משה קיבל תורה מסיני ומסרה". ולכאורה: למה כתוב "ומסרה" ולא "ונתנה"? אלא "ומסרה" מלשון מסירות כדי

"גילית" והשתא אייתי שפיר השאלה "מאי רות" אם שינו את שמה מהשם גילית שהיה בהיותה גויה עתה שהיא יהודיה למה קרה לה רות ולא שרה.

ואומר הגאון מווילנא ששמה היה רות כי ברגע שגוי מקבל על עצמו את תר"ג המצוות עד עתה קיימה שבע מצוות בני נח ונשאר לה תר"ו (606) מצוות. וראו זה פלא גם הגיור הידוע בתורה הוא "יתרו" ועל שמו הפרשה ומעניין גם בשמו יש אותיות "תרו" אלא שקיים קודם שבע מצוות בני נח ואכן בייחוד הוא נכנס לתר"ג מצוות. ואם כן מה מקומה של האות י' של יתרו אלא מרמז שזכה ובפרשה שלו מקבלים את עשרת הדיברות. וגם אצל רות שזכתה להתגייר קוראים בחג השבועות את עשרת הדיברות זה זמן מתן תורה וגם מגילת רות. רמז ששני הגרים הללו זכו לקבלת התורה ולהכנס עם עולם תחת כנפי השכינה

ואכן כל מי שמצטרף בלב שלם אל עם ישראל ואל תורתו מקבל מתן תורה פרטי.

וכשיש רצון אמיתי השמים נפתחים. ומה יצא משניהם? רות ממנה יצא דוד המלך. יתרו ממנו יצא משה רבנו, מחותנו, נותן התורה. ואומר המדרש משה נתן לנו חמישה חומשי תורה וכנגדו נתן לנו דוד המלך חמישה ספרים שבתהילים השקולים כנגד חמישה חומשי תורה שניהם ביחד תורה ושירה, חוק וזמרה, שכל נשמה צריכה. ומה שרות עשתה היא לא עשתה רק לעצמה. היא חקקה מסלול לדורות של נשים בישראל. וזה מחבר אותנו לדמות נשית נוספת רחל, אשתו של רבי עקיבא.

הלא אם נתבונן הרי כל התורה שבידינו היום כל הישיבות, תלמודי התורה, ספרי התורה, הרבצת התורה, הכול בזכות אשה אחת. רבי עקיבא לא היה הולך ללמוד לולא היא. כמו שכתוב בגמרא רחל דחפה אותו, נתנה בו אמון, הקריבה למענו את כל חייה. ובזכותה הוא נעשה רבי עקיבא, גדול התנאים, זה שהעמיד עשרים וארבעה אלף תלמידים. היא לא רק נתנה. היא מכרה את הסיכה מהשיער שלה, כדי לממן את לימוד התורה שלו. ולכן כשהוא חזר, עשיר בתורה, מכובד הוא קנה לה "ירושלים של זהב", תכשיט מלכות.

מסופר בתלמוד ירושלמי במסכת שבת: אשתו של רבן גמליאל ראתה מה שקנה רבי עקיבא לאשתו וקנאה בה ואמרה לו לבעלה מדוע אתה לא קונה לי כמו שקנה רבי עקיבא לאשתו אמר לה אמר לה את לא עשית כמו שהיא עשתה וכלשון הגמרא שם "את לא עבדת כדעבדא איהי. איהי הוות מזבנא מקלעיתא דרישא ויהיבת ליה והוה לעי באורייתא" כלומר היא הייתה מוכרת את הסיכה שעל הראש שלה והייתה נותנת לו הכסף כדי שיעזור לו והיה עוסק בתורה

ועל פי זה אמרתי לפרש בס"ד מה שמובא בגמרא מסכת שבת שאמרו לו החוזים בכוכבים לרבי עקיבא שביום החופה של הבת שלו היא תמות ומסופר שם שבחזונה שלה ראתה עני והביאה לו את המנה שלה. ומסופר שם שלקחה את הסיכה שבראשה ותקעה אותה בקיר וכאשר הוציאה את הסיכה ראתה שהיא נתקעה בראש הנחש והרגה אותו ללא ידיעתה. אכן נגזר עליה שתמות ובזכות הצדקה הצילתה ממוות. ואכן הייתה כאן מידה כנגד מידה בזכות המסירות נפש של האמא שהייתה מוכנה למכור את הסיכה שבראשה למען ילמד רבי עקיבא תורה וזכה וגם הבת שלה ובסיכה שבראשה הרגה את הנחש. רמז גדול לנו כאן שזכות המסירות נפש של האמא המיתה את כח הנחש הקדמוני המחטיא והמאבד נפשות

ועוד מובא במדרש על בנו של רבי עקיבא אחרי ליל חופתו ישב ללמוד תורה כל הלילה ואשתו הייתה מחזיקה לו את הנר כדי שיוכל ללמוד לאורו. למחרת שאל אותו אביו רבי עקיבא מצא או מוצא? אמר לו מצא אישה מצא טובאכן הכלה הצדיקה הזאת של רחל אשתו של רבי עקיבא הייתה כמוה בדיוק לא דרשה מתנות לא תכשיטים אלא להאיר לו את החשיכה כדי שילמד תורה כל הלילה

אכן יש כאלו ויש אישה שכשבעלה מחפש אותה הוא מוצא אותה מחוץ לבית. עוסקת בשלה. מתרחקת מהשליחות שלה. ויש אישה שכשבעלה בא הוא מוצא אותה בבית, מחכה לו, דואגת לו, תומכת בו. עליה נאמר: מצא אישה מצא טוב.

ונחזור שוב לאמה של מלכות מה אומרת רות: "באשר תלכי אלך. באשר תמוותי אמות. עמך עמי, ואלוהיך אלוהי". אין תנאים. אין שאלות. אין "אבל מה איתך". רות אומרת: אני איתך. באש ובמים. במסירות נפש גמורה. וזה לא סיפור רחוק. זה נמצא בכל אישה יהודייה מסורה. הכוח הזה למסור את הנפש, לשתוק, לתמוך, לוותר טבוע בהן. וכך גם היה אצל אשתו של רב אדא בר מתנא, שסיפרנו עליה קודם.

הוא יצא ללמוד תורה לשנים עשרה שנה. והיא לא שאלה אותו על עצמה: לא "מה אני אוכל", לא "איך אסתדר לבד" רק שאלה אחת: "מה יאכלו הילדים?" היא קיבלה אותו כמו שהוא. אמרה לו בלבה: לך תלמד. אני אחריך. כל מה שתבחר אני איתך. רק הילדים... מה יהיה עליהם וכלל כלל לא שאלה על עצמה זו אהבה של אמת. זו אמונה. זו מסירות שאין לה גבול. ובזכות המעשים האלה של נשים כמו רות, כמו רחל, כמו אשת רב אדא השכינה עצמה נקראת רות.

ומביא הרבי רבי אלימלך מליז'נסק בספרו "נועם אלימלך." פרשת קדושים. וראה בסיום המאמר גילוי מרעיש על סוד נשמתו של הרבי אלימלך הקשור למגילת רות (שהשכינה הקדושה נקראת רות וכך כותב שם על הפסוק במגילת רות: "עינייך בשדה אשר יקצורו הנערים" הוא מסביר שזו השכינה הקדושה, שנקראת רות. אבל רגע איך ייתכן לדבר על ה' בלשון עיניים? הרי אין לו גוף, ואין לו דמות הגוף... אלא הכוונה: "עיני ה' על הצדיקים". כלומר, השגחת ה' על עם ישראל. אבל מאיפה באה ההשגחה הזו? בזכות הצדיקים. הם גורמים שתהיה השגחה. הם "פותחים את העיניים" של מעלה להשגיח עלינו ברחמים. וזה מה שכתוב: "עינייך בשדה" עיני השכינה רות. היא משגיחה על ישראל. היא רואה את הנערים, אותם יהודים צעירים, שחוזרים בתשובה, שעובדים את ה' ורוצה להביא להם טוב. וזהו שנאמר: "וירא אלוקים את האור כי טוב" הקב"ה משגיח על ישראל להיטיב להם. והטובה הכי גדולה שהוא נותן זה האור של התורה. האור שמאיר את עיניו של האדם, ועושה אותו טוב. וזה בא בזכות הצדיקים ובזכות הנשים הצדיקות שתומכות בהם במסירות.

ויש כאן דבר פלא גדול. אם נתבונן ונשים לב, נגלה סוד עמוק בתוך מגילת רות לא רק במה שכתוב, אלא באיך שזה כתוב. המגילה כולה כמעט כולה בנויה בפסוקים שמתחילים באות ו'.

"ויהי בימי שפוט השופטים", "וילך איש מבית לחם", "ותאמר רות המואביה", "ויאמר בועז" כל פסוק ופסוק מתחיל בו"ו החיבור.

חוץ משמונה פסוקים בלבד. שמונה פסוקים שלא מתחילים באות ו'. וסימנם כדי לזכור אותם ישעי באהל, ואלו הם: יתן

השם לכם ומצאן מנוחה, שוב נא בנותי לכה. עיניך בשדה אשר יקצרו. ישלם השם פעלך ותהי משכורתך שלמה. באשר תמותי אמות. אני מלאה הלכתי. הלהן תשברנה עד אשר יגדלו. ליני הלילה והיה בבקר. ישעי באהל. ישועתי נמצאת באוהל. איזה אוהל? אוהלה של תורה. אוהל של צניעות. אוהל של מסירות נפש. אוהל של שתיקה נשית ושל גדלות פנימית.

רק כשמתבוננים באמת מתחילים להבין. הרי בגמרא במסכת יבמות נחלקו רבות: האם דוד המלך מותר לבוא בקהל או לא. כל הוויכוח ההלכתי הזה נסוב סביב שאלה אחת: האם מותר לבן של גיורת מואביה להיכנס לקהל ה' ? ובסוף הגמרא פוסקת מותר. ומה הנימוק שמזכים בו את דוד המלך ומקבלים אותו למלכות ישראל? הפסוק: (תהלים מ"ה) "כל כבודו בת מלך פנימה". כלומר, דרכה של אישה בישראל צניעות. פנימיות. אוהל. וכל העניין של "לא יבוא עמוני בקהל ה'" על אשר לא קידמו אתכם בלחם ובמים" לא יבוא עמוני ולא עמונית, כי מי דרכו לקדם דרכו של איש הוא לא דרכה של אישה, כי אישה נמצאת באוהל ולכן כשבאו המלאכים אצל אברהם אבינו ושאלו "איה שרה אשתך" וענה להם "הנה באהל" משם הלכו להם כדי להציל את לוט שלא ימות במהפכת סדום כי עתידה לצאת ממנו רות בגלל שהאשה נמצאת באוהל וממנה תצא הישועה על ידי דוד המלך שעתיד להיות מזרעה של רות ולכן אלו האותיות שנרמזו במגילת רות ישעי באהל, שהישועה בזכות האשה שנמצאת באהל.

ודבר פלא גדול מביא מרן החיד"א, בספרו, "שם הגדולים" במערכת רבי ישעיה הלוי בעל "השל"ה הקדוש" והוא דבר פלא ממש.

הוא כותב בשם ספר "סדר הדורות" שהשל"ה הקדוש, רבנו ישעיה הלוי הורוביץ, מחבר ספר שני לוחות הברית, היה בו ניצוץ מנשמת רות המואביה. ואלו הר"ת מרמזים זאת במילים צירוף האותיות ישעי באהל הם אותיות ישעיה באל. שהם ישעיה - בא"ל - זה ר"ת - בן אברהם לוי. וחשבתי לומר בס"ד כי הספר שלו של"ה מרמז את השני לוחות הברית מתן התורה בחג השבועות ומגילת רות שקוראים והוא ניצוץ ממנה.

מצאתי דוד עבדי - יום הילולתו חג השבועות

וכעת, בשלהי חג השבועות, נחתום בדמותו המאירה של דוד המלך, עטרת ישראל ונעים זמירותיה. כמה רדיפות רדפוהו, כמה ניסיונות עבר ובכל זאת, לא זו מתורתו אף לרגע. חז"ל גילו לנו (בבא בתרא צ"א) שמו של אמו "ניצבת בת עדאל" ושמעתי על דבר נפלא ששמה של אמו רמז דוד המלך בפסוק בספר תהילים (פרק פ"ב) "אלוהים ניצב בעדת אל" הם אותיות ניצבת בת עדאל - והוא רמז הפלא ופלא !

ותראו פלא: המילה "תהילים", כשכותבים אותה במילוי ת"ו ה"א וי"ד למ"ד וי"ד מ"ם גימטריה בדיוק כמניין רות. כי דוד רצה לרמז: על שם מי נכתב הספר הזה? על שם רות סבתי, יסוד מלכותי. וגם בתוך דבריו של דוד המלך כתב הוא רמזים על אבותיו ורמז למסירות הנפש של האמהות שהחיו את הילדים וזכותן הגדולה וכמו שאמר (תהלים ג ד) "ואתה ה' מגן בעדי, כבודי ומרים ראשי" "בעדי" ראשי תיבות: בועז, עובד, דוד, ישי. "כבודי ומרים" אותיות " יוכבד ומרים", הן האמהות שהצילו את ישראל במסירותן. וזכותן נתנו את המסירות נפש לכל נשות ישראל אחריהן וזכותן עומדת לעד.

וביום אשר בו נסתלק אומרים חז"ל במסכת שבת (דף ל) אמר לו הקדוש ברוך הוא שביום שבת הוא יפטר. כל השבת היה עוסק בתורה ואז ראה אותו מלאך שלא יכול לו מה עשה הלך לגינה של דוד המלך ועשה רעש באילנות וכשיצא דוד המלך לראות על מה הרעש כאשר דרך על המדרגה בגלל הרעש הסיח לרגע דעתו ואז נשברה המדרגה מתחתיו ודוד המלך השיב את נשמתו לבוראו. יש אומרים שהם יש שרעש האילנות מרמז על חטא אדם הראשון בעץ הדעת שדוד המלך היה תיקונו וכידוע שנתן לו שבעים שנה. ויש אומרים לפי הזוהר שגם האבות נתנו לו משנותיהם על פי זה פירשו את הפסוק שאמר בתהלים כאשר ראה זאת ברוח קודשו (תהלים עא) " אבוא בגבורות אלוהים אזכיר צדקתך לבדך " כי אם הייתי מגיע לגבורות וחי עוד עשר שנים זה כבר היה שלך "אזכיר צדקתך לבדך ולא מתנה מהאבות אלא מימך " וכותב אברהם פלאג" בספרו וישכם אברהם על התהילים דבר פלא כי לא מצינו בכל התהילים את הטעם הנקרא "דרגא תביר " כי כל עוד שדוד המלך היה שר מזמר ומוודה לקדוש ברוך הוא אין מלאך המוות יכול ולכן לא היה שם "דרגא תביר" כי המדרגה לא תשבר תחתיו אבל שהפסיק לרגע מהלימוד יכול לו המלאך ההוא כי אז לא המתים יהללו י'ה."

גם בדורות האחרונים ראינו כאשר עוסקים בתורה מלאך המוות לא יכול להם או כמו ששמעתי מהראשון לציון הרב מרדכי אליהו זצ"ל ששמע מראש ישיבת פורת יוסף הרב יהודה צדקה שהיה נוכח במעשה הזה וסיפר שפעם אחת בא מלאך המוות אל בעל כף החיים רבי יעקב סופר ואמר לו תעשה וידוי כי יש גזירה וכאשר לוקחים צדיק אחד לכפר על הדור ואתה צדיק וחסיד אמר לו אני לא צדיק ולא חסיד יש את חכם יחזקאל עזרא הגיע אליו ואמר לו שיעשה וידוי כי יש גזירה וצריך לקחת צדיק וכו...שלח אותי אליך רבי יעקב סופר אמר לו הוא סתם מתעתע בך תלך לרבי יצחק שרים למחרת מספר רבי יהודה צדקה בבית המדרש שושנים לדוד הגיע רבי יעקב סופר בעל כף החיים ושאל אותו חכם יחזקאל עזרא למה שלחת אותו אליי ואמר לו רבי יעקב סופר ואמר לו כי אתה צדיק וחסיד אבל אתה מה עשית למי שלחת אותו אמר לו לרבי יצחק שרים ואז ספק כפיו זו לזו רבי יעקב סופר ואמר עכשיו בטח הלך רבי יצחק שרים ומספר רבי יהודה צדקה שאכן הגיע מייד שמוע כי רבי יצחק שרין נפטר לבית עולמו

ודוד המלך ע"ה בכל מקום שהיה הולך היה מקדש את שמו יתברך וחוזר תמיד מהמלחמות כאשר עטרת ישועה וניצחון ביידו והפסוק האומר על קדושת שמו יתברך הוא "שמע ישראל השם אלוהינו השם אחד "הוא בספר דברים פרק ו' פסוק ד' ראשי תיבות דוד.

במעלת התיקון בליל שבועות

בלילה הקדוש הזה נוהגים להישאר להיות ערים וללמוד ולעסוק בתורה וכידוע הבטחה מהארי הקדוש כתבו המקובלים (ב"פרי עץ חיים" להאר"י) וגם מובא כי מי שער בליל שבועות ועוסק בתורה - מובטח לו שישלים את שנתו ולא יאונה לו כל רע, וגם זוכה לשפע רוחני לכל השנה. אולי יהיה מי שיגיד מובטח לו שישלים שנתו כי בוודאי ישן היום זה אין ספק שישן. אבל בליל הקדוש יעשה מאמץ גדול לבל יתן שינה לעיניו לעפעפיו תנומה ואשרי לו ואשרי חלקו. וידוע שלימוד תורה של לילה כזה קדוש בוודאי שהוא מגן ומציל ובמיוחד של כלל ישראל לומדים תורה בלילה, כמו שאמר דוד המלך עליו השלום בתהילים (פרק כג) " תערוך לפני שולחן נגד צוררי" תערוך לפני שולחן ראשי תיבות תיקון ליל ש'בועות, נ'גד צ'וררי ראשי תיבות נץ להתפלל אחר כך בשמחה ובהתלהבות בנץ החמה

וכבר ידוע הנס הגדול שהיה בשנת תש"נ (1990 למינינים) שנכנסו מחבלים עם הרבה פצצות לחוף ניצנים, ולפתע ראו קהל המוני בחוף הים ואחז אותם פחד גדול ונסו על נפשם. אחרי חקירה התברר שהאנשים ששהו על החוף נדמה להם היה כאילו החוף מלא בחיילים ונמנע אסון כבד

מונהג מאכלי הגבינה בשבועות

הרבה טעמים נאמרו לאכילת מאכלי חלב בחג השבועות חשבת לרמוז בפסוק. (תהלים צ"ב) 'להגיד ב'בוקר ח'סדך ראשי תיבות חלב "ואמונתך בלילות" אחרי שלמדו בלילה אוכלים ושותים בבקר מאכלי חלב והרב מאזוז זצ"ל הוסיף ואמר "להגיד בבקר חסדך" להגיד אותיות גלילה.

ויש עוד טעם מובא בשם המקובל רבי שמשון מאוסטרופולי זיע"א כי נאמר בתהלים (פרק ס"ח) שאומרים בחג השבועות אפשר לתת סימן לפרק ס"ח ר"ת ספרנו ח'מישים. כי ביום החמישים קוראים הפרק הזה. ונאמר שם "למה תרצדון הרים גבנונים" - מלשון גבינה.

וכתב דבר מעניין ביותר הרב שלמה לוינשטיין הטעם למאכלי חלב הוא, כל דבר מאכל שהאדם יאכל אותו הוא ייגמר ולא יהיה יותר, אלא אם כן הוא ישיג עוד מאותו המאכל. ואם הוא לא יאכל ממנו אז הוא יוכל לאכול ממנו בהמשך. שונה מכל המאכלים הוא החלב, אם התינוק או העגל יינק חלב מאמו אזי בעצם היניקה הוא גורם שיהיה בהמשך עוד חלב. אבל אם הוא לא יינק היום אז המערכת תתייבש ולא יהיה מחר עוד חלב. ולכן נמשלה התורה לחלב, משובש שגם התורה היא כך אם תלמד אותה היום מחר יהיה לך קל ללמוד אבל אם לא תלמד היום אז מחר יהיה לך קשה ללמוד וכמו שנאמר 'אם תעזבני יום - יומיים אעזבך'. ודבר נפלא שמעתי שיש בו גם עניין לחזק כל אחד באשר הוא. כל דבר כידוע שמחמיץ אין מה לעשות איתו. רק זריקה לפח. לעומת זאת הדבר היחיד שמחמיץ הוא בר שימוש זה החלב כי כאשר יחמיץ יעשו ממנו שמנת. איך כל אדם גם אם מרגיש שהחמיץ ואני מרגיש כאילו לא הולך לו הוא לא מבין את הלימוד וכו' גם יכול לעשות מזה הרבה דברים טובים ולהתעלות מעלה מעלה בהצלחה גדולה אם התאמץ מעתה יזכה להרבה סיעתא דשמיא

וקינוח טעים לסיום הרב הצדיק רבי גדליה אייזמן זצ"ל היה אומר על המנהג שנהגו בתפוצות ישראל לאכול בשבועות מאכלי חלב, ביניהם תופסת מקום מרכזי "עוגת הגבינה", אומר רבי גדליה: מותר לשבת ליד השולחן בשבועות ולאכול עוגת גבינה, אבל אסור לשבת בעוגת הגבינה ולאכול את חג השבועות. כך שיהיה עוגת גבינה בשבועות, ולא שבועות בעוגת גבינה!

גילוי מדהים: בעל הנועם אלימלך בסוד מגילת רות. הרב הקדוש רבי אליעזר מז"קוב היה בנו של הרב הקדוש הרבי רבי נפתלי מרופשיץ זיע"א, הוא כותב שהוא עבר על כל ספר סדר הדורות ועל כל ספר היוחסין ועל כל ספר שושלת הקבלה הספרים האלה הם ספרים שמספרים את ההיסטוריה של כל גדולי ישראל מזמן התנ"ך ועד היום. והוא לא מצא, הוא אומר, עוד חכם שקראו לו אלימלך מתקופת אלימלך בעלה של נעמי במגילת רות עד הרבי רבי אלימלך מליז'נסק זיע"א לא מצא עוד אחד שקראו לו אלימלך ואז הוא מגלה כאן גילוי מרעיש וסוד גדול בנשמת רבי אלימלך דבר מעניין: אלימלך, שמשופר במגילת רות מה היה הסיפור הוא בורח מבית לחם יהודה, למה הוא בורח מבית לחם יהודה כדי שלא יבואו העניים לבקש ממנו צדקה "ויהי רעב בארץ" היה בארץ ישראל רעב, לא היה מה

לאכול אז הוא לא רוצה שיבוא העניים לבקש ממנו צדקה ולכן הוא בורח לשדה מואב כדי שלא יבואו לבקש ממנו כך כתוב אז הוא אומר מה עשתה השגחה עליונה? הקדוש ברוך הוא סיבב שבא לעולם עוד חכם שקראו לו אלימלך בן אלימלך, במגילת רות עד רבי אלימלך מליז'נסק לא מוזכר, ועוד שם אחד שקראו לו אלימלך, ורבי אלימלך מליז'נסק מהבוקר עד הערב יהודים רק באים מה לעשות, לבקש ממנו ואלימלך מהמגילת רות, הוא ברח לשדה מואב כדי שלא יבואו לבקש ממנו מאלימלך. והרב הקדוש רבי אלימלך מליז'נסק ההפך. הגמור כל היום רק מבקשים ממנו ועסק תמיד בנתינה ובוז הוא אומר הוא מתקן את חטאו של אותו אלימלך במגילת רות ואז הוא מוסיף דבר מאוד מעניין הוא אומר הספר הרי לא נקרא אלימלך הספר נקרא "נועם אלימלך" נועם זה מזכיר לו את המילה - נעמי, אלימלך זה היה אלימלך בעלה של נעמי, נעמי זה נועם. נעמי מה היא אומרת שהיא חוזרת משדה מואב לארץ היא אומרת "ותאמר אל תקרא לי נעמי קרא לי "מרה" כי המר שדי לי מאוד" אני כבר לא אל תקרא לי נעמי אני מרה למה השם עשה לי הרבה צער "אני מלאה יצאתי וריקם השיבני" "יצאתי מפה מלאה עם כל טוב וחזרתי לפה ענייה שני הבנים של מחלון וכליון מתו היא חוזרת עם רות המואביה הכלה חוזרת בעוני ובחסור כול.... כולם מכירים את מגילת רות את הסיפור שמסופר שם זאת אומרת היא אומרת אל תקראו לי נעמי למה מר לי רע לי יצאתי מלאה חזרתי ריקה שולח הקדוש ברוך הוא לעולם הזה צדיק קוראים לו רבי זושא רבי זושא תרגום המילה זושא - בידיש זה נועם. ידוע שרבי אלימלך קרא לספר נועם אלימלך על שמו ועל שם אחיו נועם על שמו של רבי זושא, ואלימלך על השם של. אז אם היא אומרת אל תקראו לי נעמי למה רע לי מר לי הנועם אלימלך יש לו אח רבי זושא אומר רק כל הזמן טוב לי עד כדי כך שכשהמגיד ממזריץ' באים תלמידים שואלים אותו כבוד הרב כתוב בגמרא במסכת ברכות כשם שמברכים על טובה כך מברכים על הרעה תלמד אותם לא איך אדם יכול לברך על הרע כמו על הטוב אומר להם המגיד תלכו לתלמיד שלי רבי זושא הוא ילמד אתכם הם הולכים לרבי זושא מוצאים אותו יושב מאחורי תנור עם בגדים בלויים עני ומרוד אומרים לו כבודו ילמד אותנו הרבי שלח אותנו אליך תלמד אותנו איך מברכים על הרעה כמו שמברכים על הטובה אומר להם רבי זושא אני חושב שהרבי טעה בכתובת אני יכול ללמד אותכם כזה דבר הרי לי מעולם לא היה רע איך אני יכול ללמד אותכם איך מברכים על הרעה כמו שמברכים על הטוב אומר המגיד זה ככה מברכים ככה מברכים על הרע כמו שמברכים על הטוב בכלל לא מרגישים שאי פעם מה היה רע אז הוא בעצם ריק אבל מה הוא מרגיש ממלא נעמי אומרת כי מלאה יצאתי וריקם השיבני השם רבי זושא אומר הפוך ריקם יצאתי אבל מלאה אני שבה אני ב"ה השם לא חסר לי שום דבר אם היא אומרת "אל תקראו לי נעמי" אז רבי זושא אומר לא לא אני לי נעים לי מתוק לי טוב לכן נועם אלימלך נועם זה רבי זושא שכיפר על חטאו של אלימלך שמה בשדה מואב שהוא פחדנים יבואו לבקש ממנו ולכן מהבוקר עד הערב היו תמיד מבקשים ממנו. זכות האחים הקדושים תגן עלינו אמן.

שבת שלום וחג שבועות שמח

דן מחבר

להערות והארות ניתן לשלוח במייל

w0542146066@gmail.com

הכנה למתן תורה

הנה החג הקרב ובא עלינו לטובה נקרא חג מתן תורה שבו נתן לנו האל ב"ה תורתו הקדושה וצריך להבין העומק והעבודה שיש לנו בזה. ויובן על דרך שאמרו חז"ל (בבא קמא פב ע"א) אין מים אלא תורה. והעניין שכל סוד מתן תורה רמוז בתיבה מים, שהרי ידוע שכלי מלאכתו של הבורא הן אותיות התורה הקדושה שהן כ"ב אותיות, כמו שכתוב (תהלים לג, ו) "בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם". וכל אות מורה על עניין אחר וכן כל תיבה ותיבה כפי צירוף האותיות כן נשפע אורו יתברך לנבראים באופן שיוכלו להשיגו על ידי זה.

והנה ה-מ' הראשונה מתיבת מ"ם רומזת להשפעת אור העליון, כי סוד המ' הן ד' יודין משם ע"ב כידוע (זוהר פנחס רלו עיין שם במתוק מדבש). ולכן זו המ' פתוחה להורות שאור ה-י' הנמצא בפניה נשפע מהפתח להשפיע לנבראים. וזו ה-י' של תיבת מים רומזת להשפעת אור החכמה ואורייתא מחכמה נפקת (זוהר משפטים קכא ע"א והיינו ד' יודין דשם ע"ב) להשפיע באדם שפלת וכו' ח מ"ה באופן שיוכל להדבק בקונו ולהיות מנותק מכל בלבולי העולם הזה. ולכן עיקר ההכנה מצידנו היא ה'ם' סתומה שצריכה לקלוט את המ"י השפע מ"י' ה' שבשורשה הן ד' יודין דע"ב על ידי ד' עבודות שעל ידם נשלמות תיבת מ"ם. וזה על ידי שסוגר האדם את פיו מלדבר לשון הרע ורכילות, וסוגר את עיניו מחיזו דהאי עלמא ואינו מתבלבל מאיזה מינוי ורבנות שיש לו, וסוגר את אזניו מלשמע את הבלי העולם וסוגר את חטמו מריחות העולם שלא יהיה לו ריח של כבוד וגסות. ואזי שסוגר את אלו ד' פתחים שכלולים כל אחד מ"י כידוע שאין לך דבר שאינו כלול מ-י' (פרד"ר שער ח פ"ב) אזי יוצא ה'ם'. וזה אין מ"ם אלא תורה שרק זו נקראת תורה שאור החכמה האלוקית נשפע מאות מ' פתוחה, וזה האור הוא אור פשוט והיינו י' ונכנס ב-ה' וניצוק חיבור הוא (מכשירין פ"ה מ"י) ואזי מחובר תמיד לבוראו.

אולם שאינו סוגר את הפתחים ונמצא בו סרחון הגאווה והכבוד אזי אין אני והוא יכולים לדור בכפיפה אחת (סוטה ה ע"א), ואור ה-י' אינו נכנס בו ונשארו רק מ"י המבול והיה ראוי שיעקר ויבדל לולא רחמיו האין סופיים של הבורא יתברך כמו שכתוב (ישעיה נד, ט) כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי מעבור מי נח עוד על הארץ כן נשבעתי מקצוף עליך ומגער בך". ולכן עיקר ההכנה להכין את זו ה'ם' הסתומה ושיעשה צירוף התיבה מ"ם' בנשמתו כי אין מים אלא תורה שרק זו נקראת תורה הא לאו הכי חכמה בעלמא הוא לומד ועל כל פנים שיגלה רצון אמיתי לאלוה' עבודות שגם זה בוודאי עושה כלי או רושם כלי ויוכל להיות ניצוק חיבור שיהיה מחובר לאלוקיו באמת בלי מימי הכבוד והבלבול ששוטפים העולם אמן כן יהי רצון.

מדור "אוצר הפנקסים"³⁵
מרי"ח ניהוח

חכמה

בלא יראת שמים לא תבוא החכמה – בנפש החיים (שער ד' פ"ה בהג"ה) כתב וז"ל, אין הקב"ה נותן חכמה אלא למי שיש בו חכמה, שנאמר 'ובלב כל חכם לב נתתי חכמה', 'הייב חכמתא לחכימין' (דניאל ב כא). ולכאורה יפלא, דאם כן חכמה הראשונה מאין תמצא אצל האדם. אמנם הענין, כי כתוב מפורש שגם היראה נקראת חכמה, כמו שנאמר (איוב כח כח) 'ויאמר לאדם הן יראת ה' היא חכמה' וכו', שהיא אוצרו הטוב של החכמה שתשתמר ותתקיים בה. זהו שאמר שאין הקב"ה נותן ומשפיע חכמה העליונה של התורה, שתתקיים אצלו ויהא תלמודו בידו, אלא למי שיש בו חכמה היינו אוצר היראה, שהיא מוכרחת שתקדם אצל האדם וכו', עכ"ל. הרי למדנו שבלא יראה לעולם לא תבוא החכמה, וזה ע"י קבלת עול מלכות שמים וכמו שכתב שם בהמשך, עיי"ש.

הלכה

חובת התפילה קודם לימוד הלכה – בנפש החיים (פ"ז שער ד') כתב וז"ל, וכן כשרוצה לעיין בדבר הלכה, ראוי להתפלל שיזכהו יתברך לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא לכוין לאמתה של תורה.

שמות קודש

ענין שם מצפ"ץ – כתב בבא"ח דרושים פ' שופטים וז"ל, וידוע כנגד שם הוי"ה לא יש אותיות בסטרא אחרא חס ושלוש, דכתיב "אני ה' הוא שמי, וכבודי לאחר לא אתן" (ישעיה מד ח). אך חילוף שם הוי"ה שהוא מצפ"ץ שיש בקדושה, יש כנגדו בקליפה גם כן שם מצפ"ץ, וכמו שכתב הרב קה"י ז"ל. וכתב שם, כשהרג אברהם אבינו ע"ה ארבעה מלכים, הכניע שם מצפ"ץ בקדושה לשם מצפ"ץ דסטרא אחרא, עכ"ל.

זה לעומת זה

עניינים שבקדושה ויש כנגדם בסט"א – בבא"ח דרושים פר' שופטים כתב וז"ל, והנה זה לעומת זה עשה האלקים, וכנגד תורתנו הקדושה שהיא מעולם הבינה דקדשה, שיש בה חמישים שערים, יש פילוסופיא בחלק הסטרא אחרא. וכמו שיש חמישים שערים בקדושה, כן יש חמישים שערים בקליפה, אלא

³⁵ א"ה ריחמ"א: תודתי נתונה לידידי היקר הרה"ג **מרדכי אלמקייס שליט"א** מח"ס 'ויכתוב מרדכי' – 'זכרון אפרים' 'דניאל איש חמודות' – 'מצמיח קרן ישועה' – 'כוונות שבת קודש' – 'גנזי שלום' – נתיבות, על כל ההגהות והסדר המופלא שעושה לאוצר הפנקסים שלי, יבורך על הכל מפי עליון בכפל כפלים אכ"י"ר.

שבקדושה השערים בסוד מ"י ובסט"א השערים בסוד טמא, והחשבון שווה, וכמו שכתבו המקובלים וכנזכר בספר ש"ש, עכל"ק.

שידוכים

מה צריך לברר בשידוכים – בבא"ח דרושים פר' שופטים כתב וז"ל, כל אדם הנושא אשה צריך לבדוק בהשורש שלה, שמא יש באמה או אם אמה איזה דופי של זנות, שאז אפשר גם זאת האשה שיצאה מזה השורש תהיה מנאפת. ועיקר הבדיקה היא רק בענין זה, שהוא דופי של דבר ערוה, ולא בענין אחר, כי דופי זה דוקא הוא שאפשר להתפשט בנולדים מהם, עכל"ק.

מלך

רמז במילה זו – אותיות מלך הם ר"ת מ'ח ל'ב כ'ליות, מח מחכים, לב מבין, כליות מיעצות (בא"ח דרושים פ' שופטים).

דרך

דברים הנקראים דרך ומסוגלים לגאולה – בבא"ח דרושים פ' שופטים כתב וז"ל, חמשה דברים נקראים "דרך" שהם מסוגלים לגאולה, שצריך האדם להבינם. הא', לימוד משנה שנקרא "דרך", כמ"ש חז"ל "הולכים על דרך" אלו בעלי משנה. והיא מסוגלת לגאולה, כמ"ש רז"ל ע"פ "גם כי יתנו בגוים עתה אקבצם" (הושע ח י), "יתנו" לשון מתניתין (ב"ב ח ע"א). הב', צדקה וגמילות חסדים שנקראו דרך, כמ"ש רז"ל ע"פ "והודעת להם את הדרך" (שמות יח כ), זו גמילות חסדים (ב"מ ל ע"ב), ואמרו רז"ל גדולה צדקה וגמילות חסדים שמקרבת הגאולה (ב"ב י ע"א), וילפי לה מכמה קראי. והשלישי, פריה ורביה, דכתיב "ודרך גבר בעלמה" (משלי ל יט), ואמרו רז"ל אין בן דוד בא אלא עד שיכלו נשמות שבגוף (נדה ע"ג ע"ב), שצריך להרבות בפריה ורביה. וגם האשה נקראת "דרך", כמ"ש רז"ל "אין דרך אלא אשה" שנאמר "כי דרך נשים ליי" (בראשית ל"א ל"ה). והרביעי זו תשובה שנקראת "דרך", כמ"ש רז"ל (ילקוט תהלים תש"ב) בפסוק "על כן יורה חטאים בדרך" (תהלים כ"ה ח'). והחמישי, תיקון היסוד הנקרא דרך, וכנזכר בקה"י ז"ל, עכל"ק.

תורה

גילוי סודותיה עפ"י מחצב הנשמות ושבת המגלה סודותיה לצדיקים ואיסור המגלה סודותיה לרשעים – בתיקוני זוהר חדש (דף קי"ד ע"א) כתב וז"ל, ועוד, והמשכילים אלין דאית בהון שכל למנדע גזירי דנשמתין דילפין מאלין ספירן, דאינון מילין גזירין מעשר ספירן, דעליהו אתמר (תהלים יט ד) "השמים מספרים כבוד אל", דכלהו מליין סגולות, ואינון אנשי מידות דנשמתין דילהון רשומין תמן, ומתמן אצילותהון. מסטרא דמלכות אינון בני מלכים, דאתמר בהו כל ישראל בני מלכים, ומסטרא דא נפקין מישראל מלכים, ומסטרא דצדיק (הוא היסוד) אתקריאו צדיקים, הדא הוא דכתיב (ישעיה ס כא) "ועמך כולם צדיקים". ומסטרא דנצח והוד אתקריאו נביאים, ומסטרא דעמודא

דאמצעיתא אתמר בהו (ירמיה ב כא) "ואנכי נטעתך שורק כלה זרע אמת", ועליהו אתמר (מלכים ב ו) "תורת אמת היתה בפיהו". ומסטרא דגבורה אתקריאו גבורים עומדים בפרץ דוחים את הגזרות, ומסטרא דחסד אתקריאו חסידים, ומסטרא דחכמה ובינה אתמר בהו כלנו חכמים כלנו נבונים, ומסטרא דכתר דאיהו רישא דכלא אינון ראשי אלפי ישראל, דעליהו אתמר אנשי מידות, אלין אינון המשכילים, דאית בהון שכל למנדע למאריהון, דרזין דמאריהון לא אתכסיין מינייהו, ולכלהו הוו באסכמותא בחיבורא דא (היינו בחיבור הזוהר, מתוק מדבש).

ולאלין דאינון באלין מדות, צריך לגלגל ליה רזין טמירין. אבל מאן דמגלה רזין לרשיעייא, כאלו מגלה ערין באורייתא (נחשב כאילו מגלה עריות בתורה, מתוק מדבש), דבני שפחה בישא ליל"ת, אימא דרשיעייא ערבוביא בישא, מאן דמגלי לון רזין דאורייתא, גרים לצדיק דאיהו יסוד, דאתמר ביה (תהלים כה יד) "סוד ה' ליראיו", דאסתלק נביעו מניה ומן שכנתא, הדא הוא דכתיב (איוב יד יא) "אזלו מים מני ים ונהר יחרב ויבש", בההוא זימנא אינון צדיקייא לתתא עניים בכלא, עניים מרזין דאורייתא, עניים בגופא. וכל מאן דמגלה רזין לצדיקייא גרים לצדיק לאנהרא ברזין דאורייתא, ולשכנתא דאור רז אתקרי, ובההיא זימנא "והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע", מאי כזוהר, דרגא דמשה רבינו עליו השלום, עמודא דאמצעיתא, דעל שמיה אתקרי האי חיבורא "ספר הזוהר", ושכנתא ביה נהרא וזהרא, כסיהרא מן שמשא, דשמשא נהירא בשית טורין וברבין, וסיהרא בשביעאה כי לילא משבע, עכל"ק.

למדנו מדברי התיקונים על מעלת אותם היודעים מהיכן נחצבה נשמתם, ולפו זה כל אחד ידע מה תפקידו בעולם אם ידע מאיזו ספירה נחצב, וכמו שכתב התיקונים שלפי כל ספירה כך מדרגתו של אותו אדם, ולפי מחצב הספירה שלו כך מגלין לו סודות התורה. וכמה טוב עושה אדם המגלה סודות התורה לצדיקים, וכמה רעה נמשכת מלגלות סודות התורה לרשעים. וביתר ביאור עיין בזוהר עם פירוש מתוק מדבש שביאר כאן היטב את הענינים, ולא הבאתי הדברים מחמת האריכות.

ברכת אליהו
(דרשות על פרשת השבוע)
לרב אליהו דוויר הכהן זצ"ל זיע"א
(שיצא לאור לפני כ 250 שנה)

פרשת במדבר

(נושא חשיבות למחזיק תלמיד חכם ונושא חג שבועות)

(א) "וידבר ה' אל משה במדבר סיני באוהל מועד" וכבר נתקשו הראשונים ז"ל מה צריך לנו להודיע שהיה במדבר סיני, ועוד למה קאמר "באוהל מועד" דאם נאמרה בסיני למה אמר "באוהל מועד", ועוד מה יש קשר הפרשיות דלעיל סיים "אלה המצות"³⁶ מה יש קשר למדבר סיני :

אמנם יובן בהקדים מה שאמרו בגמרא³⁷ על פסוק "וממדבר מתנה" אם משים אדם עצמו כמדבר שהכל דשין בו תורה נתנה לו במתנה, עוד נקדים מה שאמרו רבותינו³⁸ ז"ל למה הניח הקב"ה כל ההרים ולא נתן תורה אלא על הר סיני לפי שהוא נמוך מכל ההרים ע"כ, ובזה יבא על נכון דלעולם דבר "באוהל מועד" ומה שכתב "במדבר סיני" כדי להבין סמיכות אלה המצות רוצה לומר אימתי תוכל לקיים "אלה המצות" אם תשים עצמך כמדבר שהכל דשין בו, ועוד תעשה עצמך כסיני שהוא נמוך מכל ההרים כך תהיה שפל בעיניך מכל אדם לכך כתב "במדבר סיני" כדי לקשר סמיכות "אלה המצות", ואחר שכתבתי זה מצאתי במדרש קרוב לזה ושתי שכוונתי לבעל המדרש :

(ב) במדרש ויקרא רבה פרשת כ"ה³⁹ "וכי תבואו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל"⁴⁰ הדא הוא דכתיב⁴¹ "עץ חיים היא למחזיקים בה" ע"כ, ויש להבין דמה יש קשר וסמיכות "ונטעתם כל עץ מאכל" עם פסוק "עץ חיים היא למחזיקים בה", ועוד מה נתקשה בעל המדרש בפסוק "וכי תבואו אל הארץ" ומה תירץ בפסוק "עץ חיים היא למחזיקים בה" :

אמנם יובן בהקדים מה שדרשו רבותינו⁴² ז"ל על פסוק "מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה" לא כהלל ושבנא אלא

³⁶ "וְאֵלֶּה הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינַי" (ויקרא כז, לד).

³⁷ עירובין נד ע"א.

³⁸ סוטה ה ע"א.

³⁹ אות א'.

⁴⁰ ויקרא יט, כג.

⁴¹ משלי ג, יח.

⁴² מהי משמעות "בוז יבזו לו"? אמר עולא: לא כשמעון אחי עזריה, אין כונת הכתוב שיש לבזז לאדם כמו עזריה, אחי שמעון, על שנתן את הון ביתו לשמעון אחיו, עבור חלק בזכות לימודו של אחיו שמעון. לפי שהיה עזריה עוסק במסחר, ומפרנס את שמעון אחיו, שיוכל לעסוק בתורה. והיות וכל לימודו של שמעון התאפשר בגלל שאחיו החזיקו, הרי יש לעזריה חלק בלימודו של אחיו, ובזכות זאת נקרא שמעון, שהיה תנא, על שם אחיו - "שמעון אחי עזריה". ולא מתכוון הכתוב שיש לבזז לכרבי יוחנן דבי נשיאה, שהיה רבי יוחנן מתפרנס על ידי בית הנשיא, ולכן היה לנשיא חלק בזכות תורתו. אלא כונת הכתוב היא, שיש לבזז למי שנותן הון עבור זכות בתורה, כהלל ושבנא. דכי אתא רב דימי, כאשר בא רב דימי מארץ ישראל, אמר: הלל ושבנא, אחי הו, היו אחים. הלל עסק בתורה. שבנא עבד עיסקא. אך לא פירנס שבנא את אחיו הלל. לסוף, לאחר שלמד הלל תורה, מבלי שיפרנסו אחיו,

כשמעון אחי עזריה והכוונה דקודם שיפסוק החכם בתורה רשאי להתנות עם המחזיק בידו דניפלוג בהדיה לפי תנאו, והיינו כשמעון אחי עזריה לא כהלל ושבנא שזה עסק בתורה וזה עסק בפרקמטיא ובאו אחר כך לחלוק, דעל זה נאמר "אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בוז יבזו לו" ע"כ. ובזה יבא על נכון "וכי תבואו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל" רוצה לומר שנתקשה בעל המדרש דכיצד מצווה מצוה ראשונה "וכי תבואו אל הארץ ונטעתם כל עץ" לכך אמרו הדא הוא דכתיב "עץ חיים היא למחזיקים בה" רוצה לומר להחזיק ביד לומדי התורה כמו עץ חיים היא למחזיקים ולזה אמר "וכי תבואו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל הדא הוא דכתיב "עץ חיים היא למחזיקים בה" רוצה לומר שכך הסדר מתחלה יטע עץ מאכל דהיינו שיעשה פרקמטיא תחילה ואחר כך יחזיק כשמעון אחי עזריה ולא יעשה כהלל ושבנא דעליו נאמר "בוז יבזו לו" אלא מתחילה ונטעתם ואחר כך עץ חיים היא למחזיקים בה:

(ג) או נאמר באופן אחר והוא שנתקשה בעל המדרש דאם הפסוק כפשוטו וכי זו מצוה ראשונה "וכי תבואו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל" שיעסוק בנטיעה תחילה לכן פירש שפירוש "ונטעתם כל עץ מאכל" זה תלמיד חכם, וכמו שדרשו רבותינו⁴³ ז"ל על פסוק "כי עץ מאכל הוא" אם תלמיד חכם הגון הוא ממנו תאכל ואותו לא תכרות, גם פירוש "ונטעתם כל עץ מאכל" זהו "עץ חיים היא למחזיקים בה" דהיינו שימצא לו תלמיד חכם להחזיק בידו, ומה שסיים "שלוש שנים יהיה לכם ערלים" בתרגומו אטומים רוצה לומר אף אם תחזיק ביד תלמיד חכם ושלוש שנים יהיה אטום מלישא וליתן בתורה עם כל זה אל תעזבנו לפי שסוף הכבוד לבא דהיינו "ובשנה הרביעית יהיה כל פיריו קדש הלולים לה" דהיינו שיעשה פרי הלולים שיהיו דברים משובחים:

(ד) מדרש אמר רבי אחא עתיד הקב"ה לעשות צל וחופה לבעלי מצות אצל בעלי תורה בגן עדן, ואית לן קריין סגיין חדא "כי בצל החכמה בצל הכסף"⁴⁴ וכתיב⁴⁵ "אשרי אנוש יעשה זאת וכן אדם יחזיק בה" וכתיב "עץ חיים היא למחזיקים בה" ע"כ :

ואיכא למידק תלתא קראי למה לי תסגי בחד, וצריכה דאי אשמועינן "בצל החכמה בצל הכסף" דוקא הוה אמינא דוקא המביא תלמיד חכם לתוך ביתו ומאכילו ומשקיהו ואומר לו כל מחסורך עלי ואז התלמיד חכם דעתו פנוי ללמוד תורה לכך קאמר עליו "כי בצל החכמה בצל הכסף" שכמו שחכם יושב בצל הכסף בעולם הזה כן לעולם הבא יושב בעל הכסף בצל החכם ולכך פליג בעל הכסף עם בעל החכמה לעולם הבא, אבל אם נותן העשיר לחכם פרנסתו והחכם יושב בבית כפני עצמו וצריך החכם ליטפל בעצמו מי יימר דפליג העשיר עם החכם כיון דאין החכם דעתו פנוי כל כך כמו אם היה מביא החכם לביתו ועושה לו כל צרכיו לכך איצטריך פסוק "אשרי אנוש יעשה זאת וכן אדם

אמר ליה שבנא להלל: תא, בוא נערוב, נשתתף יחד, הן ברווח מהעסק שלי, והן בשכר התורה שלך, וליפלוג, ונחלוק את הכל בינינו! יצתה בת קול ואמרה: אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה, עבור הזכות בתורה שלמד אדם אחר - בוז יבזו לו! (סוטה כא ע"א).

⁴³ תענית ז ע"א.

⁴⁴ קהלת ז, יב.

⁴⁵ ישעיהו נו, ב.

צווחות צווחה עזרה יכנס יוחנן בן נרבאי וכתב מהרש"א ז"ל וז"ל יש לדקדק בזה דחשיב ליה הכא בכלל הכהנים הכשרים ובפרק קמא דיומא⁴⁸ לא הוציאו מכלל שנות רשעים שלא הוציאו שנתן אלא שמעון הצדיק וכו' ומה שתירץ יעוין בספרו:

אמנם דלעולם כשר היה מדצווחה לו עזרה יכנס והא דלא חשיב בהדי שמעון הצדיק וחביריו שהאריכו ימים ומשמע דהיה בכלל אותם שלא הוציאו שנתם נוכל לומר לפי שלא מיחה באנשי דורו, וכבר ידוע שכל מין⁴⁹ שיש בידו למחות ואינו מוחה נתפס על אנשי דורו וכיון שהוא היה כהן גדול והיה לו למחות בהם ולא מיחה לכך לא הוציא שנתו ומש"ה לא חשיב ליה בהדי שהאריכו ימים:

(ו) ועוד שם סמוך ונראה כתב מהרש"א ז"ל וז"ל וקצת קשה אמאי לא חשיב התם בכלל הכהנים הכשרים את מתתיהו כהן גדול דודאי כהן גדול כשר היה שמזכירין אותו בנס חנוכה ויש ליישב דודק ע"כ. ונוכל לומר דאי ישוב הוא משום מלתא יתירה דהוה ביה שנעשה נס על ידו לכך לא הוצרך למחשב ליה בהדי הנך שהאריכו ימים דכיון שנעשה נס על ידו ודאי היה כשר וודאי האריך ימים אבל השאר שלא נעשה נס על ידם לא הוה ידעין שהאריכו ימים לכן איצטריך לומר שהאריכו ימים:

(ז) והואיל ואתא לידן ענין הכהנים נפרש מה שאמר הפסוק⁵⁰ "כל כבודו בת מלך פנימה ממשבצות זהב לבושה" ויש להבין דלמה מפני שהיא פנימה זוכה למשבצות זהב לבושה, אמנם יובן במה שאמרו בגמרא⁵¹ שבעה בנים היו לה לקמחית וכלן שמשו בכהונה גדולה, אמרו לה מה עשית שזכית לכך אמרה להם מימי לא ראו קורות בתי קלעי שער, ובה יבא על נכון "כל כבודו בת מלך פנימה" על ידי שצנועה ויושבת פנימה זוכה להיות לה בנים כהנים גדולים שלובשים בגדי כהונה דכתיב בהו "משבצות זהב לבושה" דהיינו בגדי כהונה ואחר שכתבתי מצאתי במדרש קרוב לזה:

(ח) או נאמר באופן אחר פירוש הפסוק והוא במה שפירשו המפרשים על מה שאמרו בגמרא⁵² ד' משפחות היו וכו' עניות שבהם אומרות קחו מקחכם לשם שמים ובלבד שתעטרונו בזהובים, ושואלים הראשונים ז"ל דכיון שהעניות אינן בכלל מיוחסות, וגם היו עניות ואין להם שום דבר כיצד עושין תנאי ובלבד שתעטרונו בזהובים, וכי מי שיש לו מקח שאין שוה כל כך אומר איני מוכר אלא בזהב, והלואי שיקנו אותו בכל דבר אפילו בסובין כן העניות היו צריכין לומר מה שתירצו אתם תלבישונו, וכיצד אומרים ובלבד שתעטרונו בזהובים, ותירצו משום דקיימא לן אם היה על האיש חוב ובא בעל חוב לגבות אם האשה היא מיוחסת גובה בעל חוב מתכשיטין אשת הלזה הזהובים שהם בעין אבל מתכשיטי שהם מעשה ידי אומן אינו יכול לגבות, אבל

יחזיק בה" לומר דדוקא מחזיק העשיר ביד החכם דהיינו שנותן העשיר לחכם פרנסתו והחכם מטפל בעצמו ואף על פי שאין דעת החכם פנוי כל כך אפילו הכי כתב עליו "אשרי" דהיינו שאשריו של המחזיק, וכי תימא לשמועין "אשרי אנוש" וכו' ויובן אדם יחזיק בה" ואנא אמינא ומה אם המחזיק ביד החכם שאין החכם דעתו פנוי כל כך כתב עליו "אשרי" מכל שכן אם הביא העשיר לחכם בתוך ביתו שודאי דעתו של החכם פנוי שודאי פליג העשיר עם החכם ואם כן למאי איצטריך פסוק "בצל החכמה בצל הכסף" ויש לומר דאי אשמועין "אשרי אנוש" וכו' הוה אמינא איפכא מסתברא דדוקא המחזיק פליג בהדי החכם לפי שבשעה שאוכל החכם בבית בפני עצמו אינו מתבייש מן העשיר ואוכל לשובע נפשו מה שירצה ומה שאוהב אבל אם כשמביא העשיר לחכם לביתו שמתבייש החכם מן העשיר ואינו אוכל לשובע נפשו ואפשר גם כן שאינו אוהב המאכל של העשיר והחכם היה חפץ בתבשיל אחר אבל מפני הבושה אין אומר החכם איני אוהב זה התבשיל ואוכל בעל כרחו הוה אמינא דלא פליג העשיר בהדיה החכם לכך איצטריך קרא "כי בצל החכמה בצל הכסף" לומר לך דאף על פי שמתבייש החכם מן העשיר סוף סוף כיון דדעתו פנוי יותר החכם כשהוא⁴⁶ עם העשיר לכך איצטריך תרויהו דכל חד אשמועין מדלא שמעין מקרא דחבריה, וכי תימא היה די במה שכתב "אשרי אנוש יעשה זאת ובן אדם יחזיק בה" ולמאי איצטריך קרא ד"עץ חיים היא למחזיקים בה" גם לזה יש לומר דאי כתב קרא ד"אשרי אנוש יעשה זאת ובן אדם יחזיק בה" דוקא הוה אמינא דוקא אם המחזיק בידו יכול לספק לו כל צרכי החכם אז "אשרי" אבל אם אינו יכול לבדו להחזיק בו אלא צריכים שנים או שלשה או יותר מנא לן דפליגי בהדיה החכם לכך איצטריך קרא ד"עץ חיים היא למחזיקים בה" לומר דאף על פי דהמחזיקים מרובים פליגי בהדי דחכם, וכי תימא א"כ לשמועין "עץ חיים היא למחזיקים בה" דהיינו אף אם המחזיקים מרובים פליגי בהדיה דחכם ומכל שכן אם המחזיק אחד דפליג עם החכם ואם כן "אשרי אנוש יעשה זאת ובן אדם יחזיק בה" דהיינו שהמחזיק אחד למאי אתא גם לזה יש לומר דאי אשמועין "עץ חיים היא למחזיקים בה" הוה אמינא דכל השכר למחזיקים והחכם אין לו כלום חס ושלוש כמו השוכר פועל והפועל נוטל שכרו והבנין הוא לבעל הבית והפועל אין לו בבנין כלום, כן החכם נוטל שכר מהעשיר וכל התורה שלמד החכם הוא לעשיר ואין לחכם כלום בתורה שלמד והכי משמע קרא, עץ חיים היא למחזיקים בה" דמשמע דכל השכר למחזיקים ולא כתב שום שכר לחכם קא משמע לן קרא ד"אשרי אנוש יעשה זאת ובן אדם יחזיק בה" דהיינו יש בו שכר לחכם שכתב עליו "יעשה זאת" דהיינו החכם שעוסק בתורה דכתיב "וזאת התורה" וגם שכר למחזיק דכתיב ביה "ובן אדם יחזיק בה" שגם למחזיק יש לו שכר לכך איצטריך לתלת:

(ה) מענין לענין באותו ענין מצינו שמי שהוא כשר קוראים לו מן השמים וכמו שאמרו בגמרא דפסחים סוף פרק רביעי⁴⁷ ארבעה

⁴⁶ צ"ל מכשהוא.

⁴⁷ ועוד צווחה העזרה שאו שערם ראשיכם ויכנס יוחנן בן נרבאי תלמידו של פנקאי וימלא כריסו מקדשי שמים, אמרו עליו על יוחנן בן נרבאי שהיה אוכל ג' מאות עגלים ושותה ג' מאות גרבי יין ואוכל ארבעים סאה גוזלות בקינוח סעודה, אמרו כל ימיו של יוחנן בן נרבאי לא נמצא נותר במקדש (פסחים נז ע"א).

⁴⁸ א"ר יוחנן מאי דכתיב (משלי י, כז) "יראת ה' תוסיף ימים ושנות רשעים תקצרנה" יראת ה' תוסיף ימים זה מקדש ראשון שעמד ארבע מאות ועשר שנים ולא שמשו בו אלא י"ח כהנים גדולים, ושנות רשעים תקצרנה זה מקדש שני שעמד ד' מאות ועשרים שנה ושמשו בו יותר משלש מאות כהנים צא מהם מ' שנה ששמש שמעון הצדיק ושמונים ששמש יוחנן כהן גדול עשר ששמש ישמעאל בן פאבי (יומא ט ע"א).

⁴⁹ צ"ל מי.

⁵⁰ תהלים מה, יד.

⁵¹ יומא מז ע"א.

⁵² תענית לא ע"א.

טוב נתתי לכם" שם רמז שהתורה ניתנה דרך מקח וכמו שאמרו במדרש "לקחת" דרך מקח וממכר ואחר "נתתי" על דמיה שנתתי במתנה לכך צריך להזהיר "תורתי אל תעזבו" שלא תאמרו כוון שדמיה ניתנו במתנה וכתוב "ושונא מתנות יחיה" ואנא בעינא חיי ואם כן חס ושלוש שלא יעסוק בתורה לפי שדמיה נתנו במתנה לזה איצטריך במדרש לומר אל תעזבו את המקח רוצה לומר שלא תחשוב כיון שדמיה במתנה יעזבו חס ושלוש את התורה אלא "אל תעזבו" את המקח כיון שהיא עיקרה מקח אף על פי שדמיה במתנה אין בכך כלום, דהדמים ענין אחר, משום דהעולם ומלואו אינו כדאי בדמיה לכך ניתנו הדמים במתנה :

במדרש⁵⁷ "כי שמעה בשדי מואב"⁵⁸ שמעה מהרוכלין המחזירין בעירות ומה שמעה "כי פקד ה' את עמו לתת להם לחם" ע"כ ויש להבין מנא להו דמהרוכלין שמעה דלמא מבני מואב כי בלי ספק מבני מואב הולכין לארץ ישראל ואחר כך היו חוזרין לשדי מואב לבתייהם ומהם שמעה לא מהרוכלין ישראל הבאים מארץ ישראל לשדי מואב, כי כפי משמעות לשונה משמע שהיו רוכלין ישראלים הבאים מארץ ישראל לשדי מואב שהם נקראים עירות ומהם שמעה, ומנא להו שכך היה, ועוד מהו ששאל בדרך שאלה 'ומה שמעה' כי אין מקום לשאלה כלל דפשטיה דקרא הוא כי שמעה "כי פקד ה' את עמו לתת להם לחם" :

אמנם יובן בהקדים מה שפירש רש"י ז"ל בפרשת תולדות על פסוק⁵⁹ "גשה נא ואמושך" אמר יצחק בלבו אין דרך עשו להיות שם שמים שגור בפיו וזה אמר "כי הקרה ה' אליהך לפני" ע"כ, ובזה יבא על נכון שמה שהוצרכו לשאול ומה שמעה שנתקשו בקושיא ראשונה מנא להו דמרוכלין ישראל הבאים מארץ ישראל שמעה, דלמא מרוכלין מואבים שהלכו לארץ ישראל וחזרו לבתייהם לשדי מואב מהם שמעה, ומשני "כי פקד ה' את עמו לתת להם לחם" כלומר כמו יצחק אבינו כיון שראה שאמר "כי הקרה ה' " הכיר שאינו עשו כי אם יעקב ששגור שם שמים בפיו גם בכאן דיין חכמי המדרש מדכתיב "כי פקד ה' " מוכרח שאינם מואבים שאין שם שמים שגור בפיהם כמו שעשו, אלא ודאי מדאמרו "כי פקד ה' " ודאי רוכלין ישראל הם ששם שמים שגור בפיהם :

או נאמר באופן אחר והוא בהקדים מ"ש רז"ל כשישראל עושין רצונו של מקום נקראים עם ה', ואם חס ושלוש אין עושין רצונו של מקום נקראים עם הנביא כדכתיב "שחת עמך" שקראם עם משה :

ובזה יבא על נכון שחכמי המדרש שדרשו מן הרוכלין שהם ישראלים שמעה ולא מהמואבים, וזהו ששאלו 'מה שמעה' כלומר מי הכריח שמישראלים ולא מהמואבים ויהי כמשיב "כי פקד ה' את עמו לתת להם לחם" רצה לומר דאמרו "עמו" ולא אמרו עם סתם משמע שחזרו ונקראו עמו ואילו היו מואבים ששמעה מהם מהיכן ידעו שחזרו בתשובה וגם מהיכן יודעים שבזמן שאין עושין רצונו של מקום נקראים עם סתם ובזמן שעושין רצונו נקראים "עמו" עד שדייקו בלשונם ואמרו "כי פקד עמו" מהיכן ידעו זה אלא ודאי ישראלים היו ששמעה מהם

אם האשה אינה מיוחסת גובה הבעל חוב אף מתכשיטין שהם מעשה ידי אומן, ולזה העניות שאינם מיוחסות עצה טובה קא משמע לן שתעטרם בזהובים שהם מעות בעין שאם יגבה אותן הזהובים שהם בעין הבעל חוב אומרים שהם מיוחסות ומה שגבה הבעל חוב הזהובים שכך הוא הדין שאפילו מן המיוחסות גובה הבעל חוב מן הזהובים שהם מעות בעין, ואם כן בגיית הבעל חוב מן הזהובים אינה נכרת אם היא מיוחסת או לא, אבל אם תעטרנו בתכשיטין שהם מעשה ידי אומן ויבא בעל חוב ויגבה התכשיטין כיון שאינם מיוחסות וידעו הכל שהיא אינה מיוחסת ותגלה חרפתה בקהל דיאמרו הכל כיצד הבעל חוב גבה התכשיטין אלא ודאי שהיא אינה מיוחסת, לכך אמרו 'ובלבד שתעטרנו בזהובים' שאף אם יגבה אותם הזהובים הבעלי חוב יאמרו אפשר שהוא מיוחסת וכך הדין שאפילו מן המיוחסות גובה הזהובים שהם כעין. ובזה יבא על נכון "כל כבודה בת מלך פנימה" רוצה לומר שהיא מיוחסת שהיא יושבת פנימה משבצות זהב שהם מעשה ידי אומן ואינה צריכה לעשות כמו העניות שאין להם יחס והתנו שתעטרנו בזהובים כדי שלא יראם שאינם מיוחסות אלא אדרבה התנאי המיוחסות הוא כהיפוך שהתכשיטין צריכין להיות מעשה ידי אומן, חדא אם יהיו הזהובים עליהם אז יקחו אותם הבעלי חובות ואינם נכרות אם הם מיוחסות או לאו שיאמרו העולם אפשר שאינם מיוחסות, ואם היו מעשה ידי אומן אפשר שהיה בעל חוב גובה, אבל עתה שהם מעשה ידי אומן חדא דאין הבעל חוב לוקח אותם, ועוד על ידי שלא יכול הבעל חוב ליקח אותם יודע לכל שהיא מיוחסת מדלא לקח אותם הבעל חוב, ולכך תנאי המיוחסת הפך כמי שאינה מיוחסת דשאינה מיוחסת התנאי הוא שתעטרנו בזהובים, ותנאי המיוחסת אינה רוצה בזהובים אלא משבצות זהב לבושה דהיינו שהם מעשה ידי אומן:

(ט) ונחזור לענין התורה ונבין מה שאמר הכתוב⁵³ "כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזבו" ויש להבין דהאי קרא לאו סיפיה רישיה ולא רישיה סיפיה, דרישיה אמר "לקח" משמע דרך מקח וממכר ולבסוף אמר "נתתי" דמשמע לשון מתנה, ועוד מה צריך לומר "תורתי אל תעזבו" וכיון דאמר לקח טוב ודאי שלא יעזבו, ועוד מה שאמרו במדרש אל תעזבו את המקח שנתתי לכם מאי אשמועינן חידושא והא קרא קאמר "תורתי אל תעזבו":

אמנם יובן והוא במה שכתב הרב בעל בירך יצחק ז"ל להא בפרשתינו זאת על פסוק מה שאמרו בשמות רבה⁵⁴ וז"ל "עלית למרום שבית שבי" ⁵⁵ יכול מפני ששבאה נטלה חנם תלמוד לומר "לקחת" יכול מפני שלקחה יהיה חייב ליתן דמים תלמוד לומר מתנות ע"כ, וכתב הרב הנזכר לעיל נמצא שבתחילה לקחה בדמים ואחר כך הדמים ניתנו לו כמתנה, ונראה לי הטעם שנעשה כדרך זה לפי שאם גופה של תורה היא המתנה יכול כל אדם לטעון אי אפשרי בה משום דבעינא אחייה "ושונא מתנות יחיה"⁵⁶ וכדאמרינן בפרק חזקת בדין שותפין בקרקע לכך נותנה במכר, וכיון דגופה במכר אף אם אחר כך ניתנו לו הדמים במתנה אין בכך כלום דהדמים ענין אחר, והא דאצטריך ליתן לו במתנה משום דהעולם ומלואו אינו כדאי לדמיה ע"כ, זה אומרו "כי לקח

⁵⁷ רות רבה פרשה ב אות יא'.

⁵⁸ רות א, ו.

⁵⁹ בראשית כז, כא.

⁵³ משלי ד, ב.

⁵⁴ פרשה כח אות א'.

⁵⁵ תהלים סח, יט.

⁵⁶ משלי טו, כז.

וידועים כל זה הענין וידעו שחזרו ישראל בתשובה ונקראו "עמו"
לכך דייקו בלשונם ואמרו "כי פקד ה' את עמו לתת להם לחם
ומילת עמו דייקא:

במדרש לקח טוב "יעש ה' עמכם חסד"⁶⁰ מלמד שאין הגר שמח
בעולם הזה ע"כ. ויש להבין מהיכן מלמד שאין הגר שמח בעולם
הזה אדרבה מדכתיב "יעש ה' עמכם חסד" מלמד שיש שמחה
לגר בעולם הזה, יש לומר מדאמרה להם "יעש ה' עמכם חסד"
משמע שעמכם יעשה בתורת חסד ולא מן הדין, דווקא עמכם
שאני מתפלל עליכם יעש עמכם ה' חסד אבל שאר גרים שאין מי
שיתפלל עליהם אפילו בתורת חסד אין להם, וזהו מלמד שאין
הגר שמח בעולם הזה מדכתיב עמכם חסד דייקא:

או נאמר באופן אחר מדכתיב "יעש" וקרינן "יעשה", עוד נקדים
מה שאמרו בגמרא⁶¹ מפני מה גרים מעונים מפני ששהו להכנס
תחת כנפי שכינה:

עוד נקדים מה שאמרו בגמרא⁶² על פסוק "כי ביה ה' צור
עולמים" עולם הבא נברא ביו"ד ועולם הזה נברא בה"ה ע"כ, וזה
אומרו מלמד מדקרינן "יעש" חסד ה"ה⁶³ מלמד שאין שמחה
לגרים בעולם הזה שנברא בה"ה אלא שמחתם לעולם הבא "יעש
עמכם חסד".

או נאמר באופן אחר והוא מדהוה ליה לומר יעש עמכם חסד ומה
צריכה ליתן טעם "כאשר עשיתם" וכו' אלא לומר דוקא אתם
שעשיתם חסד יעש עמכם חסד אבל שאר גרים שלא עשו חסד
אין עושה עמכם חסד, מכאן מלמד שאין שמחה לגרים בעולם
הזה דדוקא אתם שעשיתם חסד יעש עמכם חסד:

או נאמר באופן אחר והוא במה שאמרו רז"ל חסד שעושים עם
המתים קרוי חסד של אמת, נמצא שעיקר החסד הוא שעושים
עם המתים, וזה אומרו מלמד שאין הגר שמח בעולם הזה
מדאמרה להם יעש עמכם חסד ולא אמרה להם שום ברכה
מברכות עולם הזה אלא אמרה חסד דוקא משמע שכוונתה על
חסד שעושים עם המתים, וזהו מלמד שאין הגר שמח בעולם הזה
מדאמרה דווקא יעש עמכם חסד:

(י) במדרש⁶⁴ "ישלם ה' פעלך ותהי משכורתך שלימה"⁶⁵ אמר
רבי חסא אשר באת לחסות תחת כנפיו ע"כ, וכבר ידוע שכל

⁶⁰ וְנִתְּאֵמַר נְעָמִי לְשִׁתִּי כְּלִתְיָה לְכֹנֶה שְׂבִינָה אִשָּׁה לְבֵית אֹמִי
(יעשה) יַעֲשֵׂה יְהוָה עִמָּכֶם חֶסֶד כְּאֲשֶׁר עָשִׂיתֶם עִם הַמֵּתִים וְעַמְּדִי
"(רות א, ח).

⁶¹ יבמות מח ע"ב.

⁶² כדבעא מיניה רבי יהודה נשיאה מרב אמי: מאי הוא הביאור
במה דכתיב בפסוק "בטחו בה' עדי עד כי ביה ה' צור עולמים"?
וכו' אמר ליה רב אמי: באור הפסוק כך הוא כדדרש רבי יהודה
בר רבי אילעאי: אלו שני עולמות שברא הקדוש ברוך הוא,
אחד באות ה"י ואחד באות יו"ד, שחלק הקדוש ברוך הוא את
שמו לשתי אותיות, ובכל אחת מהן ברא עולם אחר. [וזהו באור
הפסוק - "כי ביה ה' צור עולמים", שבשתי אותיות האלו יוד
והא ברא ה' את שתי העולמות]. ועדיין איני יודע אם העולם
הבא נברא ביו"ד, והעולם הזה נברא בה"י, או אם העולם הזה
נברא ביו"ד, והעולם הבא נברא בה"י?! כשהוא אומר בפסוק
בפרשת בראשית, "אלה תולדות השמים והארץ בהבראם"
ודרשינן אל תקרי "בהבראם", אלא בה"י בראם! הוי אומר,
מוכח מכאן, שהעולם הזה הוא זה שנברא בה"י, והעולם הבא
הוא זה שנברא ביו"ד (מנחות כט ע"ב).

⁶³ אות ה'.

⁶⁴ מדרש רות רבה פרשה ה אות ד'.

המפרשים צווחו בזה המאמר דמה חידש רבי חסא בפסוק ומה
נתקשה בפסוק "ישלם ה' פעלך ותהי משכורתך שלימה", ומה
תירץ במה שאמר תשלום הפסוק "אשר באת לחסות תחת
כנפיו" וכל המפרשים כל אחד לדרכו פנה הלא בספרתם:

אמנם אענה אף אני חלקי והוא בהקדים מה שאמרו בגמרא
קידושין פרק קמא⁶⁶ אמר רבי חנינא גדול המצווה ועושה יותר
ממי שאינו מצווה ועושה, ועוד נקדים מה שאמרו רבותינו ז"ל
דהגרים היו גם כן במעמד הר סיני וקבלו התורה והמצוות אלא
דישראל עמדו בגוף ונפש והגרים נשמתם לבד עמדו במעמד הר
סיני ולא גופן, ומפיק לה מדכתיב⁶⁷ "את אשר ישנו פה עמנו
עומד היום" אלו ישראל "ואת אשר איננו פה" אלו הגרים שלא
עמדו בגופן אלא נשמתן לבד, וא"כ מצווה ועושה קרינן בהו
בגרים ויש להם שכר משלם כיון שהיו במעמד הר סיני ובוה יבא
על נכון דלעיל מיניה אמר "הגד הוגד לי את אשר עשית את
חמותיך"⁶⁸ נמצא שמה שאמר לה בועז "ישלם ה' פעלך ותהי
משכורתך שלימה" על גמילות חסד שעשתה עם חמותה והוה
סלקא דעתין שבשעה שעשתה חסד עם חמותה עדין לא נתגירה
וכיון דעדין אינה מישראל אינה מצווה ועושה ולזה נתקשה ר'
חסא דכיצד אמר "ישלם ה' פעלך ותהי משכורתך שלימה" כמו
שמצווה ועושה, ולזה תירץ רבי חסא "אשר באת לחסות תחת
כנפיו" ר"ל כיון שנתגירה משעה שנשאת כמו שאמרו רבותינו
ז"ל מחלון וכליון גירום ואחר כך נשאו אם כן כיון שנתגירה
קודם שעשתה חסד עם חמותה מצווה ועושה קרינן בה כיון
דנשמת הגרים היו בשעת מתן תורה ולזה שכרה משלם וזה
אומרו "אשר באת לחסות" רוצה לומר כי כבר מאז ומקדם באת
לחסות תחת כנפיו:

(יא) וזהו שכיון רש"י ז"ל במה שפירש⁶⁹ "אשר באת" אשר מהרת
דלכאורה קשה דלמאי איצטריך לפרש אשר מהרת ומאי
דוחקיה ויניח הפסוק כפשוטו אשר באת שבאם עכשיו להתגייר
ומאי נפקא מינה אם מיהרה או לא מיהרה:

אמנם כפי דרכינו יבא על נכון שזהו שנתקשה רש"י ז"ל בפסוק
כיון דקיימא לן דגדול המצוות ועושה יותר ממי שאינו מצווה
ועושה, גם סלקא דעתין דבזמן גיותה עשתה חסד עם חמותה
כיצד אמר לה בועז "ישלם ה' פעלך ותהי משכורתך שלימה" והא
בזמן גיותה אינה מצווה ועושה היאך אמר לה "ותהי משכורתך
שלימה" כמי שמצווה ועושה, ולזה איצטריך רש"י לפרושי "אשר
באת" אשר מהרת, רוצה לומר אלולי מיהרה ונתגירה והיתה
עושה חסד עם חמותה בעודה גויה אז לא היה שכרה משלם לפי
שאינה מצווה ועושה, אבל עכשיו שמיהרה ונתגירה קודם
שעשתה חסד עם חמותה בודאי שכרה משלם דמצווה ועושה
היא וכמו שהקדמנו דנשמת הגרים היו במעמד הר סיני ונצטוו על
המצוות:

(יב) או נאמר במה שהקדמנו מפני מה גרים מעוניין מפני ששהו
עצמן להכנס תחת כנפי השכינה שנאמר "אשר באת לחסות"
ופירש רש"י ז"ל "אשר באת" אשר מהרת ע"כ, וזהו שנתקשה

⁶⁵ יְשַׁלֵּם יְהוָה פְּעֻלָּךְ וְתִהְיֶינָה מִשְׁכֹּרְתְּךָ שְׂלִמָּה מֵעַם יְהוָה אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר פָּאֵת לְחִסּוֹת תַּחַת כְּנָפָיו (רות ב, יב).

⁶⁶ דף לא ע"א.

⁶⁷ דברים כט, יד.

⁶⁸ רות ב, יא.

⁶⁹ ביבמות מח ע"ב ד"ה אשר באת.

רבי חסא דכיצד אמר לה בועז "ותהי משכורתך שלימה" דמשמע שתהיה בשלוה ולא יהיה לה עינוי כלל, והרי כל הגרים מעוניין ומשני אמר רבי חסא אשר "באת לחסות" כלומר שמיהרת לחסות וכיון שלא שהתה להתגייר אלא מיהרת לכך "ותהי משכורתך שלימה":

(יג) אם נאמר באופן אחר קרוב לזה דמה חידש רב חסא והוא בהקדים מה שכתבו התוספות והרא"ש ז"ל בגמרא דעבודה זרה על מה שאמרו רבותינו ז"ל גדול המצווה ועושה משום דהמצווה ועושה יש בידו שכר קבלת הצווי ושכר עשיית המצות ע"כ, וזהו שנתקשה רבי חסא בכפל הפסוק "ישלם ה' פעלך ותהי משכורתך שלימה" דכיון דכבר אמר "ישלם ה' פעלך" למה כפל דבריו עוד לומר "ותהי משכורתך שלימה" דהיינו הך, אלא מדכפל דבריו לאשמועינן דמה שאמר "ישלם ה' פעלך" היינו על עשיית המצות, "ותהי משכורתך שלימה" היינו על קבלת המצות ולזה הוצרך רבי חסא שלא תאמר דהחסד שעשתה עם חמותה קודם שנתגיירה הוה ואם כן כיצד אומר לו בועז שישלם לה שכר עשיית המצות ושכר קבלת המצות, והא סלקא דעתין שעדיין גויה היא ולא קבלה המצות וכיצד ישלם לה שכר קבלת המצות, ולזה אמר רבי חסא אשר באת רוצה לומר לרמוז שנתגיירה מקודם שעשתה החסד עם חמותה וכיון שנתגיירה מקודם והגרים גם כן קבלו המצות בהר סיני כמו שהקדמנו ולזה אמר לה בועז "ישלם ה' פעלך" כנגד שכר עשיית המצות "ותהי משכורתך שלימה" כנגד קבלת המצות כיון שכבר קבלה נשמתה בהר סיני:

(יד) אמנם התוספות⁷⁰ ז"ל פירשו גדול למצווה ועושה וז"ל נראה דהיינו טעמא דמי שמצווה ועושה עדיף לפי שדואג ומצטער יותר פן יעבור ממי שאינו מצווה ועושה שיש לו פת בסלו שאם ירצה יניח. ובזה נבין מה שאמר הפסוק⁷¹ "ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו" ויש להבין דהוה ליה לומר תשלם לאיש כמעשהו, אמנם כפי מה שהקדמנו יבא על נכון זה אומרו "ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו" רוצה לומר למצווה ועושה משלם לו יותר כמו שכתבו התוספות לפי שואג ומצטער יותר פן יעבור אבל מי שאינו מצווה ועושה אין לו שכר כל כך שיש לו פת בסלו שאם ירצה ינוח, ולזה תשלם לאיש כמעשהו כמו שמצטער במעשה המצווה אם הוא בר חיובא משלם לו ביותר, ואם אינו בר חיובא לא ישלם שכר כל כך לפי שאין לו צער כל כך בקיום המצות לפי שיש לו פת בסלו שאם ירצה ינוח:

(טו) או נאמר באופן אחר ונדייק עוד בפסוק במה שאמר "ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו" דהאי קרא לאו סיפיה רישיה דברישיא משמע דבחסד נותן לאדם אם על פי שלא עשה המצוה כהוגן, ומסיפיה דקאמר תשלם כמעשהו משמע כמו שעשה המצוה כן משלם לו אם כן מהו החסד דקאמר "ולך ה' חסד":

אמנם יובן בהקדים מה שאמרו בגמרא במנחות בריש פרק דבי ישמעאל דף ס"ד⁷² פלוגתא דרבה ורבה לא שמע שטבע תינוק בים ופירש מצודה להעלות דגים והעלה תינוק ודגים, רבה אמר פטור זיל בתר מעשיו ורבה אמר חייב זיל בתר מחשבתו ופסק הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהלכות שבת הלכה י"ו כרבה וזה לשונו

נתכוון להעלות דגים והעלה דגים ותינוק פטור אפילו לא שמע שטבע תינוק הואיל והעלה תינוק עם הדגים פטור עכ"ל, ובזה יבא על נכון "ולך ה' חסד שתשלם לאיש כמעשהו" כהוא שנתכוון להעלות דגים והעלה תינוק ודגים דלא אזיל בתר מחשבתו אלא בתר מעשהו, וכמו שהקדמנו ומשלם כמעשהו הטוב שעשה שהעלה תינוק ולא כמחשבתו הרעה שחשב לעלות דגים, וזהו החסד אך על פי שהוא כמעשהו קרוי חסד לפי שאין דן אותו על מחשבתו הרעה אלא דן אותו כמעשהו הטוב שעשה:

(טז) עוד שם כתב הרמב"ם שמע שטבע תינוק ופירש מצודה להעלותו והעלה דגים בלבד פטור מכלום ע"כ, ובזה יובן מה שאמר הפסוק⁷³ "גול אל ה' מעשיך ויכוננו מחשבותיך" ויש להבין דנכנס כמעשה ויצא במחשבה, אמנם עם האמור אתי שפיר רוצה לומר כל מעשיך "גול אל ה'" ועשה אותם לשם שמים ולא מבעיא כאשר זאת הכונה תהיה בקיום המצות דהיינו שכיון להעלות תינוק והעלה תינוק כי אז המעשה בעצמו שהעלה התינוק וגם המחשבה שחשב לעלות התינוק כולם טובים ויכוננו יחדיו ותקבל שכר על המחשבה וגם על המעשה שכולן שוין לטובה, אלא אפילו שעשה עבירה שהעלה דגים לבד בלא תינוק שהמעשה בעצמו מכוער שהעלה דגים לבד ולא יש טוב רק המחשבה בלבד שחשב לעלות התינוק אפילו הכי אותה מחשבה שחשב לעלות התינוק תיכונן לפניו יתברך וזהו "ויכוננו מחשבותיך":

(יז) או נאמר באופן אחר דכיצד אומר "חסד" "וכמעשהו" דאם חסד אינו כמעשהו ואם כמעשהו אינו קרוי חסד, אמנם יובן והוא במה שכתב רש"י ז"ל בסנהדרין⁷⁴ פרק ששי וז"ל מעשה במוכס אחד מישראל רשע שמת ובו ביום מת חכם גדול וכל גדולי העיר נתעסקו בחכם וקרובי המוכס נתעסקו במוכס והוציאוהו אחרי המתה של החכם, קפצו אויביו עליהם והניחו המטות וברחו להם כלם, היה שם תלמיד אחד ולא הניח מטת רבו, למחר חזרו הגדולים לקבור את החכם ונתחלפה המטה וקברו המוכס בכבוד גדול והתלמיד היה צועק ולא הועיל וקרובי המוכס קברו את החכם בקבריהם והתלמיד נצטער ואמר מה חטא רבי שנקבר בבזיון והמוכס הרשע מה עשה שזכה לזה הכבוד, בא לו רבו בחלום ואמר לו אל תצטער בא ואראך מקומי בגן עדן ומקום המוכס בגהינם וציר פתח גהינם סובב באוזנו, אבל פעם א' שמעתי בגנות תלמיד חכם ולא מחיתי ונענשתי והמוכס הרשע פעם אחת הכין סעודה לשר העיר ולא בא וחלקה לעניים ונטל שכרו עכ"ל, ובזה יבא על נכון "ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו" שהחסד שהעושה עם האדם שתשלם לו כמעשהו אף על פי שאין כוונתו שהכין הסעודה בשביל העניים אלא לכבוד שר העיר הכין את הסעודה אעפ"י כן אין הקב"ה מקפח לו שכרו כהוא מוכס והחסד שעושה עם האדם דלא אזיל בתר כוונתו דאם היה דן את האדם על כוונתו לא היה לו שכר דכוונתו לא היתה בשביל העניים אלא בשביל שר של העיר ואפילו הכי עושה עמו חסד ומשלם לו כמעשהו:

(יח) או נאמר באופן אחר ונבין כיצד קרוי חסד וכמעשהו דמי שטרם בערב שבת יאכל בשבת, ועוד למה אמר "כמעשהו" הוה ליה למימר מעשהו, אמנם הכל יבא לכלל ישוב והוא בהקדים מה

⁷⁰ בקידושין לא ע"א.

⁷¹ תהלים סב, יג.

⁷² עמוד א.

⁷³ משלי טז, ג.

⁷⁴ דף מד ע"ב רש"י בד"ה דבעיא מכסא.

שכתב מרן בבית יוסף אורח חיים בהלכות יום הכפורים בסוף סימן תקכ"א⁷⁵ בשם הרוקח מה שפוסקין צדקה עבור המתים ומה מועיל למת שהחי יתן צדקה בעבורו אלא ה' בוחן לבות החיים והמתים אם אותו המת בחיים חייתו היה נותן צדקה ואם היה עני אותו המת אך לבו בטוב והיה נותן אם היה לו מעות אז תועיל לו, ונותנין לכבוד המתים שהצדיקים מליצים על צאצאיהם:

ובזה היה מפרש מר אחי החכם ה"ר שמואל דויך הכהן נ"ע ז"ל מ"ש הפסוק⁷⁶ "רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד" ומקשי בגמרא⁷⁷ משום דרודף צדקה ימצא צדקה ומשני בגמרא⁷⁸, אבל עם מה שהקדמנו היה מפרש מר אחי הנ"ל זה אומרו "רודף צדקה וחסד" בחיים דהיינו אם היה עשיר היה נותן צדקה ואם היה עני ואין משגת ידו ליתן אך לבו בטוב והיה נותן צדקה אם היה לו ולזה משלם לו גמולו, "ימצא צדקה" ואמר ימצא רצה לומר כמו מציאה שלא עמל בה כן הצדקה שפוסקין בעבורו לאחר מותו מהניא ליה, ולמה מהניא ליה ומה מועיל למת שהחי נותן צדקה עבורו אמנם לפי שבוחן לבות ה' ורואה אותו מה שהיה בחיים חייתו שהוא רודף צדקה לכך ימצא צדקה מה שנותנין בעבורו ע"כ. ובהו יבא על נכון "ולך ה' חסד כי אתה" וכו' החסד שעשה עם האדם שמשלם לו כמעשהו אף על פי שהוא לא עשה אותה הצדקה אלא שנתנו אחרים בעבורו מחשב לו כאלו הוא עשאה משלם לו שכר כאלו הוא עשאה ולפי שבוחן לבות האדם יודע שהוא כמעשהו אם היה עשיר היה דרכו ליתן צדקה ואם היה עני היה לבו בטוב ואם היה לו היה נותן אז תועיל לו אותה הצדקה שנתנו בעבורו, וזהו החסד שמשלם לו כמעשהו אעפ"י שהוא לא עשה אותה המצוה אלא אחרים עשו אותה בשבילו מחשב כאלו הוא עשה אותה המצוה כיון שהוא כמעשהו :

(יט) או נאמר באופן אחר כיצד קרוי חסד וכמעשהו ונדקדק עוד דקדוק אחד דמילית "אתה" למאי איצטריך והיה די לומר "ולך ה' חסד כי תשלם כמעשהו" למה ליה למימר "אתה תשלם" ודאי שהוא משלם יתברך שלם ישלם במיטבא, אמנם יובן בהקדים מה שפירשו המפרשים ז"ל על פסוק⁷⁹ "מלפניך משפטי יצא" שודאי מלפניו יתברך יצא דין הכל, ואם כן מאי בעי דוד המלך "מלפניך משפטי יצא" שודאי מלפניו יתברך יצא דין הכל, ותיירצו שמלכותא דרקינא ענין מלכותא דארעא ומנהג המלך אם רצה ליתן מתנה לאדם אם יתן המלך מידו ליד המקבל המתנה אינה חסרה כלום, ואם אמר המלך למשרתיו תנו מנה לפלוני יחסרו לו מן המתנה ואם רוצה ליסר שום אדם חס ושלום דרך משל חמש מאות מכות אם מיסרין אותו בפני המלך בחצי היסורין מרחם עליו, ואם יאמר לשלוחו לך והכה אותו ויסר אותו ביסורין מיסר אותו משלם, וזהו שבקש דוד המלך ע"ה "מלפניך משפטי יצא" בטובה לא תחסר וברעה חס ושלום מרחם עלי עד כאן תורף דבריהם של המפרשים ז"ל זה אומרו "ולך ה' חסד כי אתה

תשלם לאיש כמעשהו" רוצה לומר החסד הוא שאתה בכבוד ובעצמך תשלם לאיש כמעשהו ולא על ידי שליח לפי שהשליח בטובה הוא מחסר לו וברעה משלם לו משלם ואינו מחסר לו כלום, אלא הקב"ה בכבודו דן את האדם והוא משלם לו גמולו לאדם וזהו החסד שאם יש עליו רעה חס ושלום מרחם עליו ומחסר לו מן היסורין ובטובה לא תחסר כל בה וזהו "ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו":

(כ) ומעתה ניהדר לכסדרין במדבר סיני נאמר "באחד לחדש השני" ופירש רש"י ז"ל באחד בניסן הוקם המשכן ובאחד באייר מנאם, ופירש רש"י ז"ל בפרשת תשא על פסוק "לכפר על נפשותיכם"⁸⁰ וז"ל והשנית אף היא על ידי מנין, שמנאן משהוקם המשכן, הוא המנין האמור בתחלת חומש הפקודים, "באחד לחדש השני בשנה השנית"⁸¹, ונתנו כל אחד מחצית השקל, והן לקנות מהן קרבנות צבור של כל שנה ושנה, והשוו בהם עניים ועשירים, ועל אותה תרומה נאמר לכפר על נפשותיכם, שהקרבנות לכפרה הם באים ע"כ, יש להבין דלמה מנאם באייר ולקח מהן מחצית השקל בשביל הקרבנות והוא תנן⁸² באחד באדר משמיעין על השקלים ובחמשה עשר באדר ישבו השולחנות כדי לגבות מהן בשביל להביא בניסן מתרומה חדשה, וכמו שדרשו רבותינו ז"ל על פסוק⁸³ "זאת עולת חדש בחדשו" חדש והבא מתרומה חדשה בניסן כתיב הכא "זאת עולת חדש" וכתיב התם⁸⁴ "החדש הזה לכם ראש חדשים" מה להלן ניסן, אף עולת חדש בחדשו שדרשו חדש והבא מתרומה חדשה בניסן, אם כן היה צריך למנותן באדר כדי להקריב בניסן מתרומה חדשה, וכי תימא שלא הקריבו עולת תמיד עד אייר ולכך מנאם באייר והרי פירש רש"י ז"ל בסוף פרשה פקודי כשהקים המשכן על פסוק⁸⁵ "ויעל עליו את העולה" עולת תמיד, "זאת המנחה" מנחת נסכים של תמיד כמו שנאמר עשרון סולת בלול בשמן ע"כ :

אם כן מצינו משהוקם המשכן הקריבו עולת תמיד ואם כן מהיכן הובאו קרבנות צבור של חג הפסח ועולת תמיד של כל יום ויום מניסן עד אייר כיון שלא מנאם עד אייר ובאייר לקח מהם השקלים, ועוד דמקרא מלא כתיב שעשו הקרבנות תמיד כשהוקם המשכן הפרשת תצוה לאחר שכתב שבעת ימים תכפר על המזבח דהיינו שבעת ימי המלוואים כתיב "וזה אשר תעשה על המזבח כבשים בני שנה שנים ליום עולת תמיד את הכבש אחד תעשה בבקר ואת הכבש השני תעשה בן הערבים" וכו' "עולת תמיד" ואחר כך כתיב "וקדשת את אהל מועד" הרי בהדיא כתיב שהקריבו עולת תמיד משהוקם המשכן, ואם כן מהיכן הקריבו עולת תמיד כיון שלא מנאם עד אייר ובאייר לקח מהם השקלים ולא מניסן:

אמנם נוכל לומר בהקדים מה שאמרו בגמרא בחגיגה דף ו'⁸⁶ דאיכא פלוגת דתנאי דאיכא מאן דאמר שהקריבו עולת תמיד במדבר ואיכא מאן דאמר דלא הקריבו עולת תמיד במדבר,

⁷⁵ צ"ל תרכ"א בד"ה כתב המרדכי.

⁷⁶ משלי כא, כא.

⁷⁷ ב"ב ט ע"ב.

⁷⁸ לומר לך כל הרודף אחר צדקה הקדוש ברוך הוא ממציא לו מעות ועושה בהן צדקה רב נחמן בר יצחק אמר הקדוש ברוך הוא ממציא לו בני אדם המהוגנים לעשות להן צדקה כדי לקבל עליהם שכרו (גמרא).

⁷⁹ תהלים יז, ב.

⁸⁰ שמות ל, טו.

⁸¹ במדבר א, א.

⁸² שקלים פרק א' משנה א'.

⁸³ במדבר כח, יד.

⁸⁴ שמות יב, ב.

⁸⁵ שמות מ, כט.

⁸⁶ עמוד א'.

הפנים מתרומת הלשכה הוא בא, ולדברי רש"י תרומת הלשכה לא גבו אותה עד חדש השני וא"כ מהיכן בא לחם הפנים בימי המלוואים, בלא פירש"י היינו אומרים דלחם הפנים משל לויים בא, וכמו שאמרו בגמרא שהבאנו לעיל דעולת תמיד משל לויים, כן יכולים לומר גם כן דלחם הפנים משל לויים בא, אבל לדברי רש"י עדיין צריך לי עיון מהיכן בא בימי המלוואים:

(כה) ועוד יש לומר להבין במאי דפירש רש"י בפרשת תרומה וז"ל ואחת תרומת המזבח בקע לגולגולת לקופות לקנות מהם קרבנות צבור אליבא דמאן, והרי אפילו אליבא דתנאי דסברי שהקריבו עולת תמיד במדבר משל לויים הקריבו לא משל ישראל כמו שהעתקנו לעיל מן הגמרא ונס תנא דסברי לא הקריבו עולת תמיד למאי נפקא מינא שגבו בקע לגולגולת בשביל קרבנות צבור והרי סברי שלא הקריבו במדבר קרבנות צבור:

אמנם לזה יש לומר שמה שצוה תרומת בקע לגולגולת לקרבנות צבור לא בזמן שהיו במדבר אלא הציווי לאחר שיכנסו לארץ ישראל שיגבו בקע לגולגולת לקרבנות צבור אבל במדבר לא גבו בשביל קרבנות צבור דלמאן דאמר לא הקריבו במדבר קרבנות צבור לא הוצרכו לגבות בקע לגולגולת מישראל, ואף למאן דאמר שהקריבו עולת תמיד במדבר לא משל ישראל הקריבו אלא משל לויים כדאמרו בגמרא שבה בארוכה לעיל:

הערות/הארות למייל jacovhas@gmail.com יעקב חזן מהדיר של הספרים "רוב דגן", שו"ת "אות לטובה" ו"תנא ושייר פני המים" של הרב יצחק עטיה זצ"ל זיע"א

הרב מנחם מנדל יעקבסון שליט"א
ראש תחום חירום וקבורה ברבנות שירות בתי הסוהר

הכשרת משטחי שיש:

הקדמה:

במטבח מודרני מציבים בפני פוסקי ההלכה אתגרים חדשים, הדורשים בירור מעמיק על בסיס עקרונות ההלכה המסורה לנו מדור דור.

מאמר זה יבקש לגעת בנקודות מרכזיות בעניין זה, תוך ניתוח הלכתי יסודי ומקיף. בין דיני בשר וחלב ובין הלכות פסח, שכן לעיתים נראית הכשרת הכלים כהליך אחיד, ולעיתים ישנם הבדלים מהותיים בין דין לדין. דיני בשר וחלב, המתמקדים באיסור התערובת ואיסור הבישול, מטיילים על השיש דינים מסוימים הנוגעים לבליעה ופליטה. ובהלכות פסח, שבהן חומרת איסור "כל שהוא" ואיסור "חמץ במשהו" עומדים בראש, דורשות רמת הכשרה מחמירה יותר, והתייחסות שונה לגבי תערובות ובלעיות.

כמו כן, נרד לעומקם של אופני האיסור והיתר, תוך דגש על שאלת ה"נאסר" – (השיש) כיצד ובאיזה אופן נאסר השיש. נבחין בין איסור הנגרם על ידי עירוי, דהיינו שפיכת נוזל חם על השיש, לבין איסור הנגרם על ידי גוש – הנחת חתיכת בשר או מאכל אחר ישירות על המשטח. נבחן את השלכותיו ההלכתיות של כל

וקאמר רבי עקיבא אומר קרבה ושוב לא פסקה אלא מה אני מקיים "הזבחים ומנחה הגשתם לי במדבר ארבעים שנה בית ישראל"⁸⁷ בתמיהא שבטו של לוי שלא עבדו עבודה זרה הקריבו אותה ע"כ, ואם כן נוכל לומר דמשהוקם המשכן שבט לוי הם הקריבו עולת התמיד וקרבנות צבור כיון שלא עבדו עבודה זרה אבל ישראל לא הקריבו אלא עולת תמיד ולא קרבנות צבור כיון שעבדו ע"ז כדכתיב "הזבחים ומנחה הגשתם לי במדבר ארבעים שנה בית ישראל", עדין דברי רש"י ז"ל צרכין תלמוד שפירש דמנין של אייר הוא כדי ליקח מהם השקלים בשביל קרבנות צבור, נמצא דרש"י ז"ל אזיל אליבא דמאן דאמר בגמרא שהקריבו ישראל עולת תמיד במדבר, ואם כן הדרא קושיא למקומה ומניסן ועד אייר מהיכן הקריבו, ודוחק לומר שמניסן ועד אייר הקריבו הלויים ומאייר ואילך הקריבו ישראל ולכן מנאם באייר כדי ליקח מישראל השקלים בשביל קרבנות צבור וכעת צריך לי עיון בדברי רש"י ז"ל:

(כא) ועדין יש לשאול אליבא דתנאי דסברי שלא הקריבו עולת תמיד במדבר והרי מקרא מלא שצוה בפרשת תצוה בשבעת ימי המלוואים "את הכבש אחד תעשה בבקר ואת" וכו' שהבאנו לעיל דכתיב בהדיא שצוה על עולת תמיד משהוקם המשכן שיעשו עולת תמיד, ודוחק לומר שצוה אותם על עולת התמיד והם לא עשו וצריך לי עיון, ויש לומר הקריבו משל לויים:

(כב) ועוד יש להבין אליבא דתנאי דסברי שלא הקריבו במדבר עולת תמיד והרי מצינו שהקריבו עולת תמיד בשבעת ימי המלוואים וכמו שכתב בסוף פרשת פקודי "ויעל עליו את העולה ואת המנחה" ופירש רש"י ז"ל עולת תמיד, ויש לומר דרש"י ז"ל מה שפירש עולת תמיד אליבא דתנאי דסברי דהקריבו עולת תמיד במדבר, ותנאי דסברי שלא הקריבו עולת תמיד במדבר יפרשו משל לויים הייתה אי נמי יפרשו "ויעל עליו את העולה" עולת ראיה, וכי תימא דבימי המלוואים לא היה חג כדי שיקריבו עולת ראיה:

ויש לומר דלעולם תנאי דסברי שלא הקריבו עולת תמיד במדבר יפרשו "ויעל עליו את העולה" עולת ראיה וכמו שאמרו בגמרא אליבא דבית שמאי על פסוק "ויעל עולות" ובית שמאי סברי עולה שהקריבו ישראל במדבר עולת ראיה הואי ופירש רש"י ז"ל עולת ראיה הואי על שם "ויחזו את האלהים"⁸⁸ גם אנו נאמר כיון שהוקם המשכן ושרתה שכינה וכתב "וירא כבוד ה' אל כל העם" לכך העלו עולת ראיה כמו "ויחזו את האלהים" שהקריבו עולת ראיה כן במלוואים דכתיב "וירא כבוד ה' אל כל העם" הקריבו עולת ראיה:

(כג) אבל סוף סוף אליבא דמאן פירש רש"י ז"ל שמנין של חומש הפקודים בשביל קרבנות של צבור אי אליבא דתנאי דסברי שהקריבו עולת תמיד במדבר הרי אמרנו לעיל מן הגמרא הלויים הם הביאו משלהם ולא משל ישראל, ואי רש"י אליבא דתנאי דסברי שלא הקריבו עולת תמיד במדבר הרי לא הקריבו במדבר, ואם כן למאי אצטרך השקלים למנין חומש הפקודים:

(כד) ועוד יש להבין לרש"י שפירש שמנין של חומש הפקודים בשביל קרבנות צבור והא דכתיב בפרשת פקודי בימי המלוואים "ויערוך עליו ערך לחם" מהיכן הביאו לחם הפנים, והא לחם

⁸⁷ עמוס ה, כה.
⁸⁸ שמות כד, יא.

ויגלגל למקום אחר וישפוך עליו, כדי שילכו הרוותחין בכולו, עכ"ל
(הובאו דברי המהרי"ו גם בחק יעקב שם ס"ק נ"ה).

ולפי זה, הדין יהיה שבכל מקרה שנאסר השיש מדבר גוש, לדוגמא, אם מניחים בטעות חתיכת בשר חמה על השיש החלבי, צריך הגעלה חמורה בעירוי רותחין, עם אבן מלובנת שמועלת כמו הגעלה בכלי ראשון, כמו שנתבאר בדעת המהרי"ו, לגבי הכשר מחמץ לפסח, שלכאורה אם מוגדר השולחן ככלי ראשון אין הבדל בין הלכות פסח להלכות בשר וחלב. אומנם ישנם חבל פוסקים ראשונים ואחרונים שחלקו והקשו על מהרי"ו והוכיחו לדינא דלא כוותיה. לחלק מהפוסקים סגי בעירוי וחלקם ס"ל שעירוי זה רק ממנהג בלבד. שיטת הראשונים שחלקו על מהרי"ו וראיתם:

א. במגן האלף (למהרא"ל צונץ, בסי' תנ"א ס"ק ז' ולקמן נביא דבריו), כתב לגבי חידוש המהרש"ל בדבר גוש שאוסר בכולו (ונדון בדעת המהרש"ל באריכות בהמשך הדברים), להביא ראיה דלא כדברי המהרש"ל, מהראשונים שם, שהצריכו בקערות הגעלה בכ"ר, אך מהטעם שמא נשתמש בהם בכלי ראשון, ולא כתבו מצד שפעמים שמים עליהם דבר גוש, דמכאן מודעא רבא דליתא לסברת מהרש"ל אלא אף דבר גוש אינו אוסר כנגד כולו.

ולכאוף זהו גם ראיה דלא כדעת המהרי"ו, שהרי לדעתו אין סברא שקערה תהא גרועה משולחן, ואם בשולחנות מצריך המהרי"ו הגעלה מכ"ר שמא הניח עליהם פשטידא רותחת, ודאי שקערה מסתמא הניחו עליה פשטידא חמה במשך השנה, ויש להצריכה הגעלה מכ"ר, גם בלא הטעם שמא השתמש בהם בכלי ראשון. ומוכח גם מהראשונים האלו דלא כהמהרי"ו.

ב. מהרי"ל בהלכות הגעלה לגבי דין שולחנות, כתב כמה דינים ונביא אותם בלשונו:
"אכן דפין ושולחנות שהן פשוטין די להם בהגעלה ע"י עירוי דחיישין שמא בלעו ג"כ חמץ ע"י עירוי וכבולעו כך פולטו".
"והמגעיל דפין ושולחנות יהיו מקודם מנוקדן מן החמץ ומשופשפין יפה יפה בכל חריצין, ויהיו מנוגבים מן המים שלא יהא עליהן שום צוננים שמא יצטנן הרוותחין קודם אשר מגעילין החמץ או האיסור".
"מנהג העולם כשמגעילין דפין ושולחנות פשוטין, אז מניחין אודין או אבנים מלובנן על גבי עצים קטנים או ע"ג אסכלא ומעמידין על הדפין ושולחנות, כדי לערות עליהן הרוותחין שלא יצטנן מן העירוי ויגעילו יפה. ואז מקום הנחת האודין והאבנים חצצו ולא סליק שם דיקולא דמיא, לפיכך יזהר להסירן ולערוות רותחין שם. או חבירו יתפוס האוד בידו או האבן בצבת והוא יערה וישפוך הרוותחין על גביהן". עד כאן לשונו שם בנוגע לשולחנות.

אפשר להוכיח מדבריו שהמהרי"ל לא חשש לחומרת המהרי"ו (תלמידו), שהרי החשש שהוא מזכיר בשולחנות הוא שנאסרו ע"י עירוי, וע"כ הכשרם בעירוי, ולא כתב דיתכן שימוש ע"י פשטיד"א שאז נאסר כבכ"ר כמו שכתב המהרי"ו. (ואין לומר

אופן איסור, והאם יש הבדל בשיעור הבליעה ובדרך ההכשרה הנדרשת בכל מקרה ומקרה.
וכן נעמוד על דין כלי רותח המונח על גבי השיש. האם עצם חום הכלי, אף ללא מגע ישיר של מאכל אסור, יכול לאסור את השיש מחמת חום הכלי ותשמישו, ומהו דין השיש במקרה כזה? בירור זה יאיר את העיקרון ההלכתי של "כלי ראשון" בהכשרתו ביחס למשטחים קבועים, ויסייע בקביעת גדרי ההכשרה הראויים.
מטרת מאמר זה היא להציג תמונה הלכתית בהירה ומנומקת, שתשמש אבן יסוד לקביעת הלכה למעשה בוועדות הכשרות השונות (בכפוף להסכמות פוסקי הדור), ותסייע לציבור שומר המצוות לשמור על כשרות למהדרין בביתו.
סיכום הנדונים לדיון:

ישנו חילוק בצורה שבה נאסר השיש, שתתכן על ידי שלשה צורות של דרך איסור, ומכאן נדון לאופן הכשרתו.
א. כשהוערה על השיש נוזל חם, לדוגמא, מרק בשרי שנשפך על השיש החלבי.

ב. באם הונחה על השיש החלבי חתיכת בשר - ("גוש"), ולהפך.
ג. תתכן דרך איסור, כשהונח כלי רותח בשרי על השיש החלבי ולהפך.

כל אחד מהמקרים הללו דינם שונה, ויש לבדוק בכל מקרה לגופו מהו דינו של הנאסר
(- השיש), ומהו דינו של האוסר (- מה שהונח עליו), וההשלכות לשימוש בעתיד.

א. כשנשפך נוזל (- מרק וכדו') ישנם שני צורות של איסור, באם לא נפסק הקילוח הדין הוא שאוסר את השיש "כדי קליפה" מדינא, כדין עירוי מכלי ראשון ודוקא כשהיד סולדת בעירוי (הרמ"א ביו"ד סי' צ"ב סעיף ז', והש"ך שם ס"ק ל"ד, ובסי' ק"ה ס"ק ה'), אך על פי המציאות דרך ההשתמשות במשטחי שיש, גם אם הוערה עליהם דבר חם, זה קורה בצורה של עירוי שנפסק הקילוח, כגון שמתפסף מעט מהמצקת כשמעבירים מהסיר לצלחות וכדומה, וכמו שיפורט לקמן.

בנדון האם נאסר על "האוסר" כלומר: כשנשפך מרק או כל דבר עירוי אחר, לכאורה אין נידון כמה הוא עצמו (המרק) נאסר מהשיש, כי מבחינת המציאות אי אפשר לאוכלו שהרי נשפך ונפסד, ויתכן שמדינא באמת לא נאסר כמבואר להלן.

ב. בדבר גוש שהונח על השיש, לכאורה יד לדמות לנדון הפוסקים בדין שולחנות, בדין זה נחלקו הפוסקים ויובא בראשונה את דעת המחמירים, ואת שיטת רוב הפוסקים, ואח"כ יוצג הצעות לבידור שיטתם והלכה למעשה.

שולחן ערוך או"ח (סי' תנ"א סעיף כ') לגבי הכשרת שולחנות לפסח, וז"ל: "השולחנות והתיבות שמצניעים בהם אוכלין כל השנה, רגילים לערות עליהם רותחין לפי שלפעמים נשפך מרק מן הקדירה לתוכן".

במשנה ברורה (ס"ק ק"ד) וזה לשונו: "לערוות עליהם וכו' - מכלי ראשון, ומהרי"ו (סימן קצ"ג) פסק דלא מהני עירוי, מפני שלפעמים משים עליו פשטיד"א (- גוש) חם, והוא כאלו נשתמש בכלי ראשון, אלא יכשירם ע"י אבן מלובן, וישפוך עליו רותחין

דין זה מקורו בגמ' בפסחים ע"ו א', שאליבא דהלכתא שנפסק כדעת שמואל, במפגש בין עילאה חס לתתאה קר הדין דתתאה גבר ומקרה לעליון, ובכל זאת נאסר כדי קליפה מפני שעד שהתחתון מקרה לעליון אי אפשר דלא בלע פורתא, וכן הביאה שם הגמ' שני ברייתות הסוברות כשמואל שכתוב בהם הדין "חס לתוך צונן - קולף".

ולפיכך הקשה בספר יד יהודה (יו"ד סי' צ"ד בפירוש הארוך ס"ק כ"ז), כיצד סובר המהרי"ו והפוסקים שהביאוהו, שהשולחן נעשה כנאסר בכלי ראשון, ולא מהני לו עירוי להכשירו וצריך דוקא הכשר בעירוי עם אבן מלובנת, והרי לפי הדין נאסר רק כדי קליפה (כמו אם עירו עליו מכ"ד), והכשר דבר שנאסר כדי קליפה הוא ע"י עירוי מכ"ד בלבד.

הראשונים נחלקו בדין עירוי מכלי ראשון.

ראה תוספות שבת דף מ"ב, ב' ד"ה אבל. ותוספות בזבחים צ"ה, ב' ד"ה עירה. ובתוספות בע"ז ע"ד, ב' ד"ה דרש רבא. מרדכי בע"ז סי' תתנ"ח, ובר"ן בעבודה זרה דף ל"ח, ב' בדפי הרי"ף, ד"ה גרסין.

לדעת הראשונים הוא אוסר את כל מה שהוערה עליו, וראיתם מהגמ' בזבחים (צ"ה ב') שהדין שם ב"עירה לתוכו (-לכלי) רותח" דנחשב העירוי כמבשל, ועוד ראה מהגמ' בעבודה זרה (ע"ד ב') "דרש רבא: נעוה (-גת יין של גוי) ארתחו (-להכשירה)", והרי אי אפשר להכניס גת גדולה בכלי ראשון, אלא שמכשירים אותה על ידי עירוי, ושמוע מינה דעירוי נחשב ככלי ראשון לכל דיניו.

מאידך יש ראשונים הסוברים שעירוי דינו ככלי שני (ומשמע בדבריהם שאינו אוסר כלל, ויש פוסקים שסוברים כך למעשה), ועיקר ראייתם מסוגיין דפסחים כאן, שהרי הגמ' אומרת דלשמואל תתאה גבר, א"כ לא יתכן שעירוי מבשל את כל מה שהוערה עליו, שהרי התחתון מצננו. אך גם מבואר בסוגיא שמשהו כן נאסר, שהרי אוסר כדי קליפה.

וכתבו בראשונים שני דרכים עיקריות בבאור סתירת הסוגיות כדלקמן:

לדעת רבינו ברוך, דעירוי אינו לא ככלי ראשון לגמרי ולא ככלי שני אלא מבשל ומבליע רק כדי קליפה, כמו שמוכח בסוגיא בפסחים.

מאידך יש ראשונים הסוברים שבאמת יתכן שעירוי מכ"ד מבשל לגמרי את מה שהוערה עליו, ומה שכתוב כאן בפסחים שתתאה גבר על העליון, זהו רק בשני דברים יבשים ששוכבין זה ע"ג זה, או אפילו בלח כשנפסק הקילוח, שאינו קשור לרותחין שבכלי הראשון, לכך תתאה גבר על העליון שאינו רותח כל כך, מה שאין כן בעירוי שלא נפסק הקילוח אוסר לגמרי מה שהוערה עליו.

למדנו מדברי הראשונים שאף עירוי שלא נפסק הקילוח, אינו אוסר יותר מכדי קליפה (כדעת רבינו ברוך), ואף למחמירים

שבזמן המהרי"ו לא נהגו כלל לשים פשטיד"א על השולחנות, שהרי המהרי"ל והמהרי"ו תלמידו היו באותו דור, וקשה לומר שנשתנתה המציאות).

וכן מדבריו בהמשך, שמסביר את מנהג העולם להכשיר שולחנות ע"י אבן מלובן, כתב שזה רק כדי שלא יצטנן העירוי, ולהמהרי"ו הרי צריך מדינא להכשיר ע"י עירוי באבן מלובנת, ולא רק ממנהגא כדי שלא יצטננו מימי העירוי.

הרי לנו שדעת המהרי"ל שלא חשש לחששא דמהרי"ו, ולדבריו הכשר שולחנות הוא ע"י עירוי מכ"ד בלבד, אלא שנהגו לשים גם אבנים מלובנות כדי שלא יצטננו מימי העירוי, ולא מדינא.

ג. דעת המגן אברהם להכריע כמהרי"ל!

כתב המגן אברהם (סימן תנ"ב ס"ק ט'): "ואפילו שלחנות ישפשף יפה וישהה אחר השפשוף מע"ל שלא יהיו ב"י, ויהיו מנוגבין מן המים צונגין שמא יצטנו מהן הרותחין, ויזהר לשפוף עליהם בזריזות ולא ע"י זריקה באויר, דזה לא מיחשב עירוי (עבי"ד סי' צ"ב), ויזהר שישפוף מן הכלי שבישל בו המים, ולא ישאב עם כלי אחר מהקדיר' ולערות עליהן להגעיל, דזהו מקרי כ"ש (ועבט"ז ב"ד צ"ב שהאר"ך בזה), אכן אם שוה' את הכלי ששובאב עמו תוך הקדיר' שמעלין המי' רתיחתן מקרי שפיר כ"ר (כל זה במהרי"ל)", עד כאן לשונו בדין השולחנות.

משמע בדבריו שמביא מהמהרי"ל דכך סבירא ליה, ואף לא הביא את המנהג שהביא המהרי"ל להשתמש באבן מלובנת עם העירוי, לתועלת העירוי שלא יצטנן, הרי שודאי לא חשש לדעת מהרי"ו, לא מדינא ואף לא ממנהגא.

ד. ראית האחרונים והראשונים מהש"ס דלא כמהרי"ו:

דברי מהרי"ו טעונים בירור ביסודם, מדוע השתנה דין עירוי רגיל מהכשרת שולחנות בדבר גוש שדינו ככלי ראשון שהכשרתו באופן עירוי ע"י אבן מלובנת?

ע"כ יובא לשון המהרי"ו בסי' קצ"ג: "השולחנות צריכים הגעלה יניח אבן חס עליו או לפיד בוער וישפוף עליו. ואם האבן או הפיד מספיק יניחו במקום אחר וישפוף עליו באותו מקום כדי שילכו הרותחין בכולו. וכן יעשה לכל הכלים שאינו יכול להכניסם תוך היורה בפעם אחת. ורותחין ע"י עירוי לבד אינם מועילים לשולחנות משום דלפעמים משימים עליו פשטיד"א חס והוי השלחן כלי ראשון. ואין מועיל גרידה לשולחנות דלא הוי אלא כמו קליפה. ואיתא במרדכי בפ"ב דע"ז דעירוי לא הוי ככלי ראשון לגמרי אלא מפליט ומבליע כדי קליפה אלמ' דקליפה לא מהני במקום דצריך הגעלה בכלי ראשון", עכ"ל.

ונראה מדבריו שהחמיר בגוש (=פשטיד"א) מפני שהגוש נותן לשולחן דין כלי ראשון, וקשה להבין דבריו שהרי השולחן נאסר מהדבר גוש ששמו עליו ואיך יקבל דין כאילו נאסר בתוך כלי ראשון, והרי קי"ל דהדין במפגש של עילאה (הדבר גוש) חס, לבין תתאה (ובנודן דידן: השולחן=השיש) צונן, ששניהם נאסרים אחד מהשני רק כדי קליפה, דהתחתון הצונן מקרה לעליון שלא יבליע בו לגמרי וכן פסק שולחן ערוך יו"ד סי' צ"א סעיף ד', ובסי' ק"ה סעיף ג', אף בכלים נאמר דין זה, ושיש הרי הוא ככלי

והראשונים הגדירו בסוגית תתאה גבר ועפ"י דברים יבואר נידונינו.

שעירוי ככלי ראשון לגמרי, זהו דוקא כשלא נפסק הקילוח, אך עירוי שנפסק הקילוח גם הם מודים שאוסר רק כדי קליפה.

ה. בשו"ת פני יהושע (יו"ד חלק ב' תשובה כ"ה), כדברינו. הפני יהושע דן בשאלה, שהניחו צלי איסור בקערת היתר, והכריע שם שבמציאות כזו לא יאסור יותר מכדי קליפה עפ"י הסוגיא הזו, והטעם שכיון שלקח את הצלי בידו מהאש והניחו בקערה נחשב כעירוי שנפסק הקילוח, דמה לי אם לקח בידו, או שלקח מקדירה ע"י כף והניח בכלי. וממשיך הפני להוכיח מדעות הראשונים בפסחים, שלכו"ע עירוי שנפסק הקילוח דינו שצריך קליפה.

וכתב שם עוד הפני יהושע שכדבריו כתב באיסור והיתר הארוך, שהדין בכהאי גוונא כחם לצונן שאוסר כדי קליפה, (עיי"ש עוד בדבריו בדעת האו"ה).

מדברי הראשונים והפני האלו מתחזקת הקושיא על דעת המהרי"ו, שהרי כשהוא מדבר על פשטיד"א, ודאי שמדובר כשהניחו שם לאחר שנלקחה מהתנור, ובצורה כזו זה ממש שווה לעירוי שנפסק הקילוח, ודינו לכו"ע שאינו אוסר יותר מקליפה וכיצד נחשב לדעתו שבכה"ג עוד נחשב כדבר שנאסר בכ"ר.

ו. בשו"ת תשואת חן בסימנים י"א האריך בדינים אלו, על פי סוגית הגמ' הנ"ל בפסחים והראשונים שם, ודבריו חשובים להבנת מסקנת ההלכה בהמשך הדברים בדעת השו"ע והרמ"א, והזכירו תמצית דבריו, ביד אפרים על גליון השו"ע, ביו"ד סי' צ"ב סעיף ז' בד"ה ואם, ובפתחי תשובה שם, בסי' צ"א ס"ק ה'. נביא כאן עיקר דבריו.

התשואת חן מבאר שם בארוכה את דעת הרמ"א בשני דינים ידועים.

הדין הראשון שכתב הרמ"א (שם בסי' צ"ב סעיף ז', ובסי' צ"ג בסופו), בעירוי שנפסק הקילוח שדינו ככלי שני שאינו אוסר אפי' כדי קליפה, ומקור דבריו האו"ה.

וקשה על הרמ"א, שהרי הוכחנו מדברי הראשונים שאפילו בעירוי שנפסק הקילוח צריך קליפה.

ועוד קשה על הרמ"א, מדוע כתב בכה"ג בנפסק הקילוח שצריך קליפה אם אפשר (בסי' צ"ג בסופו), וזה סותר עם דבריו שעירוי כזה אינו אוסר כלל.

הדין השני שכתב הרמ"א (שם בסי' צ"א סעיף ד') להכריע כדעת רבינו תם בבשר חם שנפל לחלב, שבדיעבד אם בישלוהו בלא קליפה אינו נאסר וא"צ ס' נגד הקליפה, וכן הסכים עם השו"ע שם להתיר החלב לכתכילה.

הט"ז והש"ך שם, אינם מקבלים את הכרעותיו של הרמ"א, לענין עירוי שנפסק הקילוח מוכיח הש"ך (בסי' צ"ג ס"ק ו'), שגם כן אוסר כדי קליפה, ובדין בשר שנפל לחלב הט"ז (בסי' צ"א ס"ק ז'), והש"ך (שם ס"ק ח'), סוברים שהבשר צריך שיהא בו ס' נגד הקליפה להתירו באכילה, ולענין החלב עצמו, הט"ז (שם) סובר כדעת הריב"א שצריך שיהא ס' בחלב כנגד הקליפה שנאסרה.

הט"ז שם מקשה עוד גם בדעת האו"ה, שבדין הבשר שנפל לחלב, כותב כמו שהרמ"א מביאו, שאם נתבשל בלא קליפה "אפי' אין ס' כנגד הקליפה, מותר אפילו לכתכילה, דלא הצריכו חכמים קליפה אלא מצד חומרא לכתכילה" עכ"ל האו"ה בכלל נ"ט.

ואילו בכלל ל"ו כתב האו"ה להפך, דקערה הנאסרת ע"י קליפה אוסרת עד ס' נגד קליפת הכלי.

התשואת חן מחדש, שהסוגיא בפסחים יכולה להתבאר כדעת הרמ"א, לגבי מה שפסק שעירוי שנפסק הקילוח אינו אוסר אפי' כ"ק, ואעפ"י שהראשונים שהזכרנו מפרשים דסוגיא דידן מדברת בעירוי שנפסק הקילוח ובכל זאת משמע שצריך קליפה, אך לכאורה משמע בגמ' שדין זה הוא מחומרא בלבד.

והראיה לכך שהרי כתוב בברייתא בגמ' שהחלב שרי לגמרי כשנפל עליו בשר, וא"צ אפי' קליפה, וכמו שמוכיח דין זה בתוספות בפסחים שם (ד"ה תניא אידך) רבינו תם.

ובאמת הש"ך מקשה על דין זה, מירך שנתבשל בה גיד הנשה שצריך ס' נגד הקליפה שנאסרה במליחה, ומדוע כאן אין צורך בשישים.

וההסבר נראה כדעת המגן אברהם (או"ח סי' תס"ז ס"ק ל"ג, וראה להלן שהרבה אחרונים מקבלים את דברי המג"א האלו), שחייב הקליפה שיש כאן בסוגיא במפגש של עילאה ותתאה אינו מדינא אלא חומרא מדרבנן, שחששו שמא בולע משהו עד שמתקרב, ולכן בדיעבד אם נתבשל לא נאסר.

וכן כתוב מפורש באו"ה (שהביאו הט"ז הנ"ל) כדעת המגן אברהם, וז"ל בכלל כ"ט: והא דקיי"ל אפשר לסוחטו אסור היינו בחתיכה שנאסרה מחמת נותן טעם אבל קליפה שאינו אלא חומרא בעלמא לכתכילה אם אפשר עכ"ל. ומפרש התשואת חן שדברי האו"ה האלו הם במקום של עירוי שנפסק הקילוח, אך בעירוי שלא נפסק הקילוח כתב האו"ה בכלל ל"ו, בקערה שנאסרה ע"י עירוי שלא נפסק הקילוח דצריך ס' נגד קליפת הקערה, אף דעירוי כזה גם כן אינו מבליע יותר מכדי קליפה, בכל זאת אוסר קליפה מדין איסורא ולא מחומרא, ובוה מיושב קושיית הט"ז על האו"ה.

ומוסיף התשואת חן הסבר בדעת האו"ה והמג"א, שבמפגש של עילאה ותתאה, לא נגרם בליעה בכל הקליפה, אלא שחששו חכמים שנבלע משהו בלבד, רק הצריכו חכמים לקלוף הכל, דכל הקליפה היא בספק בליעה, לכן כתבו המג"א והאו"ה שזהו מחומרא שאין בליעתו כמו כל קליפה ולכן יש להקל בדיעבד.

ולפי זה הכל אתי בפשיטות, שאה"נ בעירוי שנפסק הקילוח במקום שאפשר לקלף צריך לקלף, אך במקום שא"א לקלף כגון בחלב, או בדיעבד כשנתבשל הבשר בלא קליפה, אין לאסור כלל, דכל האיסור כאן הוא מחומרא בעלמא לכתכילה.

ולכן הרמ"א פסק להקל בסי' צ"ב סעיף ז' ובסי' צ"ג בסופו, בקדירה שהיא כלי חרס שא"צ קליפה מעירוי שנפסק הקילוח, דהוי כדיעבד דאל"כ אתה מצריכו שבירה.

פתרון הילכתי אף לחומרת הש"ך:

ומוסיף התשואת חן שיש טעם גדול להקל כדעת הרמ"א בקדירה בבשר בחלב, וכן לגבי מה שפסק שכשנפל בשר חם

וזה לשון המהרש"ל (בים של שלמה חולין פרק ז' סימן מ"ד):
"דלא שייך כלי שני אלא במים ורוטב, וכל דבר הצלול, שמתערב
מיד באחת, ונתקרב במהרה, אבל לא בחתיכת בשר או דג, וכל
דבר שהוא גוש, דכל זמן שהיד סולדת בו עומד בחמימותו,
מפליט ומבליע שפיר" עכ"ל לעניינו.

למדנו מדברי המהרש"ל, שדבר גוש אף על פי שיצא מכלי ראשון
עדיין עומד בחומו "ומבליע שפיר" כלשונו, וא"כ אם מניחים
פשטיד"א (- שהיא דבר גוש) על השיש, דינה שמבליעה כמו כלי
ראשון ואז נאסר כל מה שמתחתיה, ויתכן שזו דעת המהרי"ו
ולכך החמיר להצריך הגעלה לשלחנות בכלי ראשון דווקא.
וכן כתב בפשיטות בשו"ת אור לציון (להגר"צ אבא שאול זצ"ל,
חלק ג' פרק י' שאלה י"א), שזהו טעם המחמירים שחששו לדינא
דהמהרש"ל בדבר גוש.

וכיון שלהצעה זו בהבנת מהרי"ו כשיטת הרש"ל יש לדעת אם
נפסקה הלכה למעשה כדעת הרש"ל בדבר גוש.

בעצם חידושו של המהרש"ל לגבי דבר גוש, כתב בשו"ת פני
יהושע שהבאנו את דבריו לעיל, שחידוש זה נסתר ממסקנת
הסוגיא בפסחים שהזכרנו, וזה לשון הפני יהושע אחר שמביא
דברי המהרש"ל: "אבל מה שאסר אחר שעירו לקערה הוא לענ"ד
דבר תמוה וזר, ולא ראיתי לאחד מהמחברים שכתב כן, ומעשים
שבכל יום יוכיחו הפך זה, והאו"ה הארוך עצמו שהבאתי דבריו
לעיל, כתב שהוא כמו חם לתוך צונן, ובחם לתוך צונן קיימא לן
דתתאה גבר ומיקר ליה לעילאי ואיך אפשר שעילאי ישאר כ"ר,
ולפ"ז אם חתיכה חמה איסור נפלה על חתיכה צוננת היתר
יאסר" עכ"ל.

את דברי האו"ה מביא הפני יהושע שם, בנדון השאלה שדן לגבי
אם הניחו צלי איסור חם בקערת היתר שהבאנו לעיל, ומוכיח
הפני"ו מדברי האו"ה שאוסר רק כ"ק, וזה לשון הפני"ו שמצטט
מהאו"ה: "וכן מצאתי באו"ה הארוך סי' ל"ו ס"ה, שכתב בשר צלי
או מבושל יבש רותח, שהוא רותח שהיד סולדת בו, שניתן
בקערה של חרס נקיה צריך קליפה במקום שנגע בו כדן חם
לתוך צונן, עכ"ל".

לכא' כוונת הפני יהושע להקשות על המהרש"ל, דלהמהרש"ל
אף יאסור במה שתחתיו, יוצא שאם חתיכה חמה של איסור
תפול על חתיכה קרה תאסר התחתונה כולה, ומדברי האו"ה
משמע שבדבר גוש שהונח על צונן, הדין הוא כמבואר בסוגית
הגמ' לגבי חם לתוך צונן, שהצונן מקרר לעילאה, ואם העילאה
נתקרה איך ישאר ככלי ראשון, לאסור התחתון
והרי התתאה הגובר חתיכה צוננת היא, ולא תאסר מהעליונה
יותר מכ"ק.

(דברי האו"ה האלו הובאו במהרש"ל עצמו שם בסימן מ"ה, לגבי
נדון עילאה ותתאה בכלים ונביאם במלואם לקמן).
לפי זה מוכיח הפני יהושע מדברי האו"ה ומהסוגיא, שאף דבר
גוש נאמרו בו דיני עילאה ותתאה, דלא כהמהרש"ל.

ולכא' גם מהוכחת היד יהודה שהבאנו, דמוכיח מההג"מ דלא
כהמהרי"ו, מוכח גם דלא ס"ל כהמהרש"ל.

לחלב צונן החלב שרי כדעת רבינו תם, שהרי כשאנו בדרך בישול
אינו אסור מה"ת, ואם כן כאן באיסור הבלעה של קליפה זהו רק
איסור דרבנן, שאינו מבשל כ"ק אלא מבליע (וכלשון הגמ' לגבי
הבשר "בלע פורתא"), א"כ באיסור דרבנן שפיר אפשר לסמוך
על דעת ר"ת האו"ה והרמ"א והמג"א, שבדיעבד אין צריך קליפה,
בעירוי שנפסק הקילוח, שהרי כל חיוב הקליפה הוא מחומרא
כמבואר לעיל.

אך מכיון שיש עדיין לחשוש לדעת הש"ך שגם הקליפה של
עילאה ותתאה, דינה נחשב כהבלעה לגמרי ומדינא צריך קליפה
ולא רק מחומרא, או בשאר איסורים שאסורים אף בלא דרך
בישול מה"ת, וא"כ יש יותר לחשוש לדעת הש"ך שהעירוי מבליע
מדינא, מחדש שם התשואות חן רעיון חדש, שישנה הקדירה
שנאסרה על ידי קילוח שנפסק מעת לעת שאז יהיה נטל"פ, ואז
יש להקל שכבר נעשתה הבליעה פגומה, והנראה שטעמו של
התשואות חן, שבעיקר קיבל לדינא את דעת הפוסקים כהרמ"א
שקליפה זו דינה מחומרא ובדיעבד יש להקל, ולכך התיר לפגום
את הבלוע בכלי חרס ודי בכך, ומותר מעתה להשתמש בכלי
אפילו לכתכילה, לאחר מעת לעת שהאיסור כבר פגום, ויתכן גם
לדעת הש"ך שמוותרת הקדירה לאחר מעל"ע, דעתה אין מה
שיאסור.

למסקנת סוגיא זו:

לאור הדברים שהבאנו משו"ת תשואות חן נתבאר לנו שיש עוד
סיעת ראשונים ואחרונים שסוברים בביאור הסוגיא שמפגש של
עילאה ותתאה הוא נאסר רק מחומרא, וא"כ לדעתם ודאי גם אין
מקום לדעת המהרי"ו.

ועוד יותר נלמד מדעתם קולא גדולה, שבמקום שאי אפשר לא
צריך להחמיר, ונ"מ בנידון דידן בשיש, שיתכן שדינו ככלי חרס
שאין לו תקנה בהגעלה, א"כ לדעתם אין לאוסרו כלל מעירוי
שנפסק הקילוח שהוערה על השיש.

וכמו כן אפשר לקבל את חידושו של התשואות חן, להשהות את
השיש בלא שימוש מעת לעת, ואז לכו"ע לאחר שנפגם האיסור,
יש להתיר את השימוש בשיש בלא שום הגעלה.
וראה לקמן מה שנכתוב, במסקנת הדינים במשטחי שיש.

הבנת דעת המהרי"ו:

לאחר שהוכחנו מדעת הראשונים, בביאור דין עילאה ותתאה,
ובין מדברי הראשונים שדנים ממש בהלכה זו לגבי הכשר לפסח,
שכולם למדו שלא כדעת המהרי"ו.

ולאחר משמעות הראשונים. והאחרונים שפסקו והוכיחו דלא
כהמהרי"ו, ננסה להציע כמה ביאורים בשיטתו.

הצעה א-דעת המהרי"ו כדעת המהרש"ל, בדבר גוש שדינו ככ"ר.
ובירור דעות הפוסקים בדבר גוש.

ואפשר ליישב שדעת המהרי"ו היא כדעת המהרש"ל שהוזכר
בפוסקים (הובא בט"ז ביו"ד סי' צ"ד ס"ק י"ד, ובש"ך שם ס"ק
ל'), שדבר גוש נחשב ככלי ראשון אע"פ שיצא מהכלי, מכיון
שאין לו דפנות המקררות נשמר חומו.

דברי המנחת שלמה למעשה בנדון המהרש"ל.

בשו"ת מנחת שלמה (להגרש"ז אורבך זצ"ל תנינא ב - ג סימן נ') כתב לגבי הגעלת שיניים תותבות, וזה לשונו שם: "וגם נ"ל שנכון מאד לשתות מעט מים חמים קודם הפסח שחומם הוא כמו שהוא רגיל לשתות תמיד ולהגעיל בכך את השיניים על סמך זה שהכשרן הוא כדרך תשמישן, ואף אם נאמר דחמץ חם שהוא דבר גוש שנבלע בו הרי הוא ככלי ראשון ממש גם בשעה שהוא בתוך הפה, משא"כ ההגעלה הלא גם אם יגעיל את פיו ממים של כלי ראשון מ"מ מיד עם הכנסת המים לתוך הפה הו"ל כלי שני, מ"מ נראה כיון שכל גדולי הפוסקים חולקים בזה על הרש"ל וסוברים דחילוק זה שבין כלי ראשון לשני הוא גם בדבר גוש ועב, לכן יש לסמוך בזה על דעת המחבר בסימן תנ"א ס"ו שהוא סובר לענין הגעלה שהולכין רק אחר רוב תשמישו של הכלי ואין חוששין כלל למיעוט תשמישו, ומה גם שבלאו הכי הוה ליה נותן טעם לפגם, וצ"ע".

רואים בדבריו שמצדד לסמוך על דעת גדולי הפוסקים החולקים על המהרש"ל בדיון זה, וכתב דלכך יש להקל גם בדיון ההגעלה, שלא נתחשב בדבר גוש להחשיבו כמבליע ככ"ר ממש, וא"כ הכא בדבר גוש שהונח על השולחן או השיש, ג"כ לא נקבל את חומרת המהרש"ל, כדעת גדולי הפוסקים שהזכרנו.

מכל הני טעמי, נמצאנו למדים דאי אפשר לתלות דעת המהרי"ו בדעת המהרש"ל בדבר גוש, דבנידון דידן לא יאסור דבר גוש יותר מכ"ק, וכמו שהוכחנו בארוכה.
הצעה ב בדעת מהרי"ו:

דרך אחרת בהבנת דברי המהרי"ו, כדעת המהרש"ל בדיון עילאה ותתאה בכלים.

ואפשר לומר שהמהרי"ו סובר להחמיר כהמהרש"ל בדיון אחר, שאין דין עילאה ותתאה בכלים, שכתב המהרש"ל (בים) של שלמה חולין פרק ז סימן מ"ה) וזה לשונו: "ובאו"ה (כלל ל"ו) כתב וז"ל, אם הניח איסור חם לתוך קערה, דינו כשאר חמין לתוך צונן, וכן אם הניח בשר רותח תוך קערה חולבת, סגי לבשר בקליפה, וכן הקערה צריך קליפה ... נראה בעיני דליתא להאי סברא כלל, מאחר שהוכחתי מכל הני גדולים, דס"ל דבקערה היכי שהיא בן יומו אוסרת דבר חם בלא רוטב, מאחר שאין בה פליטה מגופה, ממילא דלא שייך נמי למימר גבי קערה או כף עילאה גבר או תתאה גבר, כי אם בב' מיני אוכלין, שטבען להיות חם וקר, משא"כ בכלי שאינו טבע בכך, א"כ חם שאצלו מפליט ובולע, וא"כ כל זמן שהוא חם שהיד סולדת בו אוסרת, וגם נאסרה מגוף האיסור בכלי, היכא דליכא ס', לפי מה דקיימא לן דחום הצלי וחום הבישול הכל בס', עכ"ל שם.

וכן כתב שם (בפרק ח סימן ס): "וכבר אני כתבתי סברתי בפג"ה מ"ה, דלא אמרינן בקערה ובשום כלי תתאה גבר, אלא לעולם הוא בולעת ע"י חם ונאסרת, וכן אוסרת בשר חם, אם הוא בלוע איסור בר יומא", עכ"ל. דעת המהרש"ל הובאה בש"ך (ביו"ד בסי' ק"ה ס"ק י').

שהרי כתבו ההג"מ: "שולחנות ותיבות נהגו לשפוך עליהם מים רותחים כי פעמים נופל עליהם ובהם חמץ רותח כגון פשטידא ומרק עכ"ל. הנה אע"פ שהביאו חששא זו שיתכן שנשתמש בשולחן ע"י דבר גוש (- פשטידא), בכל זאת לא אמרו שאוסר בכולו וצריך הגעלה מכלי ראשון, או בעירוי ע"י אבן מלובנת, אלא סגי בעירוי בלבד, א"כ סברו דגם בדבר גוש, כשיש מפגש עילאה ותתאה, נאסר רק כדי קליפה, ודי להכשירו בעירוי רותחין.

וכן מוכח במגן האלף (למהרא"ל צונץ, בסי' תנ"א ס"ק ז'), ג"כ לא ס"ל כהמהרש"ל, ומביא ראיה לדבריו מהראשונים שם, שהצריכו בקערות הגעלה בכ"ר, אך מהטעם שמא נשתמש בהם בכלי ראשון, ולא כתבו מצד שפעמים שמים עליהם דבר גוש, דמכאן מודעא רבא דליתא לסברת מהרש"ל אלא אף דבר גוש אינו אוסר כנגד כולו.

כמו כן בספר יד יהודה (יו"ד סי' ק"ה בפירוש הארוך ס"ק י"ד), מוכיח מהר"ן דלא כהמהרש"ל עיי"ש.

וכן דעת הרבה פוסקים דלא כהמהרש"ל בדיון גוש, ובראשם הרמ"א ביו"ד בסימן צ"ד סעיף ז' ראה בש"ך ס"ק ל' שם. ובט"ז שם ס"ק י"ד ג"כ מסכים עם הרמ"א, מלבד בנושא של סכין מצד דוחקא עיי"ש, וכן דעת הגאון בביאורו לסי' ק"ה ס"ק י"ז, (וראה אג"מ או"ח ח"ד סי' ע"ד אות ה', ובמה שנביא לקמן מהמנחת שלמה).

ואם כן מוכח מהראשונים הנ"ל, שאין להחמיר אף בדבר גוש שאוסר יותר מכדי קליפה, ודלא כהמהרש"ל, ולא יועיל לנו אם נעמיד שייסבור המהרי"ו כהמהרש"ל בדבר גוש, שהרי הוכחנו דאותם ראשונים דלא ס"ל כהמהרי"ו (והם: האו"ה שהביאו הפני יהושע, וההג"מ שהביא היד יהודה, והראשונים שמביא המגן האלף), הם הראשונים הסוברים דלא כהמהרש"ל וכדהוכחנו בדבריהם.

חידושו של החוות דעת בדעת המהרש"ל, שאף לדעתו תתאה לא נאסר יותר מכ"ק.

בשו"ת עין יצחק כתב על פי החוות דעת, דאף לדעת מהרש"ל, בדבר גוש חם שהונח על תתאה קר אינו אוסר את התתאה יותר מכדי קליפה, ונביא כאן את לשון שו"ת עין יצחק שמביא את דברי החו"ד (בנידון שנביא לקמן מדבריו), וזה לשונו לענינינו: "הא העלה החוות דעת בסי' צ"א ס"ק ה' דאף להסוברים דדבר גוש דינו ככ"ר, עכ"ז אין זה רק לענין שמבליע ומפליט למה שלמעלה ממנו אבל מתחתון ודאי דאינו בולע דאף כ"ר ממש אינו בולע מתתאה כו'.

ואף דהטאץ נאסר ע"י הנחת דבר גוש איסור רותחת עליו. עכ"ז אינו נאסר רק כדי קליפה משום דהא קיי"ל תתאה גבר ואדמיקר בלע כדי קליפה ומבואר במג"א סי' תס"ז בס"ק ל"ג דהא דאמרו אדמיקר ל' בלע אין זה רק חומרא בעלמא מדרבנן ע"ש. עכ"ל בענין זה.

לפי דבריו של העין יצחק על פי החוות דעת, אין לנו את האפשרות לתלות את דברי המהרי"ו בדעת המהרש"ל, שהרי אף לדעתו אין נאסר התתאה יותר מכ"ק, וכנתבאר.

לתוך צונן קולף, ש"מ דשאני רותח מחם דרותח לתוך צונן לא סגי בקליפה משום דמבשל ומבליע.

שיטה זו היא שיטה מחודשת בביאור הסוגיא, וכמו שראינו לעיל רוב הראשונים לא מחלקים חילוק זה, אלא מבארים בסוגיא הסברים אחרים שהבאנו לעיל, וכן בפוסקים לא הוזכר סברא זו של הראב"ן, וזהו גם דבר שקשה מבחינת המציאות לדעת מתי הוא רותח ומתי הוא חם.

אך יתכן שהמהרי"ו סבר כדבריו, וסבר דפשטידא שהיא גוש חם, מוגדרת כרותחת, ואוסרת כל המקום שהונחה עליו כחידוש הראב"ן.

ולדברינו לפי רוב גמור של הראשונים שביארו את סוגית הגמרא בפסחים בדרכים אחרות מהראב"ן, אין לחלק בהכי. אלא אפילו עירוי רותח אינו אוסר יותר מכדי קליפה וכמו שביארנו לעיל בארוכה.

ופשטות לשון השולחן ערוך (ביו"ד סי' צ"א סעיף ד') מסייענו, שכשמביא את דין דעילאה ותתאה, כותב: "אבל חלב רותח שנפל על בשר צונן, או בשר רותח שנפל לתוך חלב צונן, קולף הבשר, ושאר הבשר מותר".

הרי כדברינו שאף ברותח הדין שתתאה גבר ומקרר לעליון, דלא כדעת הראב"ן

ביאור שיטת הב"י ובשו"ע והרמ"א לדינא:

למסקנת הדברים מוכח מהראשונים והפוסקים דלא כדעת המהרי"ו, (בכל דעה שניסינו להעמיד שיטתו).

אם כן יהיה הדין בנידוננו בשיש שנאסר מדבר גוש, שדי לו בהכשר ע"י עירוי מכלי ראשון בלבד. ונוכיח שכך הדין כהפוסקים המקילים.

ומקודם נבאר את דעת הבית יוסף בשלושה דינים, שמביא את דבריהם.

כתב בטור אורח חיים בהלכות פסח בסימן תנ"א: "הדף (-שולחן או מדף) שעורכין עליו כל השנה, אין נותנין עליו מצה ולא עיסה, דדמי לבית שאור וצריך הגעלה, והעריבה שלשין בה כל השנה צריכה הגעלה".

ועוד דין כותב הטור: "השלחנות והתיבות שמצניעין בהן אוכלין כל השנה, רגילין לערות עליהן רותחין לפי שלפעמים נשפך המרק מן הקדרה לתוכן".

וכתב הבית יוסף בדין הראשון וזה לשונו: "הדף שעורכין עליו כל השנה אין נותנין עליו מצה וכו'. המרדכי כתב בפרק כל שעה (סי' תקס"ד) דכלים פשוטים כגון דפין ושולחנות וכיוצא בהם סגי בשיערה רותחין עליהם, וההגהות (מיימוני, בהלכות הגעלה) כתבו דפים שרגילים לשאת עליהם העיסה צריכין הגעלה, דחמוצן קשה, ואם גדולים הם שאי אפשר להכניסן בכלי אחד, כתב ריב"א שילבן אבנים וישימם על הדף וישפוך עליהם מים רותחים".

ובדין השני כתב הבית יוסף: "השולחנות והתיבות שמצניעין בהם אוכלים כל השנה וכו'. זה לשון הגהות מיימון בפרק ה' (דפו' קושטא שם, הל' הגעלה) שולחנות ותיבות נהגו לשפוך עליהם מים רותחים כי פעמים נופל עליהם ובהם חמץ רותח כגון פשטידא ומרק עכ"ל.

ולפי"ז השיש (שהוא הכלי כאן) אין לו דין של צונן שמקרר את העילאה שהושם עליו, והגוש נחשב ככלי ראשון, ומבליע בשיש ואוסרו אף יותר מכדי קליפה, ונחשב השיש כדבר שנאסר בכלי ראשון, ולכך צריך לדעת המהרי"ו שולחן (-שיש) הגעלה ע"י אבן מלוונת שאז נחשב כהגעלה בכלי ראשון.

ואף אם נסבור כן שזו דעת המהרי"ו, הרי מכל הראשונים לעיל מוכח, לדעתם אף בכלי כגון שולחן שהוזכר בהג"מ, או הקערה שהוזכרה באו"ה (את דעת האו"ה הזו מזכיר כאן המהרש"ל וחולק עליה), בכל זאת אינו נאסר כנגד כולו, שהרי מועיל להכשירו בעירוי לדעתם, ושמע מינה מהראשונים, שגם בכלים ישנו דין דעילאה ותתאה דלא כהמהרש"ל, ואף דעת הרמ"א (יו"ד סי' ק"ה סעיף ג'), והפוסקים (הובאו בש"ך שם ס"ק י') דלא כהמהרש"ל בדין זה.

הצעה ג בדעת מהרי"ו:

לכאוף יש עוד דרך להבין דברי המהרי"ו, הנה בספר איסור והיתר הארוך (כלל נ"ח בדין ס"ט-ע'), מביא דין דומה למהרי"ו, דכתב שם, דדבר שנאסר ע"י עירוי אין לו תקנה בעירוי אלא בהגעלה, ולכך הבא להגעיל דף גדול או שולחן לפי שלפעמים שופכים עליהם רוטב רותח ואין יכול להכניסם ליורה אין לו לשפוך עליו רותחין לבד דלא נגעל בהכי אלא צריך ללבן אבנים ומניחם עליהם ושופך עליהם הרותחין מן היורה, עכ"ל. (וראה עוד בדבריו שם בדין מ"ה ובדין מ"א).

רואים כאן באו"ה דרך חדשה, שלא הוזכרה בפוסקים, שאף דבר שנאסר רק בעירוי א"א להכשירו בעירוי, אלא בהגעלה בדבר שהוא ככ"ר, ואולי כך סבר המהרי"ו ולכך מצריך הגעלה חמורה כמו כ"ר.

אך מלשון המהרי"ו משמע שטעמו אחר, שכתב: "ורותחין ע"י עירוי לבד אינם מועילים לשולחנות, משום דלפעמים משימים עליו פשטיד"א חם והוי השלחן כלי ראשון", רואים שהנושא בדבריו הוא מפני כח האיסור שישנו בפשטיד"א (-גוש) שהופך את השולחן להיות ככלי ראשון, דלפי טעם האו"ה, היה צריך המהרי"ו לומר בפשיטות, שהסיבה היא מפני שכל דבר הנאסר ע"י עירוי, צריך להכשירו בהגעלה מכ"ר, ומדתלה הטעם בענין הגוש והשולחן שהוא ככ"ר, ש"מ דלא סבר כהאו"ה בזה.

הצעה ד בדעת מהרי"ו:

ישנה את דעת הראב"ן (בשו"ת בתחילת הספר סימן כ"א, ומובא ביד אברהם על גליון שו"ע יו"ד בסוף סי' צ"ב), המבאר בדרך חדשה את הסוגיא בפסחים, שיש הבדל בין עירוי חם לצונן, לעירוי רותח לצונן.

וזו לשונו שם, (לאחר שמעמיד את דעתו דעירוי ככלי ראשון הוא, ומבשל לגמרי מה שנפול עליו): "ואי קשיא הא דאמרין בפסחים (ע"ו א') חם לתוך צונן ואמר שמואל תתאה גבר ומצנן לחם, והכא חם לתוך צונן הוא ... תריץ, כי קאמר שמואל בחם לתוך צונן, אבל ברותחין עלי צונן לא אמר דתתאי גבר.

וראייה מברייטא דתניא כוותיה דשמואל, בשר חם שנפל לתוך חלב חם, או רותח לתוך רותח, וכן צונן לתוך חם אסור, חם לתוך צונן קולף, צונן לתוך צונן מדיח, ולא קתני חם לתוך צונן ורותח

להכשירו בעירוי מדינא או ממנהגא, או שצריך הגעלה בכ"ר מדינא, כאיזה מהדעות נכריע.

(זאת מלבד מה שיש כאן סתירה בדעת המרדכי עצמו, האם כשיש בליעת רותחין צריך הגעלה בכ"ר או דסגי בעירוי וכקושיית החידושי אנשי שם).

ולכן נראה שהבית יוסף לומד בדעת המרדכי, שיש חילוק באיזה שימוש משתמשים בשולחן, או בדף הפשוט.

הנה מזה שמביא הבית יוסף בדין הראשון, את דעת המרדכי שכלים פשוטים סגי להם בעירוי, על דברי הטור שכתב: "הדף שעורכין עליו כל השנה, אין נותנין עליו מצה ולא עיסה, דדמי לבית שאור וצריך הגעלה". ואח"כ הוא מביא את דעת ההגהות מיימוני באותו דין, שדפים שרגילים לשאת עליהם העיסה צריכין הגעלה, דחימוצן קשה.

הרי שלמד הב"י שדברי המרדכי כאן, הם לגבי דברים ששימושם בחמץ רב אך בצונן, ודמי לבית שאור כלשון הטור, וזה בעקבות הדין שנתחדש בגמ' בפסחים (ל' ב') "כל הכלים שנשתמשו בהן חמץ בצונן - משתמש בהן מצה, חוץ מן בית שאור, הואיל שחימוצו קשה", ולהמרדכי בדפים כאלו כגון של עריכת הבצק, אפילו שזה בליעה בצונן בכל זאת צריכים הגעלה, אך סגי על ידי עירוי בלבד. ולדעת ההג"מ בדין זה צריך הגעלה בכלי ראשון, או אם א"א כגון בכלי גדול, צריך להכשירו ע"י עירוי עם אבן מלובנת.

מה שאין כן בדין השני שמביא הבית יוסף מדובר על שולחן שהשימוש בו הוא כמו בשיש שלנו, שרוב השימוש בו לא נעשה בדרך הדומה לכל לבית שאור, שלא לשים עליו בקביעות, וגם לא מניחים עליו בקביעות מולייתות וכדומה, אלא שיתכן לפעמים שנעשה בו שימוש בחמץ חם, כגון שהניחו עליו פשטידא, בזה כתבו ההג"מ שנהגו לערות רותחין עליהם ולא מדינא, כי המקרה הזה קל מאוד בצורת בליעתו.

ואע"פ שבדפים שנושאים עליהם עיסה הצריכו ההג"מ הגעלה בכ"ר דחימוצן קשה (וכמו שהביא הב"י דבריהם בדין הראשון), כאן שאין חימוץ קבוע רק חשש שאירע שנשפך חמץ חם, גם לדעת ההג"מ צריך להגעיל ממנהגא בלבד, ולא מדינא וסגי בעירוי רותחין לבד, וכמו שביארנו.

ובדין השלישי שכתב הבית יוסף מהמרדכי, מדובר על דף שיש רגילות להשתמש בו חמץ הרבה, (-כי נושאין עליו בדרך קבע מולייתות), וגם יש בו שימוש על ידי חמץ ברותחין (-שלפעמים נשפך מן המולייתא עליהם ברותחין), בזה גם המרדכי סבירא ליה שצריך הגעלה בעירוי על ידי אבן מלובנת, ולא סגי בעירוי בלבד, דכאן נוסף שימוש בחמץ חם.

ובזה מיושב גם מה שהקשה החידושי אנשי שם בסתירת דברי המרדכי, שבאמת הבית יוסף לומד שהמרדכי (בס' תקס"ד) שמתיר את השולחנות ע"י עירוי בלבד מדובר בנשתמש בהם צונן שימוש רב, הדומה לבית שאור.

אך בס' תקפ"א מדובר במרדכי כשהשתמש בו בחמץ הרבה בצונן בצורה דדמי לבית שאור, וגם ברותחין, אז צריך הגעלה

ובסימון תנ"ב כתב הבית יוסף דין שלישי בשם המרדכי: "כתב עוד המרדכי (שם, ס' תקפ"א) קערות גדולות או לוח שנושאין עליו מולייתות של בשר או של גבינה, צריך ללכך אבנים באש ויניח על הדף ויערה עליהן, או בקערה גדולה שאין יכול להכניסה בכלי יעשה להם כן, כי לפעמים נשפך מן המולייתא רותחת על הדף על כן צריך כלי ראשון עכ"ל".

ולכאורה דברי הבית יוסף והמרדכי, סותרים זה את זה, שהרי בדין הראשון כתב בשם המרדכי, שלדפין ושלחנות סגי בעירוי רותחים עליהם, ואילו בדין השלישי מביא מהמרדכי, שלוח שנושאין עליו מולייתות צריך הגעלה בכלי ראשון, ולכא' ללוח היה צריך שיספיק הגעלה על ידי עירוי.

את קושיא זו שואל בחידושי אנשי שם בשם המהר"ם על המרדכי עצמו בס' תקפ"א (ס"ק א'), וזה לשונו: "וצ"ע דהא לעיל (בס' תקס"ד) משמע דכלים פשוטים כגון דפין אף שקבלו טעם רותח אין צריך כלי ראשון".

והנה היה אפשר לתרץ בפשיטות את קושיית החידושי אנשי שם, שבדין הראשון של המרדכי מדובר כשאין בליעה בחם, רק מדובר על בליעה בצונן של עריכת בצק וכדומה, ולכך סגי בעירוי, משא"כ אם ישנה גם בליעה בחם כבר צריך הגעלה בכלי ראשון. אך החידושי אנשי שם הבין בדעת המרדכי, שבשני הדינים מדובר כשקבלו טעם רותח, ולכך לא סבירא ליה חילוק זה.

אבל נראה לי, שלדעת הבית יוסף חילוק זה בדעת המרדכי הוא מוכרח.

מפני שקשה עוד קושיא בדברי הבית יוסף, שהרי בדין השני הביא את דעת ההגהות מיימוני, שהשולחנות והתיבות "נהגו לערות עליהם כי פעמים נופל עליהם חמץ רותח", זאת אומרת שאין זה חיוב מדינא אלא ממנהגא, אע"פ שיתכן ויש בהם בליעת חמץ חם.

(ראה בהמשך הדברים, שם נוכיח באריכות דבר זה מלשון ההג"מ והשו"ע, שזה חיוב ממנהגא, ונדון מדוע באמת אין חיוב מדינא לדעתם, ובביאור המנהג).

ואילו בדין השלישי מביא דעת המרדכי שמכיון שיתכן שישנה בליעת חמץ רותח כי לפעמים נשפך מן המולייתא רותחת על הדף, על כן צריך כלי ראשון, ואם כן מחשש בליעת חמץ על דף צריך הגעלה בכלי ראשון ומדינא, ונמצא שהדינים סותרים, והבית יוסף מביא שני דעות שונות וסותרות לכא' באותו דין, האם כשחוששים לבליעת חמץ חם על דף פשוט, צריך הגעלה מדינא (-לדעת המרדכי), או רק לחומרא וממנהגא (-לדעת ההגהות מיימוני).

וכן בדין הראשון כתב בשם המרדכי דכלים פשוטים כגון דפין ושולחנות וכיוצא בהם סגי בשיערה רותחין עליהם. שמשמע מדבריו שצריך מדינא הגעלה לשולחנות הפשוטים אלא שסגי בעירוי אע"פ שיתכן בהם בליעת חמץ, (וכהבנת החידושי אנשי שם בדברי המרדכי שהזכרנו לעיל), ולא רק ממנהגא כדמשמע בדברי ההגהות מיימוני.

ואם כן צריך לברר מה דעת הבית יוסף למעשה בדין זה כשיש חשש של בליעת חמץ על שולחן או דף פשוט, האם צריך

שיחייב בהגעלה בכלי ראשון **כהמהרי"ו**, וכדביארנו לעיל שבדין זה יתכן והמרדכי מודה להג"מ, ודלא כהמהרי"ו.

וראיתי שבספר **יד יהודה** הנזכר לעיל, אחר שמקשה על דעת המהרי"ו מסוגית הגמ', מוסיף להקשות בדומה לדברינו כאן מההגות מיימוני, שהנה הם כתבו מפורש: **"שולחנות ותיבות נהגו לשפוך עליהם מים רותחים, כי פעמים נופל עליהם ובהם חמץ רותח כגון פשטידא ומרק"** עכ"ל.

הרי מפורש בדבריהם שאף על פי שהזכירו חשש שנופל על השולחן פשטיד"א, שזהו החשש שכתב המהרי"ו אין צורך בהגעלה בכ"ר כדבריו, אלא די בעירוי רותחין.

ואפשר להוסיף נופך לקושיא זו, מהדברים שהוכחנו בדעת ההג"מ והבית יוסף. שבשולחנות שבהם מדבר המהרי"ו, שהשימוש בחמץ מועט, אף שמצריכים הגעלה זהו בעירוי בלבד, וגם זה אינו מדינא, אלא ממנהגא, וכך מוכח בלשונם, שהרי ההג"מ כתבו **"נהגו לערות"** וכו', והשו"ע כתב **"רגילין לערות"**. ולשון זו משמע שאינו אלא מנהג. ומצאתי שכך הוכיח מלשונם בשו"ת פעולת צדיק (להמהרי"ץ, חלק א' סי' קע"ג).

ואילו לדעת המהרי"ו צריך הגעלה מדינא, ובכלי ראשון, ודבריהם ההיפך לדבריו בשני הדינים, כמבואר.

דעת השולחן ערוך והרמ"א:

ענה נבאר את דעת השולחן ערוך והרמ"א. הבאנו לעיל את דברי השולחן ערוך (או"ח סי' תנ"א סעיף כ'), שמביא את דעת ההגהות מיימוני בהלכה זו, וזה לשונו: **"השלחנות והתיבות שמצניעים בהם אוכלין כל השנה, רגילים לערות עליהם רותחין לפי שלפעמים נשפך מרק מן הקדירה לתוכן"**.

הרמ"א לא מגיה על השו"ע, ונבאר בהמשך שמדינא סובר כהשו"ע.

וכשהביא השו"ע את דברי ההג"מ בבית יוסף, כתב בלשונם וכן הלשון בהג"מ (בהלכות הגעלה בסוף הלכות חו"מ הוצ' רש"פ): **"שולחנות ותיבות נהגו לשפוך עליהם מים רותחים כי פעמים נופל עליהם ובהם חמץ רותח כגון פשטידא ומרק"**.

לעיל הוכחנו מלשון זו, שיתכן דאין כאן חיוב מדינא להגעילו על ידי עירוי, אף כשהיה עירוי מרק או שהניחו דבר גוש על השולחן, וזה תמוה, מאחר שמוסכם על כל הפוסקים שהבאנו, דבכהאי גוונא של עירוי רותח נאסר השולחן לכל הפחות כדי קליפה, ומה הטעם דאין לחייב מכח זה, להגעילו בעירוי מדינא, כדין כל דבר הנאסר בעירוי.

ביאור האור לציון בדעת השו"ע והרמ"א, שהולכים לשיטתם בהגעלת כלים, האם לפי רוב או מיעוט תשמישם.

בשו"ת אור לציון (שהבאנו לעיל), תולה דין זה עם הדין, שנחלקו בו השו"ע והרמ"א, בדין ידוע בהלכות הגעלת כלים האם הולכים אחר רוב תשמיש הכלי להכשירו או חיישינן גם למיעוט

בכ"ר ממש, או אם א"א מפאת גודלו, צריך עירוי עם אבן מלובנת, מפני שנצטרף כאן גם השימוש ברותחין, מלבד השימוש הרב בו בצונן.

מסקנת הבית יוסף בראשונים.

נמצאנו למדים מדברי הב"י והראשונים שישנם כמה דרגות. הראשונה, שכתבו ההג"מ, בשימוש בדף או שולחן שימוש שאינו קבוע בחמץ, אף אם יש לחשוש לשימוש מעט בחמץ חם, אין צריך הכשר מדינא אלא ממנהגא ועל ידי עירוי. (ולקמן נבאר דבריהם מדוע אם באמת היה כאן עירוי של דבר חם, לא הצריכו מדינא קליפה או עירוי מכ"ר, כדין כל עילאה חם ותתאה צונן).

ובדין זה לא מצאנו שנחלקו על ההג"מ, והביאו הטור והב"י את דעתו כדעה מוסכמת.

וישנה דרגה נוספת, שכתבו ההג"מ באם יש שימוש קבוע בדף או השולחן, לנשיאת עיסת חמץ או לעריכת הבצק, גם בלא שימוש בחם, חימוצן קשה בבית שאור, וצריכין הגעלה בכלי ראשון, ובדין זה נחלק המרדכי וסבר דסגי בהגעלה על ידי עירוי בלבד.

וישנה דרגה נוספת, שאף המרדכי מודה בה, בדפין שיש בהם שימוש קבוע בחמץ בצונן, וגם שימוש בחמץ חם, שצריכים הגעלה בכלי ראשון ממש, או בעירוי עם אבן מלובנת, וכדביארנו שכאן יש צירוף של שני בליעות, מצונן הרבה, ומרותחין.

ממסקנת הראשונים והבית יוסף מוכח דלא כהמהרי"ו, וכן מוכיח מהם בספר יד יהודה.

ומהמבואר לעיל בדברי ההגהות מיימוני, הטור והבית יוסף, מוכח שלא סבירא להו דינא דהמהרי"ו, מפני שבשולחן פשוט שהשימוש בו אינו קבוע בחמץ, אף אם יש לחשוש לשימוש מעט בחמץ חם, הצריכוהו הגעלה בעירוי רותחין בלבד, ולא מדינא אלא ממנהגא, כמו שהוכחנו (ונוכח עוד לקמן) מדבריהם, ולא הביא הבית יוסף דעות שנחלקו על זה.

ואילו לדעת המהרי"ו מספיק לחייב הכשר בהגעלה בכ"ר, באם השתמש לפעמים בדבר גוש רותח, שהנה כתב המהרי"ו: **"השולחנות צריכים הגעלה יניח אבן חם עליו או לפיד בוער וישפוך עליו... ורותחין ע"י עירוי לבד אינם מועילים לשולחנות, משום דלפעמים משימים עליו פשטיד"א חם והוי השלחן כלי ראשון"**.

הרי מפורש בדבריו שמצד שלפעמים מניח עליו חמץ חם כבר חייב הגעלה בכלי ראשון, ומדינא.

וזה סותר למה שנתבאר מההגהות מיימוני וקבלו הטור והבית יוסף את דבריו, שבמקרה כזה סגי בעירוי, וממנהגא.

וכן לביאור שהבאנו בדעת הבית יוסף בדעת המרדכי, רואים מהמרדכי דלא כהמהרי"ו, שהרי מה שכתב המרדכי בסי' תקפ"א, שצריך הגעלה בכ"ר לדפין, זהו רק בצירוף של שימוש הרבה בחמץ צונן הדומה לשימוש בית שאור, עם מה שיש שימוש מעט בחמץ חם, אז צריך הגעלה בכלי ראשון.

אך בשימוש לא קבוע בחמץ בצונן, כבשולחן שבו מדבר המהרי"ו, אף אם נשתמש לעיתים בחם, לא משמע במרדכי

שם הש"ך (ס"ק י"ד), שחייב ההגעה הוא כמו כאן בשו"ע או"ח לענין פסח, דנתבאר דנוהגין להכשיר השולחנות ע"י עירוי. א"כ סבר הרמ"א להחמיר בעירוי אף בשאר ימות השנה, ולא הולך אחר רוב תשמישם בצונן, לפטור מהגעה.

דרך חדשה בדעת השו"ע והרמ"א, דבשולחנות לכו"ע אזלינן בתר רוב תשמישו.

אפשר לומר שדעת השו"ע והרמ"א כאן, אינה לפי דעתם לגבי כיצד מכשירים כלי לפי רוב או מיעוט תשמישו אלא דכאן כו"ע מודים.

הצורה שבה יתכן שנאסרו השולחנות, לכאן בדרך כלל תיתכן בעירוי שנפסק הקילוח, לפי דרך השתמשות המצוי שנשפך מעט מצלחות וכדו' או שנופל דבר גוש, ובעירוי שנפסק הקילוח כשהעילאה חם על תתאה צונן, ביארנו לעיל בשם התשואות חן דבדינא דעילאה חם לתתאה צונן שאוסר כדי קליפה, מחדשים האו"ה והמגן אברהם, שחייב הקליפה הוא רק מחומרא, ובוה מיישב דעת הרמ"א ביו"ד שבעילאה ותתאה אם נתבשלה הקליפה אין לאסור בדיעבד, (ראה לעיל את דבריו בארוכה).

והאמת שהרבה אחרונים והם: הפמ"ג (יו"ד במשב"ז סו"ס ס"ח, בדיני עירוי דין ג' ד"ה הרביעי), הגרעק"א והבית מאיר (שם סי' צ"א על דברי הש"ך ס"ק ח', בד"ה נראה). באים ליישב דברי הרמ"א הוה ביו"ד, על פי חידושו של המגן אברהם, דכל חיוב הקליפה בעילאה חם ותתאה צונן, הוא דין לחומרא ולא מדינא, ויש להקל בדיעבד.

לפי זה יש ליישב, מה שהקשינו לעיל מדוע אין כאן חיוב עירוי מדינא, כי הרי כל יסוד החיוב של ההגעה שיכול להיות בשולחנות, הוא לחשוש לאיסור הקליפה של עילאה חם ותתאה (-שולחן) צונן, ואיסור זה עצמו הוא חומרא, וכדביארו הפוסקים שהזכרנו, ולא מדינא.

מענה יש להוסיף, דהרמ"א נאמן לשיטתו ביו"ד שם, על פי ביאור האחרונים, ואף לגבי פסח יסבור, שבשולחנות הולכים אחר רוב תשמישו שהוא בצונן, ואין צריכים כלל הגעה מדינא אף לא בעירוי, ואין לחוש למיעוט תשמישו שנעשה בעירוי חם, אף שנטל"פ בפסח אסור, כיון שעיקר השימוש המועט בעירוי חם בשולחן, אוסר רק מחומרא ולא מדינא כמבואר, לא נחשוש לאיסור הזה שאינו אלא חומרא, שיגרום לנו לא להחזיק ללכת אחר רוב תשמישו.

משא"כ בכלים, שאם נאסרו בדרך מיעוט, וכמו הקערות שנאסרו בכלי ראשון, שבהם חולק הרמ"א על השו"ע, האיסור המועט שבלוע בהם הוא איסור גמור מדינא, ולכך חוששים לו דאף אם יהיה נטל"פ עדיין אסור מדינא.

לפי זה הרמ"א מודה לשו"ע לגבי דין שולחנות גם לגבי פסח, שצריך ללכת בהם בתר רוב תשמישם.

ביאורו של רבי יצחק אלחנן בשו"ת עין יצחק בדעת הרמ"א כדברינו.

וזכיתי למצוא חידוש זה שכתבנו בדעת הרמ"א, הסובר בכל הכלים להחמיר להגעיל לפי מיעוט תשמיש הכלי, ובכל זאת

תשמישו. וזה לשון השו"ע (שם סעיף ו'): "כל כלי הולכין בו אחר רוב תשמישו, הלכך קערות אע"פ שלפעמים משתמשין בהם בכלי ראשון על האש, כיון שרוב תשמישן הוא בעירוי שמערה עליהן מכלי ראשון, כך הוא הכשרן. וכתב הרמ"א: "הגה, ויש מחמירין להגעיל הקערות בכלי ראשון, וכן הוא המנהג.

וקשה בדעת השו"ע, הרי יש כאן בליעה אסורה ומה טעם לא נחוש לה, וכתוב בשו"ת הרשב"א (חלק א סימן שע"ב) שהטעם דמכיון שכל שאינו בן יומו מותר, לפיכך לא הלכו בהן חכמים אלא אחר עיקר תשמיש, ועדיין לא מובן בסברא, הרי תמיד צריך להגעיל כלים אף שהאיסור יפגם, דזהו איסור חכמים שגזרו אב"י אטו ב"י, ואיסור המועט שיש כאן להיכן אזל.

וביאר שם באור לציון שהסברא היא, שאנו תולים דגם בפסח ישתמש לפי רוב שימוש, ואף אם יארע שישתמש לפי מיעוט תשמישו, יהיה רק שאלה של נטל"פ שאינו אוסר (בדיעבד), ולכן לא חששו חכמים למיעוט.

אך כל זה לדעת השו"ע בסי' תמ"ז סעיף י' שאף בפסח שרי נטל"פ, אבל לרמ"א שחולק שם וסובר דנטל"פ אסור בפסח, לכן החמיר לחשוש למיעוט תשמישו כי אם יארע שישתמש בצורת המיעוט הרי יאסר מאיסור חמץ.

ולפי זה, גם בדין השו"ע כאן לגבי הכשרת שולחנות לפסח, אין צורך מדינא להגעילם, שהרי רוב תשמישם בצונן, ואנו תולים שכן ישתמש בהם בפסח, ואף אם יארע שישתמש בצורה של דבר חם יהיה רק נטל"פ דשרי. ולכן לא מחייב השו"ע הגעה מדינא אף שנאסר על ידי עירוי חם.

משא"כ הרמ"א לשיטתו דנטל"פ בפסח אסור, א"כ יש באמת לחשוש לשימוש המועט ויש להגעיל ע"י עירוי.

ומוסיף שם באור לציון שיתכן שבכל ימות השנה דלכו"ע נטל"פ שרי, גם הרמ"א לא יחמיר ללכת אחר מיעוט תשמישו, ולדוגמא, ולא חוששים למיעוט תשמישו, עפ"י מה שנתבאר, דבשאר ימות השנה לכו"ע אזלינן בתר רוב תשמישו.

הערות בדברי האור לציון, מדוע צריך להשו"ע עירוי, וקושיא על מסקנתו בדעת הרמ"א מדברי הרמ"א ביו"ד.

יש קצת קושי להבין דעת האור לציון שם, בהסבר דברי השו"ע כאן לגבי שולחנות, שהשו"ע לגבי כלים סומך על רוב התשמיש, ואינו מצריך הגעה מחשש המיעוט, אם יש לילך אחר רוב תשמישו, לפי מה שנתבאר, והכא מצריך ממנהגא לערות עליהם. (עיי"ש שהגר"צ דן בנושא זה בדבריו בשאלה י' שם).

וכן צריך להבין מנין נוצר לדעת השו"ע באמת חיוב הגעה ממנהגא בשולחנות.

עיקר דינו גם כן תמוה, שמבאר אף בדעת הרמ"א, שבשאר ימות השנה אזלינן בתר רוב תשמישו, ולכך מי שקנה דירה מאדם שאינו שומר תו"מ, ויש חשש שנשתמשו בשיש בדרך איסור, אינו צריך להגעילו דאזלינן בתר רוב תשמישו והוא בצונן, הרי הרמ"א עצמו ביורה דעה (סי' קכ"א סעיף ג') כתב לענין הכשר שולחנות: "ואפילו תיבות ושולחנות הנקחים מן העובדי כוכבים נוהגין להגעיל שמא נשפכו עליהם חמץ", דברים אלו הם ממש כדברי השו"ע כאן לענין פסח שיש חיוב בהגעלה ממנהגא, וביאר

ואף הסוברין להחמיר דלא אזלינן בתר רוב תשמישו, היינו היכא דיש חשש דאורייתא בעת שנבלע בהכלי. אבל בנ"ד דלא הוי רק חומרא בעלמא מדרבנן עיקר החשש בזה אין לנו להרבות במחלוקת ביניהם. ע"כ לשונו לענינו.

(העין יצחק בנידונו שם מצריך אעפ"כ הגעלה, וצ"ב דהא הוכיח דלכו"ע אזלינן בתר רוב תשמישו, וכן ראייתו משו"ע יו"ד קי"ג שמגעילים ג"פ, הרי שם איירי בשימוש חם ע"י בישול, ואולי שם בא להתיר להשתמש בו בעתיד ע"י חם אפי' בכ"ש, חמיר יותר עפ"י מה שהביא שם בדעת הפר"ח, וצ"ב).

וכן הבאנו לעיל את דברי הגרשז"א בשו"ת מנחת שלמה, שכתב דבדינא דמהרש"ל בדבר גוש שחלקו עליו גדולי הפוסקים, ג"כ יש להקל לילך בתר רוב תשמיש הכלי, רואים מדבריו כדברינו, שכשהשימוש המועט אינו אסור מעיקר הדין אין חוששים לו, ואזלינן בתר רוב תשמישו לכו"ע.

מדבריהם נלמד שבמקום שהשימוש המועט איסורו מחומרא, גם להרמ"א אזלינן בתר רוב תשמישו.

דעת המשנה ברורה.

לעיל הבאנו את דברי המשנ"ב אשר מביא את דעת המהרי"ו, וזה לשונו (בסי' תנ"א ס"ק קי"ד): "ומהרי"ו סימן קצ"ג, פסק דלא מהני עירוי מפני שלפעמים משים עליו פשטיד"א חם והוי כאלו נשתמש בכלי ראשון אלא יכשירם ע"י אבן מלובן וישפוך עליו רותחין ויגלגל למקום אחר וישפוך עליו כדי שילכו הרוותחין בכולו... ואז מותר להניח עליהם אפילו מצה חמה, ובדיעבד מותר ע"י עירוי לבד ועיין לעיל בס"ו בהג"ה ובמ"ב שם".

משמע שמעיקר הדין חושש לדעת המהרי"ו, להצריך הגעלה בעירוי עם אבן מלובנת מדינא.

ושם בס"ק נ', לגבי הדין של קערות גדולות שאי אפשר להכניסם ליורה, שהדין ליתן עליהם אבן מלובן עם עירוי רותחין, כתב בשם החק יעקב: "וכן נוהגין לענין הכשר השלחנות והספסלין, וינגב השלחן תחלה כדי שלא יצטנן המים הרוותחין ששופך".

לכאן כן משמע בדבריו שהדין לערות רותחין עם אבן מלובנת בשולחנות, הוא מנהגא ולא מדינא.

ובסי' תנ"ב הביא את דעת המגן אברהם, וזה לשון המשנ"ב (ס"ק כ'): "ואפילו שלחנות ישפשף יפה, וישהה אחר השפשוף מעל"ע שלא יהיו בני יומן, ויהיו מנוגבין יפה מן המים הצוננים שמא יצטננו מהן הרוותחין, ויזהר לשפוך עליהם בזריזות ולא ע"י זריקה באויר דזה לא חשיב עירוי, ויזהר שישפוך עליהם מן הכלי שבישל בו המים אבל לא ישאוב עם כלי אחר מהקדרה ולערות עליהן להגעיל, דזה מקרי כלי שני אם מגעיל בלא אבן מלובן, אם לא ששוהה הכלי ששואב עמו תוך הקדירה עד שהמים מעלין רתיחה בקדרה קטנה, אז מקרי שפיר כלי ראשון [מ"א בשם מהרי"ל], ועיין מה שכתבנו לעיל בסימן תנ"א במ"ב ס"ק קי"ד בשם מהרי"ו. עכ"ל שם.

בנדון של שימוש מועט ע"י עירוי לא חוששים למיעוט ואזלינן בתר רוב תשמישו, בדברי רבי יצחק אלחנן בשו"ת עין יצחק (חלק א יורה דעה סימן י"ג).

באות א' שם, מביא את חידושו הנזכר של המגן אברהם לענין קליפת עילאה ותתאה, שהיא חומרא. ובאות ב' שם, מחדש מה שכתבנו, דבנאסר על ידי עילאה ותתאה לכו"ע הולכים בתר רוב תשמישו.

וזה לשונו שם: "ונשאלתי באחד שקנה טאצין (-מגשים) מצוירין בצויר יפה מן אדון א' אם מותרין ע"י הגעלה, דהא מבואר באו"ח סי' תנ"א סעי' כ"ד, כלי עץ המצופים דינם ככ"ח, ויש הפסד בזה והעלה כת"ר דמותרין בהגעלה, וביקש ממני לחוות דעתי בזה.

א. תשובה בקצרה והוא, דהא עיקר תשמיש הטאצין הוא להעמיד עליהם כוסות וכיוצא בו מן כלי שני, ואף אם נשפך על הטאצין מן כ"ש אין לחוש, וכמש"כ המג"א (בסי' תמ"ז סעי' ג' ס"ק ט'), דאם נשפך מן כ"ש על צונן אין להחמיר כלל, וכש"כ דאין להחמיר בטעליר (-צלחות), אך כשהניחו עליו חתיכת בשר רותח בקערה יש להחמיר דדבר גוש דינו ככ"ר כו' עכ"ל המג"א. ואף דהפר"ח (ביו"ד סי' ס"ח ס"ק י"ח) לא כתב כן, מ"מ לדברי המג"א אנו שומעין, דהא דעת הרבה פוסקים דכ"ש אינו אוסר, וע"כ בכה"ג העיקר כהמג"א.

ואי דניחוש שמא הניחו איזה דבר גוש על הטאץ הא העלה החוות דעת בסי' צ"א ס"ק ה' דאף להסוברים דדבר גוש דינו ככ"ר, עכ"ז אין זה רק לענין שמבליע ומפליט למה שלמעלה ממנו אבל מתחתון ודאי דאינו בולע דאף כ"ר ממש אינו בולע מתתאה כו'. ואף דהטאץ נאסר ע"י הנחת דבר גוש איסור רותחת עליו. עכ"ז אינו נאסר רק כדי קליפה משום דהא קי"ל תתאה גבר ואדמיקר בלע כדי קליפה ומבואר במג"א סי' תס"ז בס"ק ל"ג דהא דאמרו אדמיקר לי' בלע אין זה רק חומרא בעלמא מדרבנן ע"ש. והובא בפרי מגדים (ליו"ד במשבצות זהב סי' צ"א ס"ק ה'), והביא כן בשם האו"ה (כלל כ"ט דין ב'), דקליפה בזה לא הוי אלא חומרא בעלמא מדרבנן. (ועיין בפרמ"ג שם בס"ק ז' ובשפתי דעת שם ס"ק ח' ואכמ"ל).

ב. והנה לפי הסוברים דאזלינן בתר רוב תשמישו וכמבואר באו"ח (סי' תנ"א סעי' ו' וסעי' כ"ה), ודאי דאין לחוש בנ"ד דהא בנ"ד הרוב תשמישן הוא ע"י כוסות וכיוצא בו. דהבאתי בשם המג"א דכתב דאף אם נשפך מן כ"ש עליהם אין בזה חשש איסור.

ואף להסוברים דלא אזלינן בתר רוב תשמישן כמבואר שם, עכ"ז בנדון דידן גם אינהו יודו להיתירא דהא עיקר מה דיש להחמיר, הוא מצד דשמא הניחו איזה דבר גוש רותחת או אפשר איזה כלי ראשון ונשפך עליו, הנה זולת דזה אינו שכיחא, הא האיסור בזה הוא רק מצד חומרא בעלמא מדרבנן וכמש"כ המג"א והאו"ה.

ע"כ אין לחוש לזה כיון דאין זה רוב תשמישן, וכ"ע מודו בזה דאזלינן בתר רוב תשמישן. וגם הא לא נולד הספק עד אחר דהוי אינו בני יומן דלא הוי רק גזירה מדרבנן מעיקרו וע"כ הדין נותן למיזל בכה"ג בתר רוב תשמישן וספק דרבנן לקולא. ועיין במקור חיים להגאון מליסא זצ"ל בסי' תנ"א ס"ק ה' מש"כ בשם תשובת מ"ע בטעם הסוברין דאזלינן בתר רוב תשמישו דזהו משום דאינו בני יומן הוי מדרבנן ע"ש.

לכאוף כאן המשנ"ב מעורר את הקושיא שיש בדבריו, שמצד אחד פסק כהמהרי"ו, וכאן מדברי המג"א על פי המהרי"ל, שמביאם המ"ב, מוכח דלא חשו למהרי"ו, ולא מצריכים מדינא הגעלה בשולחנות בעירוי ע"י אבן מלובנת, וכמו שהוכחנו בדעתם לעיל.

וכן קשה עוד ממה שהבאנו שכתב המ"ב בסי' תנ"א ס"ק נ', שדין ההגעלה בעירוי ע"י אבן הוא ממנהג.

ויש לעיין בדעתו כמאן סבר. אך יתכן שסמך על כך שבזמנו גם כן היה ממילא המנהג שהזכיר, להכשיר שולחנות בעירוי ע"י אבן מלובנת, ולכך לא נכנס לנקוט במפורש כמאן סבירא ליה בדין זה.

הלכה למעשה בהכשרת משטחי שיש:

א. לדעת האור לציון הכשרת שיש בימינו יהיה תלוי במחלוקת השו"ע והרמ"א.

לשו"ע צריך עירוי רק ממנהגא ולפי הרמ"א צריך עירוי מדינא. בדעת המשנה ברורה לא מוכרעים אם פסק כדעת מהרי"ו שצריך גם עירוי באבן מלובנת כדין כלי ראשון (לכאורה עקב סתירת דבריו).

ג. לפי עניו דעתו גם הרמ"א יודה לשו"ע שהכשרת שיש בזמנינו רק ממנהג בלבד ולא מדינא. (וכן משמע בשו"ת עין יצחק הנזכר) וזאת למודעי שאין לפסוק כהנ"ל ללא הכרעת פוסקי הדור.

ריחמ"א ס"ט

**עורך ומחבר גליון מריה ניוחה
עפולה ת"ו**

מחלוקת רש"י ור"ת (תפילין)

שלום לכבוד מורי ורבי הרב רן אבוחצירא שליט"א!

כתוב בילקוט יוסף (סימן ל"ד, א') על מחלוקת רש"י ור"ת, וכתוב שעם הזמן שכחו איך התפילין נראות מבפנים ומקצת סופרים עושים כך וכו'. השאלה שלי: מדוע שהיום כשברוך ה' יש פחות צרות וטרדות, שלא נבדוק בתפילין ממעורות קומראן (לפני תקופת רש"י) לדעת מה המקור?

הבאתי את מעורות קומראן רק כדוגמא, וידוע לי ש"אין מביאין ראיה מן השוטים", אך האם אין תפילין אחרות מלפני תקופת רש"י שעל פיהם נוכל לבדוק?

ברור לי שהדבר נעוץ במחלוקת של ענקי עולם, רש"י והרמב"ם ועוד מצד אחד ורבנו תם וחלק מהגאונים ועוד מצד שני. אך עדיין: ההבדל הוא שאנחנו לא "בתוקף הגלות" בשונה מהם, כמו התכלת שעם הזמן יחזור (או חזר) אלינו. לכן אני שואל בכנות: האם יש דרך בס"ד להכריע את המחלוקת מבלי לחכות למשיח?

יהב נהוראי בגים

תשובתי אליו:

בס"ד

עש"ק פרשיות בהר בחוקותי ה'תשפ"ה

לכבוד תלמידי היקר יהב נהוראי בגים הי"ו עפולה שלום וברכה וכט"ס!

שמחתי מאד משאלתו!

התשובה מאד פשוטה אי אפשר לסמוך על תפילין קדומות שנמצאו בעבר באיזה אתר ארכיאולוגיה, מטעם שיתכן שאותו מקום הוא גניזה וגנזו את השיטה של אותם תפילין.

ועל כן לומדים רק מפי חכמים מהמסורות שמסורה לנו מדורות ולא מפי הארכיאולוגיה.

בזוה"ק (כמדומה זוהר חדש) כתוב על שיטת רש"י ור"ת אלו ואלו דברי אלהים חיים, וזו הסיבה שירא שמים יצא ידי חובת שניהם כפי שפסק מרן בשולחנו הטהור.

יש עוד מה להאריך בפרטים, אבל אין הזמן מרשה כעת.

כל טוב

רן אבוחצירא

תפילה בכותל המערבי כשייבנה בית המקדש בב"א

לכב' כת"ר שליט"א!

שבוע טוב!

רציתי לשאול:

כשייבנה בית המקדש שנזכה בב"א, האם עדיין נתפלל בכותל המערבי?

יישכ"ג מראש!

בברכות התורה -

מרדכי ציון

תשובתי אליו:

בס"ד

ז"ך אייר ה'תשפ"ה

לכבוד ידידי היקר הרה"ג מרדכי ציון שליט"א שלום וברכה וכט"ס!

אחדשה"ט כנאה וכיאה באהבה רבה!

שמחתי לקבל את שאלתו הנפלאה!

כתוב "שמחנו כימות עיניתנו" והיינו שמבקשים אנו מהקב"ה שישמח אותנו כימים שהיה לנו עיני בגלות, והנה אלפי רבבות מעם ישראל מאז חורבן בית שני מזילים דמעה במקום שריד בית מקדשנו, הכותל המערבי, ובזמן הגאולה זה יהיה המקום היותר מובחר לכאורה שבו ישמח אותנו ה' יתברך כי שם בבינו בזכרנו את בית קדשנו ותפארתנו חרב, ועל כן אעפ"י שהעבודה תהיה בבית המקדש אבל שם יתכנסו כולם להתפלל ולשמוח ולומר "מזמור לתודה" ו"נשמת כל חי", לפני הכניסה לבית המקדש ובפרט הדורות שראו את חורבן וכ"ש אלו שלא ראו בנין מעולם אלא רק חורבן.

ויש להביא כאן מה מה שכתב רבנו הרמח"ל זיע"א, ב"ליקוטים מכתבי הרמח"ל" ז"ל, על ענין "הכותל המערבי", וז"ל:

ענין כותל המערבי

לכבוד קל לזכור, הדרך הבטוחה לידיעת התורה שלום וברכה!

אחדשה"ט כנאה וכיאה!

ישר כח על המפעל האדיר שלכם!

ראיתי את הסרטון של רבי יוסף שליט"א, ונחרדתי מאד מאד מההבטאות שלו "או שאני זוכר או שאני מתאבד", ולא זו אף זו שאתם טרחתם לכתוב את זה בשורת הנושא במייל וכן בדף המייל באותיות קידוש לבנה, וכי זה הוא רצון ה' יתברך שאם אדם לומד ולא זוכר אז ח"ו הוא יתאבד????? מה אין ערך לחיים גם אם האדם לא זוכר אע"פ שהוא לומד תורה?????

בודאי שחשוב מאוד לקנות כלים שיעזרו לזכרון התורה, אבל לכתוב ולפרסם סוג שסרטון כזה שאומר הפך דעת תורה "או שאני זוכר או שאני מתאבד" רח"ל, אני חושב שאתם צריכים לחשוב עם עצמכם האם זה הרצון האלקי לגרום בני האדם לרצות לזכור ע"י פרסום סרטונים כאלו, שהם ממש חסרי אחריות לכתוב "או שאני זוכר או שאני מתאבד", אם חס ושלום סרטון זה יגיע למישהו שהוא לא כל כך יציב בנפשו, או מעורער נפשית, ויחשוב שזה מה שהוא צריך לעשות, הרי דמו ודם זרעיותיו עליכם. רח"ל.

חכמים הוו זהירים בדבריכם שמא תחובו חובת גלות.

הכותב בכאב גדול, אך מעריך את פועלכם היקר.

רן יוסף חיים מסעוד אביחצירא

מח"ס מריח ניחוח

עפולה ת"ו

תשובתם אלי:

אני הסתכלתי על זה כהלצה להוצאת את חומרת הכאב של ללמוד בלי לזכור כזרוע ואינו קוצר.

המשפט או חברותא או מיתותא זה מחריד באותו מידה.

הכוונה כאן זה לא אחד על אחד זה להוציא את גודל העניין.

בכל אופן אכן ניזהר בפעם הבא יותר.

תודה בכל אופן.

תשובתי אליהם:

בס"ד

ישר כח!

רק חשוב להדגיש "או חברותא או מיתותא" - זה רגש עמוק של צער, אבל החיים לא בידים שלנו הם בידים של בורא עולם, ולנו אסור לעשות מעשים כאלו, גם אם ח"ו לא נזכר כלום.

כמובן שאדם יכול ללמוד בתוכנית שלכם ואפילו הכי לא לזכור אמנם אתם מצהירים כי אתם "הדרך הבטוחה לידיעת התורה", אבל אף אחד לא מבטיח שבאמת אדם ידע את התורה גם אם ילך לפי התוכנית, מה שבטוח שצריך להתפלל לבורא עולם שיזכה אותנו לידיעת התורה, ולהשתדל ולהתאמץ בעבור זה.

כל טוב

רן יוסף חיים מסעוד אביחצירא

עפולה ת"ו

באדם נשאר עצם אחד בקבר הנקרא לוז, ועליו יבנה הגוף לתחית המתים. ויש שם גם חלק מן הנפש והיא נק' הבלא דגרמי. כן הוא בבית המקדש, נשאר הכותל המערבי, וה"ס זה לוז שעליו יבנה הבנין לע"ל, ואותה הקדושה השורה עליו נק' הבלא דגרמי. עכ"ל.

יהי רצון שייראו עינינו וישמח ליבנו ותגל נפשנו בישועתך מלכנו אכ"ר.

בשורות טובות

רן יוסף חיים מסעוד אביחצירא

מח"ס מריח ניחוח

עפולה ת"ו

עוד יש להביא כאן מה שפרסם ידידי היקר הרה"ג נחום קרלינסקי שליט"א מושם הרמ"ד וואלי זיע"א, וז"ל:

ניצוצות של אור

**בְּתֵל מַעֲרָבִי הוּא בְּבִחִינַת הָרֹאשׁ
שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְזֶה דְּבִית קֹדֶשׁ
הַקְּדָשִׁים, וּמִמֶּנּוּ לֹא זָזָה וְלֹא
תָּזַז הַשְּׂכִינָה הַקְּדוּשָׁה בְּבִחִינַת
הַבְּלָא דְּגֵרָמִי, עַד עַתָּה בֹּא, עַתָּה
הַבְּנִין הַגָּמוּר, שֶׁתִּחְזֹר וְיִוָּשְׁלִים
שֶׁל מַעֲלָה לְשִׁרְוֹת בִּירוּשָׁלַיִם שֶׁל
מֹשֶׁה, בְּשִׁבְלֵי כָּל הַחִיצוֹנִים עַל
יָמִין וְעַל שְׂמָאל.**

רמ"ד וואלי - זכריה יב

התגים הם המוחין של האותיות

בס"ד

ערב שבת קודש פרשיות בהר בחוקותי תשפ"ה

לכבוד תלמידי ירב נהוראי בגים הי"ו שלום וברכה!

חידוש מאד מאד יפה! ישר כח!

בס"ד עלה לי כי עפ"י מה שכתבת שצורת התג הוא כמו אות ז, ואות ז' בנויה מאות י ו אס כן חשבון התג הוא 16 ובאותיות שיש ג' תגים יוצא שחשבונו הוא 48 (16*3), ומספר 48 הוא מוח, ואם כן התגים הם כמו מוחין של האות. ועפ"י מה שכתבתי כבר מזמן משם אחד הצדיקים שהגרים הם תגי האותיות יוצא שהגר הוא המוחין של האותיות, ועל כן דווקא גדולי עולם כמו רבי עקיבא ורבי מאיר בעל הנס הגיעו מגרים וכן שמועיה ואבטליון, כי הם בחינת המוחין. ויש מה לכתוב על זה עוד ואין הזמן מרשה כעת.

כל טוב

שבת שלום ומבורך

רן אבוחצירא

מכתב על ידיעת התורה

בס"ד

שבוע לסדר במדבר ה'תשפ"ה

וּכְתַבּוּ לִי:

אכן צודק כל מילה פנינה.

מדור מכתבים למערכת

הרה"ג רועי יואל משדי שליט"א
מח"ס "אוצר דין רובו ככולו" ועוד שא"ס
מגדל העמק

למעלת ידידינו היקר והנעלה, הרה"ג רן י"ח מסעוד אביחצירה שליט"א.

בענין יום ירושלים שהביא בגליון האחרון.

א. ראשית הנני לצרף בזה מכתבו של מרן בעל הקהילות יעקב הגריי קנייבסקי זצוק"ל אודות זה. כדאי להביאו כלשונו, למען ידעו דור אחרון דעת רבותינו בעניי. (המכתב הודפס בקובץ אוצרות ירושלים, קיד).

בעניי דם א' ליו' למביי ח' תשל"א
לכבוד חרב הנעלה שלא אדע איך וכיצד לתאר, ויתחלל
כפי רום ערכו וכבודו, כבוד שמו ר"מ כ"ץ שליט"א.
ברוקלין (ארה"ב).
אחד"ש כת"ח, מכתב קבלתי, וחנה כבודו של באשר
שקבל איזו ביכל בשם "סדר תפלות ליום
העצמאות וליום ירושלים", וראשית ידע מעכ"ת שאין זה
אלא מעשה המזרחי, ואין כוונתם כלל לזכות את
הציבור במצות תפילה וכו', אלא כדי להראות
ולקבוע שגם הדת משועבדת להציונות שלהם וגם
הדת עורכת חיננא.
והנה מצא שם מע"כ "פסק" בשם הרבנות הראשית
שמצוה לעשות חג ביום כ"ח אייר, ותמה מע"כ
איפא כתוב בשו"ע מצוה זו, וכן כתוב שם שאמרו הלל
בברכה, ותמה מע"כ איזה מקור הדין הלזה בשו"ע.
והנה אנהנו בארצה"ק שומרי התורה יודעים היטב
שאין ממש בכל דבריהם, הכל הבל ורעות
רוח, ושודאי אם מי מברך על חלל זהו ברכה לבטלה
גמורה, ואין תימא כלל כל מה שכתוב בהכיכר שם, כי כך
דרכם וכו', ועיקר הרבנות הלזו יסדו כדי לתת
הכשר על אליל הציונות וכו'.
והנה אנהנו היושבים פה אין בכוונתנו לעשות מאומה על
זאת ועל כיוצא בו, פצות לאין מספר ר"ל, כי
השלטון בידיהם וכל מערכת התעמולה בידיהם, ואין מתחשבים
כלל בדעת שומרי התורה המאמינים על מניעתה.
אבל על הרבנים היוראים שבחול ועל כל שומרי
התורה, ודאי חובה להרעיש על כל פרצה
ומניעה בתורה"ק, כי ממחאות היהדות שבחול-ל
עדיין המה מפתחים, וזו מה שלא נפרץ יותר ויותר
הוא בחשפת הפחד מיהדות שבחול"ל, ופעם הפחד
מהחול"ל יותר מאנשי א"י מובן מאיליו.
ובדאי ראוי להרעיש ולעקוק למען שארית מלכותנו,
שלא יהיו נמשכים חו"ל לגדע מבלי דעת, ואולי
יוכזר ניכר לדור משחר ע"י המחאות, והדברים ארוכים ואין
בי כח להאריך.
והשי"ת ירחם על עמי להצילם מן הפחד והחשיבות הנדחת
הכזיב הבר"ח בחקוק שאולי יבא משחר תועלת מפתכת זה,
המפנה לרומם שמים ולמנוח שלמה בב"א.
יעקב ישראל קניבסקי

ב. גם אותם המצדדים אחרת, כולם מודים שחם ושולם לברך על
ההלל והרי זה ברכה לבטלה.

ג. גם רבים מהחכמים שהבאת, אין בדבריהם איזכור אודות אמירת
הלל וכדו', אלא על עיקר הענין של הודאה לה' על הניסים שעשה
עמנו ביום זה, וממילא יש לומר, שאין כאן מחלוקת, היינו שבד בבד
שיש להודות לה' באופן פריט וכדו' מי שירצה, (ואין מנהגינו
בטקסים ובהמצאות חדשות), מכל מקום, אין לעשות מזה צרמוניה
וסדר תפילה כדברי קודשו של הקהילות יעקב זיע"א.

ד. מכל מקום, לדידן קבלנו מרבתינו שאין בכוחינו לעשות שינויים
בתפילה, לגרוע התחנן או להוסיף הלל. והכי נקטינן.

בברכה"ת,

יואל ר. משדי

הרה"ג מרדכי מיכאל עסיס שליט"א

בסי"ד לקי"י ליקבה"ו ערשי"ק לסדר בהר בחוקתי

לכבוד ידיין הרה"ג רחמי"א שליט"א

אחדשה"ט והקידה לפני המפיץ תורה ויראה ומלמד דעת ה' את העם
באופן קבוע ומתמיד וכידוע ממרנא בעל החפץ חיים דעיקר הקדושה
שורה במה שהוא עשוי בקביעות ובהתמדה ללא ביטול.

קראתי ולמדתי את הגליון הנפלא מריח ניחוח של פרשת בהר
בחוקתי תשפ"ה וראיתי שם הרבה דברים מיוחדים ונחמדים, אך
ראיתי שבעמ' 8 הביא ליקוט מכו"כ רבנים בענינו של יום ירושלים.

ובתוכם הביא דבריו של מו"ר ועטרת ראשי הפה הקדוש ציס"ע רבי
שריה דבליצקי זצ"ל

ורציתי להבהיר כמה דברים ובעיקר את הידוע מה שפירסם מו"ר
הגרש"ד בשו"ת שומע ומוסיף בענינו של יום ירושלים וזאת משנתו
האחרונה כפי שכתב, ומצו"ב דב"ק :

יד	שומע ומוסיף
אין לפרסם מאמרים מלפני	
עשרות בשנים שהיו נאמרים רק	
לשעתיים	
בסי"ד, יום ג' סיון מיז' למביי תשס"ח	
לכבוד הרב היקר ר' ניי	
שלי וברכה.	
מכובדי.	
הנני בזה מעריך מאד את עמדתו, שלא	
כדרך הנוהגים בארכיונים מלפני עשרות	
בשנים ופעלים משם פרסומים שהיו	
יפים לשעתם מבלי לשאול מקודם את	
מחבריהם החיים עדיין בנינו בבחינת	
ובקונתו מהו אומר.	
ולעצם הענין, תגובות למאמרי הנ"ל	
בכתב לא ראיתי מימני, אך לנוכח עמדתם	
של גדולנו צ"ל ולהבדיל בין החיים,	
שליט"א, שכללו את זה עם יום ה' באיור	
שאינו מקובל על חוגים שלנו כלל וכלל	
(א"י), עיי' וזרח השמש סעי' כ"ה, וקריינא	
דאגרתא ח"א סי' רס"ח ורמ"ט), וגם	
לנוכח השם שניתן ליום כ"ח באיור שלא	
לשם מעין זה היתה כוונתו אז, כאשר	
יראה במאמרי, מסיבת כל זה הטמנתי	
כל נושא זה, זה עשרות בשנים, וירד מעל	
הפרק.	
ידידו המברכו בכל טוב סלה	
שריה דבליצקי	

והדברים ברורים ומאירים, ודאי שמודים אנחנו להשי"ת על כל
חסדיו ונסיו שיעשה ועושה עמנו תמיד כאן בארה"ק, וזאת למודעי
שצריך להודות להשי"ת על הנהגתו הניסית באופן מבהיל בכל
שנותינו כאן בארה"ק וצריך לדבר על זה ובעל הנס צריך להיות מכיר
בניסו, אך עין במר בוכה והצער בלב עמוק כואב ודואב על ההשכלה
והחילוניות הריחוק והכפייה לעבור על רצונותיו של בורא העולם בעל
הניסים וכמה נפשות איבדנו במשך שנותיה של קיום מדינה זאת
שכינתה עצמה בראשית 'מדינת היהודים' עפ"ל, עוד הרימו ראש
בגזירות נוראות שעדיין מרחפות על ראשינו וביניהם את שידועים לנו
גיוס וקיצוצים תקציביים וכו', ברור ופשוט שכל הגדולים העצומים
והנוראים וגם הרבנים הראשיים לדורותיהם שגם אם בתחילה
שיתפו פעולה והשתתפו בימים המצויינים להם, פשוט וברור שידו
לדבריו הנ"ל של מו"ר הגה"ק רש"ד, ונודה להשי"ת על ניסיו
וטובותיו שעושה עמנו בכל יום תמיד ובפרט על העובר עלינו מזה
שנתיים ימים מחג שמחת תורה תשפ"ד.

הכו"ח באהבה וברוב חיבה

זעיר וקטון

מרדכי מיכאל עסיס ס"ט

מצו"ב את המאמר השלם של הגרש"ד שפירסם בזמנו אחר מלחמת
ששת הימים וג"כ את מאמרם של עוד כמה מגדולי בעניי.

<div></div>
הרב שירה דבליצקי

קביעת יום הוריה לאחר מלחמות ששת הימים

מנתג ישראל מדור דור לקבוע יום שמחת תורה על הצלחת המלחמה נשעם ההחלטתם שכלל דור דור ישמרו עליהם לנצחם, וכמו כן אחר ההחלל מאוחר מאוחר שבא משמשים שלא כדור אדם שהיה עלול לקפח נפשות. אחרי קרעם את פני הירעק מרסם בחשיבה הפלח המדקת. רבי יוחנן מאשר העכלל מחיוב, שחורש פוחל ככר בריבוי הויל גשיר ברוח מרסם מור המכ"ח עליהם חסכל, כעט ככר ברכות. בברכת הגומל וברכת שישעם טעםם במוקדם חות, בגרררררר ופרסיהם, וכמו כן מעטע איהו איהו לעשות יום טוב כשנענו על צרת הגשמים, וסדר מיוחד של ברכות ואמירה הלל הגלל, והרב כא פפרררר בגמררר הענינה ובראשנים ובמשורר.

כל זה כמובן בא להמשיח לקבוע כלבנו את עיקר אמונתנו הקדושה, וחסר כל התורה כולה, ושהכל הוא בהשגחה פרטית מלמעלה ותיש, ושאר אדם נוקט אצבעו מעצמו, והדבר הרמב"ן (בסוף פרשת בא), שאין לאלם חלק בחיות משה ובינו ער שנאמר בכל דברינו ומקטירי כהלתם יסעם אין ברם טעם הגמול על עולם מין חסוד מין ברכם וכו'. ועל סויר זה נקבע באפור מפור בקהילת ישראל ימי שמחה תוריה על הגשים שקיר בות, והם נקבעו על ידי הגאונים שהיו בקהילות הוות כל דור דור, כמובן שסדרו של יום כזה לא היה אחד. היו שחשבויו כמזמורם כחלל הנדול או הלל המציר, תפלת נשמת, שיר יהודי או מזמורים אחרים. אך חמך השווה שבהולם היה שנאסרו בהסדר והענינה, והשמחה התחנן, וכמו כן בקיום סעודת מצוה באותו יום.

במקסיקם האחרונים נמצאנו הנוטים קשה לפרש תוריהם של יום כות ואין באו העסקים לפרסם לעמוד עליהם. נביח רק את דברי גאון עריר על מוסקם שמתחכם שבשכחם מאריך איוב. את ניתוחם האירכ הבא לעולם הקבעתם יום שמחה בימי פורים וכו'. את דברי ההדיר"א בספון ספיר (מקשר לפורים המרש שלו) פסק, שסעודה זו נקראת סעודת מצות, ואת דברי החת"ם, בשרית אורח חיים שי רת, אבל לעשות שם זכר קעת הכלל הפוחת לאסור בהסדר והענינה את דארוויחא, ובסי

[סא]

<div></div>
הרב שירה דבליצקי

קטן. ידמצות עמדי גביר לקבוע יום מועד לעצמם ביום שנעשה להם נס, ובסי קטא. סויר נראה ודיניו ודאק מניחה לדלים. ימי שמחה תוריה אלא בקראו בשם המרסאל פורים, בגירררן שם הקהילה שבה קרה והנס או בענינה שם המורד שרובם תולד מללה.
ידועים לנו ביום יחודי שמנוגנים ימי פורים באלת, שקיימו פקרב קהילת ישראל. גניין באו רק שנים מרם ממוקדים הראשון, פורים פרק- פורים, בספר וסוף אומץ סי' תתשנ"ט. כי אדר הראשון קבענו אז למשחה ולשמחה שאלא למור תחיותם בשחרית רק למנענה וקרא שמו בישראל פורים וינענעו על שם דברי הניסים שנעשו בערב יום ההוא... כלן קבענו דוהם שחאירי למשחה ושמחה דוגמת ימי הפורים.
פורים בברית, בספר טבור הארץ להגר"ם קליערס ז"ל עמוד סט, ואו הלכו עם בני ישראל לית הנכנס בששון ובשמחה וקרב וז"ל (ווא גאון ר' יוחנן אבאבאלפיו ז"ל)... בריך והגמל בלשון רבים ורחל להם שישנו סוף לעאת ירד, ואח"כ גמרו את ההלל וקראו הלל והגמל ער ששנה כל יד עד סוף שנתה, ושוררר קבל הנחה ונשעו ביהיום וביומי- ירד, שחור אחתו יום משחה ושמחה, בקלל כל אנשי כעריא עליהם ועל דרעם הכהנתם הריב יר"ו לחיות ערשם ביום ר' בירודם ככלל בכל ערר והנה יום משחה ושמחה ביום פורים. על הגשים ועל הגמלאות אשר עשת... והמצאים ממות לדלים, ועם בעמוד עא, ריבוסם שבת קדש... קראו את ההלל בבראשונה וקבלו עליהם ועל דרעם לעשות יום שמחה ושמחה ביום ז' לחדש אלול.
הבאנו שיר דוגמאות בימי הפורים הרבים שהיו נהוגים בקהילות, ומימי הפורים של תוריהם וש לעיין את ימיו של הרמב"ם, כפי המובא בספר הדרים (מצות התשובה פרק ב'), "...ואמרו יום הים בשלום ובאנו לעכל... ויום זה נדררתי שירא יום ששון ושמחה ומשחה ומתנות לאבותים אנו רבתי עד סוף כל הדורות". וכמו כן את הפורים של תור"א אדם כפי המובא בסוף ספריו.
ימי תורה שבערי עליו אשחקר, הניסים הגדולים הישועה הגדולה שבאה לנו שניצלנו ממות כמות לדלים, בעקבות התפלות והתחנונים, סליחות ותהלים ותעניות שקיימו בארץ וברבתי העולם יומם ולילת, מחזיקים בחלול קביעת יום תוריה ושמחה בכל שנה ושהה לזכר ניסי הקב"ה ותפלאותיו, וכפי מנתג ישראל זה מדור דור. אם נבדוק את כל הגשים שבעקבותם קיימו ימי תוריהם ואלה לא נפרו אם נקבע, שבערר הגשים שקיר לנו הרי הניסים הוות הם באמות כמשחק פורים לעומתם, ואעפ"כ נקבעו לזכרם ימי תוריה ושמחה. דוגמא אחת מני רבות, פורים פרנקפורט נקבע אחרי שהיה חשש שפורעים יערכו פוגרום ביוחדי מה- קום ביום מסויים, כיון שבערר היום והפוגרום לא נעירר קבעו את יום
[סב]

<div></div>
קביעת יום הוריה לאחר מלחמות ששת הימים

הפורים. פורים זה גשמי קרויים ע"י התחם מופר וז"ל גם ביהדות בכר בפרשבורג, כמובא במגנניו, הוות ודות לידו אותה העיר, אף שנוכל יותר מנאטה שנה לאחר קיטת המאורע, ובהתעוררת השאלה, דיש איוז והושאות פנה למאורע הזה, שמי יודע אם בכלל היה חשש מבוטס לפוגרום, ואם הנויים בכלל חשבו על זה? למאורעות והנסיים שקיר לנו, אחרי שצוררנו איימו בוליו קבל כל העולם כולו ועל גלי האתר בהשגחה טוטאלית עד יהודיה האחרון, ובסוף הובטח תוך כמה ימים אחרי הכנות שיערכו אלול כעשרים שנה ליום זה שקיוו לו.
לתמוננו חשבונו שבקביעת יום פורים כזה יהיו כל רבנינו וגדולינו מחזק- צה עד הקעת תמונת ידנה ומעש, כי הגוריה הוות על כולם וכולם היו באותו נס. אם נאמין לאפשרות שקיימיום באלה שדחשלו את עצמם שאם יוראו לרררררררר הררררם את תעודת הוותת שלהם, שנתם שייכוס לחוג זה או אחר היו ניצולים ממות. עדיין לא קיימים טששים כאלה בתוך עמנו החכם ובנו, לכן מן גדולה התמימה שאף אשחקר בשנה הראשונה סמוך לניסים והגמלאות לא מצאו הרבה רבינים שום צורך להורות לקלל הריב על סדר מיוחד של תוריה ושמחה, שקיימו בשנה הראשונה חוא לכל תדעית חובת יתר גדול מאשר בשנים הבאות ותוך מהרררר הרב- נות הראשית שדורתה תוכף לאחר הישועה, לקרא את ההלל, שדורבו על כל פנים בשנה הראשונה, הוא דין גמור מנקבלת הגבאיים, אם פורסמה שום תוראת מרבנים אמרים לקהל הרחב. אמנם רוב רובו של הקהל קרא את ההלל או אמר דברי תוריה אחרים, בהרררר רבני בתי הנכנות שכלל אחת, ואף עשירות מניחה תוריה נערים, אך למריבה העיר והתמונן שי גם לקבוע כי מספר לא מבוטל של בתי כנסיות נאשר אשחקר ללא מלה אחת של תורה ומורה וליא וסופה אף קטנטנה בסדר התפלה, עקב שחוקת רבינים מסויימים, כאליו לא להם גנע כל הדבר. שוב חשבונו לתמוננו לאירר יוסא כי בשנה הראשונה סמוך להצתתה הגדולה, אולי עדיין לא התאוששו גורמים תורנים מסויימים ולא הספיק אולי חזון לחינוכן וקביעת הדבר, ואח"כ אחר שעבר איוז חזון אולי סברו שאין כבר טעם לזה. אבל לשנ הבא בודאיי היו בולם מאחוריהם בדרב או של קביעת יום תוריה, כי הרי שנה שלימה בודאי מספיקה לחינוכן וקביעתה על דבריה, ומה קרה למעשה, רק הרבנות הראשית פירסמה והודיעה על קביעת יום תוריה על פסיר הדברים שנתהו כן, כפי רעת הרבינים הראש- יים, ומשאר הגדולים שליט"א השגכיים בארענו הקדושה לא יצאה שום הוראת והנהגה בענין זה, אדריבה פורסמו מודרעת ממכה וכמה גדולים ורבינים מה לא לעשות מזה לא לומר. אבל שום דבר חובי לא פורסם מזהם, לא נשמע קולם של מועצת גדולי התורה, ראשי הישיבות, וער רביכנים של אנדו"י בית דין וצדק של העדה החרדית שכאמור בולם
[סג]

הרב שירה דבליצקי

בלי וזנא מן הכלל היו באותו זמן, כולם היו מועדים ח"ו להשמדה שוטטלת באכזריות כדוגמת, כבשני אשוויץ ומירנאק, הקהל הרחב שמוסרי דרך נוכחו כן חלק גדול מאד של גדולי תורה שאין לקבוע בשמותם מבלי נטילת רשות, כאליו שלא ירגילום לפרסם בעצמם את דעתם בפומבי, עמרו ועומדים תמוהם לנכות תופעה זו של אי קיום מנתג ישראל מדור דור, שאין לו כל חסדר הנוני, ואמנם קיום גם השנה יום זה על יד וקטיל ורצוח בברוב ביהודה זו א ארחת למרות הכל.

הרב רב יד וקטיל לאבדור, כעט שזועק, וחרר מאשר מנחנח, שסירת תדירותה ורחת השמשים של ימי שומדני נקבנו, ענינו וההפוך על ידי רביב תפילות, ברכות, אמירות ותהלים ונודדה אשחקר ובהנה זו על ידי אלה שרואים הכל בראי עקום, באופן הופך ממש. אלש שמשים מה ידי הביעו שבת תורה בודאיי תיר"ש אף במלה אחת, הם הם הדררים ביותר, אלה שדורו כן נערכים לבדיקה.

מה גדול הבאב שמדברים על הפחת רוח אמונה התעוררות הוות עקב ניסי ששת הימים, בקרב תורנים הרבים שנתרוננו מאמונת אומן, ולא מרררררים אלה והמנגנים בלי סיבה אחרות או נאשר אדריקים ל- קביעת יום תוריה, שעל ידי זה הם מרפאים, ואף אם שלא במהביר, כל רש של התפעלות מתפנים שקיר לנו, וגורמים בוח את ההפך מהמפת רוח אמונה התעוררות דותית.

כמו כן גדולה התמימה אודות שחי מודרעת שנתפרסמו לפני שבועיים בהמודיע מרבני תוך לארץ, שטרורו להביע את דעתם לריר קודש של גופם קרה הנס, כי איסור לברות מנתגים תורנים וניסים אחרים והלכו- תנתגו תורנים, ואם נקלעמו מותם כל ימי תוריהם שנתגנו בקהילות ואשר ספיר מנתגים וספיר תהולות מלאים מרם, לזכותם ואשר שאלות יד נעלמה וסירה לכבד תימחותיה מר- כגונות הארץ והתורה להם- עותם, כאליו של בירעת מי שהות לקבוע כאן בוח חדש באיסור לייט מלאכות עם או ביה היתר של אוכל נפש והוצאה מרשות לרשות, בשעה שרבו זה לא עלה על לב אף אחד. ודברנות הראשית רק קבעה את היום הוח על סויר של ימי תוריהם של וקהילות תוריהם לו וברבנותם גם קריאת תהלה בכל שנה באותו יום קי בוי יסוד גדול תהלה שלא כאן תפוסק לרוב על זה ואם נקבעו על ידי אחד פורים שבהנהגה הלהות אין להסיים עליהם, כיון והריבם על ההלל, שמתנות הספק בירעת הפוסקים אי אפשר בשום אופן לברך, וכמו כן בביטול דיני הספירה באותו יום, הרי תורנים לוח יהיה רק אי ההירברות בין כל התורנים התורניים לפני זה קשה ליום זה.

למעשה, לשנים הבאות, נחוצה כעת הודברות בין כל החוגים התורניים

[סד]

<div></div>
קביעת יום תוריה לאחר מלחמות ששת הימים

בארענו הקדושה, כבדו להניע לקביעת תוריה על צוית היום הארבי, כי המעניינים מנמיכים אשר להם, גם על האריר היום שנכנס ארביא, אין כל הכרח שיום זה יקבע ודאק ביו"ח באלה אפסיר לקבוע ביום היוםים לשם שיהיה ביו סיון, והיום גם גדולי תורה המעינים ביום כיום ירו"ח יסין, קביעת זו חסיר משיאל גם כמה נכוח פקפוקים וחלומיים של המעניינים מררר בביטול כל שנות של דיני הספירה, ועוד חסיר כמה פקפוקים שאין כאן תמוקס לעמוד עליהם.
כפי הפעתו סירך יום זה להחבטא, באי אמירות תחנון פני שהיה נרגז בכל וקהילות ביום כזה, ואמריית הלל שלם כל ברכה אחר תתפלה משש לשם ששיר יהודי, ובספס ידיר"א בדיים שאף, איסור תפוד תענית, תביעות עניות משה באותו יום, אין בזה שום מנהג בדיני הספירה, אין שערות מצוה מנותת בימי הספירה, גם איסור שירה תורה לא מוטאנו במפוסקם, ואין מן המורד לחסיר תפוספת ויהלול לאלה שנתרגים איסור גם מלי"ג בעומר.
המסקנים התורניים גם במסיבות של הגאונים ורבינות ורבנות זו אנו יראשים ידי בכלל מבלי לנכות בשום מנתג וכלי כל חשש איסור- ההירברות בין כל התורנים שיהיו באותו נס, היא הכריות בענין זה המאדיר והשחקר יהויכיו של כל צלצל תבעת שבת תורה ווא בגדר מצוה תפוד מר.
<div>[סה]</div>

וראה ג"כ כאן:

ציטוטים מגדולי ישראל כיצד התייחסו לניסים [מבלי להיכנס לנושא של הלל וכיצע"ב שזה שאלה אחרת]

מתוך מאמרו של הרב מפוניבז' זצ"ל (נדפס בירחון בית יעקב גליון המאה י"ל בשנת ה'תשכ"ז, בעמ' 5):

-"אחים יקרים ורחימאים.

המותר לנו להיות קטנוניים בשעה גדולה ונשגבה זאת! הלא נבוש ונכלם להישאר בדלות ההשגות וקטנות המוחין בתקופה הרת פלאות כשאנו מוקפים ממש בניסים, ואף עיוור יכול למשש את הניסים בידים?

קיימא לן אין בעל הנס מרגיש בניסו. ודבר שבמצאיות הוא, שזוהר גדול ועצום מידי מסנוור את העיניים. מי ישכיל להרים את מבטו השמימיה ולהציץ ישר בפני השמש בשעת גבורתה? הניסים וההפלאות התשועות והנחמות והמלחמות, שנתרחשו בארץ הקודש ובעיר הקודש והמקדש, אף אלה שראו זאת בעיניהם, אף אלה שחיו זאת מבשרם ממש, אינם מצליחים להביע את מעמקי רגשותיהם. ואולם מי אשר כמוני נדד באותם הימים על פני קיבוצי היהודים בגלויות, מסוגל יותר לחוש את תעצומת הניסים ולחשוב יותר על פשר המאורעות המופלאים למאד.

זו שעה גדולה ונדירה. הלשון שלנו דלה ומוגבלת לבטא זאת. ואף כוח הדמיון שלנו נראה מצומצם ושיגרתו מידי לתפוס ולהקיף את משמעות הדברים".

יא.

הגאון רבי יחזקאל לוינשטיין זצוק"ל:

"האל"ף בעת כזו הוא להכיר שזה מעשה ה', לא מקרה" (עמ' ז). "השמחה באה לבית ישראל, מספרים שבידו של רבנו רחובות כשנודעה הישועה הגדולה, אנשים החלו להתעורר לאמונה ע"י הפלאים שנתעוררו. מהם אומרים שהלב מתקרב לאמונה, רצים לחנות לקנות ספרי תהילים עבור החיילים לפי בקשתם, אנשים התעוררו לחזור לקיום מצוות. ניסים ונפלאות בפי הכל... כנראה שהניסים והנפלאות שאירעו עמנו, ניתנו לנו לאות להתחזק בישועת ה', לצפות ולהתכונן לגאולה השלמה שתבא במהרה בימינו". (עמ' יט). "היו שעוררו שהיה לנו להרחיב הדיבור בניסי הש"י ונפלאותיו וחסדו וישועתו עמנו, והצדק אתם". (עמ' כד). השי"ת עשה עמנו נפלאות עד שאין הפה יכול לדבר, ואין לשער מה שנעשה עמנו, עם הכלל ועם היחידים. הרוצה להתחזק שהשי"ת מכיר ויודע בפרטות ומשגיח עליו ביחידות, יכול להראות לעצמו ניסי ה' ונפלאותיו עם יחידים מהלוחמים. נפלאות נעשו להצלת יחיד. מי יודע מה מכוון השי"ת בזה, ואם הכוונה לחזקנו לקראת ביאת משיח צדקנו, או כוונת אחרות".

הג"ר אברהם יפה"ן זצ"ל לספר חבלי משיח בזמנו (להג"ר רפאל אייזנברג) זצ"ל (י"ב אדר תשכ"ט): ... שרבה החובה כעת לשום לב ועין פקחא על המאורעות בתקופתנו שהקב"ה מרבה חסדו הגדול להראות לפנינו גילוי שכונתו, ולא לסגור עינינו ולהטיח כלפי מעלה נסתרה דרכי מדי ח"ו.

אנשי כנה"ג נקראו על שם שהחזירו עטרה ליושנה לומר הקל הגדול כו', במקום הסתר גדול כזה שנקר במוח כל אחד איה גבורותיו וכו', עמדו לראות בזה גילוי שכונה היותר גדול כבשה אחת בין שבעים זאבים. בעו"ה הוא להיפך, אנו רואים על כל צעד וצעד גילוי שכונה השגחה פרטית, ומדוע אין בחינוך להחזיר עטרת התורה והיראה לכה"פ כבשנים קדמוניות בתקופת אחרונים ז"ל, ולזה ראה הרב המחבר שליט"א עצה ותחבולה שיתבונן בינה בדברי חז"ל בעניני הגאולה, ויתעודד רוחו בתקוה ובטחון ויצפה לישועת ה' לזכות ולקרב הגאולה בבי"א.

הג"ר משה חברוני זצ"ל שם (ט' אייר תש"ל): "אמינא יישר כחו בזיכוי הרבים, בפרט לנבוכים ותועי בינה בדור יתום זה, שעניינם להם ולא יראו חסדי ה' ונפלאותיו למכביר, גם הגלויים ביותר אף כי בהסתר פנים, בגלל הכפירה וע"ז של כחי ועוצם ידי השוררת בעולם."

לע"ע אנצור את קולמסי כאן

בברכת שבת שלום ומבורך

**הרה"ג כפיר ברוך מבורך דדון שליט"א
מבשרת ציון**

בעזה"י שלחי אייר התשפ"ה

כבוד מעלת הרב המופלא בתורה, ויראת שמיים טהורה,
הרב גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, מעיה"ת רחובות יע"א
רוב שלום טובה וברכה,

**ראה ראיתי בספר גם אני אודך מתשובות הגר"מ חליוה שליט"א,
חלק מ"א (סימן מ"ט), שכתב להשיב לכת"ר, על דברי המדרש
(במדבר רבה פרשה ב' סימן ז'), בענין הדגלים שהיו לכל שבט
ושבט. ודפח"ח.**

ויש עוד להוסיף בס"ד, ע"פ המבואר במדרש (שם), שאצל דגלו של שבט שמעון היתה מצוירת גם צורת העיר שכם, וכן בדגל השבטים אפרים ומנשה, היתה מצוירת צורת מצרים, על שם שנולדו במצרים. יעו"ש.

ויש עוד להוסיף ע"פ דברי המדרש רבה (נשא פרשה י"ג סימן י"ט), שאצל שמעון היתה מצוירת צורת העיר שכם בדגלו, בכדי להזכיר גדולתו ומעלתו, על שקינא בכבוד אחותו דינה, והרג את אנשי העיר שכם. (וראה עוד בזה בספר נחלת זאב במדבר עמ' כ"ב). והואיל והוא

היה הגדול מלוי, לכך מצוירת שכם דווקא על דגלו ולא על דגל לוי, וכן הואיל ועתיד לצאת ממנו זמרי בן סלוא, שחטא בעריות, לכך הזכירו לכל בני השבט לבל יעשו מעשה זנות כאנשי העיר שכם.

ומבואר בפסיקתא רבתי (סימן מ"ח), שאפרים ומנשה גדלו במצרים, ולא למדו ממעשיהם של המצרים. יעו"ש. ויש לומר שלכך בדגל השבטים אפרים ומנשה היתה מצוירת בו צורת מצרים, להזכיר מעלתם שגדלו במצרים, ולא למדו ממעשי הגויים. ומהם ילמדו בניהם ובני בניהם עד סוף כל הדורות שלא ללכת בחוקות הגויים.

וידועים דברי המדרש (במדבר רבה פרשה ב' סימן ח'), שסדר חניית עם ישראל במדבר הוא כפי הסדר שעמדו השבטים הקדושים סביב מטתו של יעקב אבינו בעת שנשא אותו לקברו בארץ ישראל. יעו"ש. ויש לומר שבעת הלויית יעקב אבינו, פחדו יושבי הארץ הכנענים שהיו שם משמעון ובניו, בזכרם את אנשי העיר שכם, ולכך הוקבע על דגלו צורת העיר שכם, להזכיר את פחדם של אנשי הארץ הכנעני ולמען יראו וייראו. וכן שרי מצרים והשומרים אשר באו ללוות יעקב אבינו, שמרו על יוסף ועל בניו, בהיותם אנשי המלכות, ופחדו מהם כל שבעת העממים שהיו שם, ולכך הוקבע על דגליהם צורת מצרים, להזכיר פחדם של האומות מבני אפרים ומנשה, ולמען יראו וייראו.

וה' יעלנו למקדש בדגלים, מידי שבת בשבתו בחדשים וברגלים, ונזכה להביא ביכורים בטנא וסלים, בשיר ושבחה ומזמורי תהילים, אכ"י"ר, עבד לאל אדון, כפיר ברוך מבורך דדון ס"ט

**הרה"ג יוסף אביטבול שליט"א
מח"ס שערי יוסף
בני ברק**

האם חברות בת של חברת חשמל או חברות תקשורת וכדומה, האם צריכות היתר עסקא, או יכולות לסמוך על היתר עסקא של חברת האם

בס"ד, ב' סיון ה'תשפ"ה

לכבוד הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א אודות מה ששאל בזה"ל: האם חברות בת של חברת חשמל או חברות תקשורת וכדומה, האם צריכות היתר עסקא, או יכולות לסמוך על היתר עסקא של חברת ע"כ שאלתו.

יש לומר שאין צריך היתר עסקא בחברת חשמל, ובפרט שהיא של המדינה, ואף אם מאחר את התשלום אין איסור ריבית, ואינו אלא גולונותא, ולא ולא אגר נטר, ורק הם קובעים לעצמו בדרך גזל, אין בזה איסור ריבית, וכן הו"ד הקנה בושם זצ"ל בספר היכל הוראה ח"ב הוראה קי במילי דהוראה, ואמנם אכתי יש לדון בזה כיון שמתחבר לחברת חשמל ע"ד זה. ויש לבאר שבחתימה על הסכם הצטרפות לחברת חשמל מ"מ אינו חותם לשלם ריבית כיון שבידו להזהר לכך. [ואמנם בספר שבות יצחק ריבית עמ' נ' הו"ד החזו"א שלא רצה לחתום על מסמך זה, ולכן להא השתמש בחשמל עד שהסכים שאחר יחתום בשבילו ע"ש, וע"ש בהערות בשם הגריש"א שהרי הוא חתימה כפויה].

ואמנם בספר ברית יהודה פ"ד סק"י כתב שיש בזה איסור ריבית דרבנן.

ועוד י"ל לפי משי"כ בספר תורת הריבית עמ' פ' סקמ"ח כתב שאינה תוספת עבור המתנת המעות אלא הוא בדרך קנס כדי שיוכל להנות מתשלומי החברה ע"ש.

ומ"מבזמנינו בכל החברות חשמל ובזק וכדו' יש היתר עסקא. [וניתן לבדוק כן בנדרים פלוס].

ונראה שאפשר לסמוך ע"ז, וכן הו"ד הגריש"א שם, [וכ"ש בזמנינו שלכל אדם יש קרנות פנסיה או קרנות השתלמות וכדו'] בספר ריבית הלכה למעשה פ"י סמ"י כתב שיש בזה איסור ריבית, ולכן אין להקל בזה אלא ע"י היתר עסקא. ע"ש היתר עסקא קנין דעה טעם ריבית סימן כד במה שהאריך מדוע מהני כה"ג היתר עסקא.

ולכתחילה צריך שכל חברה וחברה תעשה היתר עסקא, כיון שכל חברה היא בפני עצמה.

בברכת התורה
יוסף אביטבול